چاودێر
THE OBSERVER

ڕۆژنامەیەكی سیاسی ڕوناكبیریی كۆمەڵایەتی هەفتانەیە | ژمارە (٢) دوو شەممە - ٢٠٠٤/١٠/١٨ | Aweekly Political, Educational & Social Press

ژنانی كورد ڕۆژهەڵات باشور، باكور

(د. ڕوئیا تلوعی)

كوردستان سەرانسەر ل (٣)

خوێنیشمان بڕێژن چۆڵی ناكەین

ناوێنەی ڕۆژنامەكەری ل (٦)

دەمەتەقێیەكی فەلسەفی لەنێوان سیاسەتمەدارێكی كوردو بیرمەندێكی ئەڵمانی

جیهانبینیی ڕووناكبیری ل (١١)

بەكارهێنانی جوتیاری عەرەب لەپرۆسەی بەعەرەبكردندا

(عارف قوربانی)

هەڵوەشاندنەوەی تەعریب ل (١٢)

چارەسەركردنی گیروگرفتی ناو (ی، ن، ك)

یەكێتی نیشتمانیی كوردستان، وەكو هەموو هێزێكی گەورەو دەسەڵاتدار، لەبەرامبەر ئەركەكانی هەڵبژاردن، دەستوری عێراق، پەرلەمانی كوردستان، یەكخستنەوەی حكومەتەكانی كوردستان، پێشكەوتنی كۆمەڵو ئۆرگانە حكومەتیو حیزبییەكانو ڕێكخراوە دیموكراتییەكان، دینامیكیەتی هەڵسوڕانو شەفافییەتی كاركردن، تاد، ناو بەناو ڕوو بەڕووی ڕەخنەو بەخۆداچوونەوەو دارشتنەوەی بەرنامەو دابەشكردنەوەی ئەركەكانی دەبێتەوە. ئەمەش تایبەتمەندییەكی سیاسیو حیزبایەتی هاوچەرخە هێزە دیموكراتیە ڕاستەقینەكان دەتوانن مشتو مڕ لەسەر بۆچوونە جیاوازەكان بكەن.

لەدوو سێ هەفتەی ڕابوردوشدا، پێش ئەگەرە سیاسیەكانی بەردەم نوێی چارەنووسسازی كوردستان، دیسان، مشتو مڕ لەنێوان گەورە بەرپرسانو بەشێك لەكادرو ئۆرگانەكانی یەكێتی، سەری هەڵدا. ڕەخنەو پێشنیاز خراوەتە بەردەم سكرتێری یەكێتی. سەرەنجام، سكرتێری گشتی (ی، ن، ك) بەگیانێكی دیموكراسیانە لە كۆبوونەوەیەكی تایبەتیدا، بڕیاری چارەسەركردنی كێشەكانی داوە. (چاودێر) ئاگادارە كەوا: بڕیارە یەكێتی بەبەرنامەیەكی كاریگەرتر ئەركەكانی لەمەودوا ڕاپەڕێنێ.

سەرۆكی عێراقی دیموكراتی فیدراڵ:

بزوتنەوەی ڕاپرسی خیانەتە!

١

دوو ساڵە، بیروڕایەكی جیاواز لەسیاسەتی ڕەسمی دەسەڵاتی كوردستان، لەناو بەشێكی فراوانی شەقامی كوردیدا، وەكو ڕای گشتی خوڵقاوە. ئەم ڕایەش، خۆی لەبزوتنەوەی ڕاپرسیدا بەرجەستە دەكا. ئەمەش دیاردەیەكی تازەیە لەناو بزوتنەوەی سیاسی كوردستاندا.

بزوتنەوەی ڕاپرسی، لەپێڕاوەوە كەوتوێتە هەوڵو پەیتا پەیتا، بیروڕاو هەڵوێستی خۆیان ڕونكردۆتەوە. لەو دوو ساڵەدا، ئەم بزوتنەوەیە، لەناو هاوكێشە سیاسییەكانی كوردستانو عێراقو ناوچەكەدا، سەنگێن هەڵسوڕاوونو بەپێی یاسای نێونەتەوەییش، داخوازی گەلی كوردستانیان خستۆتەڕوو. كارێكی ئەوتۆیان نەكردووە تەنانەت بچوكترین هەرای سیاسی لەعێراقو كوردستان، بناڵوژێنن.

هەڵفڕینی كۆترەكەی كورد بۆ سەر درەختی خەڵاتی ساخارۆف

٢

ژنە پەرلەمانتارو سیاسەتمەداری چالاكی كورد، لەیلا زانا، دوای (١٠) ساڵ زیندانی لەسەر هەڵوێستی كوردانەی، ئەمساڵ ئازادكراو ئێستا لەسەر هەڵوێستەكانی خۆی بەردەوامە. ٢٠٠٤/١٠/١٤بۆیەكەمین جارە ڕێگەی دەدرێ سەردانی دەرەوەی وڵاتەكەی بكاو سەردانەكەشی، میوانداریو پێشوازییەكی گەرمو خەڵات پێبەخشینی بەرچاوە لەپەرلەمانی ئۆروپادا.

ئەم خەڵاتە، بەتایبەتی لەپەرلەمانی ئۆروپادا، لەم هەلومەرجەدا بایەخێكی گەورەی سیاسی هەیە. ئەمیش لەبەرئەوەی كە لەم كاتەدا، مەسەلەی وەرگرتن یان وەرنەگرتنی توركیا لەیەكێتی ئۆروپادا، گەرموگوڕە. توركیا بەهەموو توانایەكەوە هەوڵێتی كۆسپەكانی بەردەم وەرگرتنی، ئەخت بكا.

یەكێ: لەو كێشانەی ڕووبەڕووی توركیاش بۆتەوە، كێشەی كوردە. لەیلا زاناشی هەر بۆ ئاسانكاری كێشەكە ئازادكرد.

بۆ لێكدانەوەی هەواڵی (١، ٢، ٣) بڕوانە لاپەڕە (٢)

تاقمی سەدر، چەكی بێ بایەخ تەسلیم دەكەن

٣

كۆلۆنێل ئابی ئیبرانز، دەربارەی تەسلیم كردنی چەكە قورسو ناوەنجیەكانی تاقمی سەدر، گوتی: هەتا ئێستا چەكە گرنگەكانمان نەبینیوە. ساروخەكانی ڕۆكێت تەسلیم نەكراون.

كەپێویستە هەزارانی بهێنن. هەروا، قازیفەشمان نەدیوە كەهەزاران هەیە. هاوەنی (١٢٠ملم)مان نەدیوە، قاسم داودیش ، وەزیری كاروباری ئاسایشی نەتەوەیی گوتویەتی: حكومەت دوو ڕۆژ ماوەی تەسلیم كردنەوەی چەكەكانی درێژ كردووە.

ئەو دوو لێدوانە، دەیسەلمێنن كەوا تاقمی سەدر، خەریكی مانۆڕن لەتەسلیم كردنی چەكە قورسەكاندا. هەڵبەتە، ئەم مانۆڕەش، بۆ ئەوەیە كەزۆرترین چەكی قورس تەسلیم نەكەنەوە. ئەمەش مەترسییەكی ترە بۆ زانینی مەرامی ڕاستەقینەی ئەو تاقمە كەخۆیان بۆ هەڵێكی تر ئامادە دەكەن، دیسان كەتنێكی عەسكەری دیكە بدەن، هەر ئەمەش وادەخوازێ، ئەم تاقمە كەلەم كاتەدا تێك شكاون، فشاری زیاتریان بخرێتە سەر هەتا بوارییان نەدرێ بیوژێنەوەو جارێكی دیكە زەمانو زەمینە هەڵبژێران بۆ ئاژاوەیەكی عەسكەری دیكە. دەبێت، بواری بوژانەوەی عەسكەرییان نەدرێ.

لیستی تایفەگەری بۆ هەڵبژاردن

حزبە شیعەكانی عێراق سەرقاڵی خۆئامادەكردنن بۆ گەڵاڵەكردنی لیستێكی هاوبەشی هەڵبژاردن، لیستەكە تەنها لایەنە شیعەكان دەگرێتەوە. ئێستا گفتوگۆ لەنێوان مەجلیسی ئەعلاو حزبی دەعوە بۆ ئەم لیستە هاوبەشە بەردەوامە، واش بڕیارە لەگەڵ ڕەوتی سەدریش بۆ هەمان لیست گفتوگۆ بكرێت. ئەم هەوڵەی شیعەگەرەكان، لەكاتێكدایە كە ماوەیەكە گفتوگۆ لەسەر لیستێكی هاوبەشی هەموو هێزو ڕەوتە سیاسیەكانی عێراق بەردەوامە، دوور لەعەقلیەتی تایفەگەریو نەتەوەگەریو ناوچەگەری. ئەم هەوڵەی شیعەكان، دەیسەلمێنن كە ئەندێشەی تایفەگەری، وەك ژێلەمۆ، هەمیشە مەترسی گەورەی لەسەر یەكخستنی هەڵوێستە دیموكراسیەكانو چەسپاندنی یاساو ڕێسای وڵاتێكی دیموكراسی هەیە.

پێش هەڵبژاردن ئەم هەوڵەی شیعەكان، بێگومان بەشێوەیەكی بەرچاو ئەخاتە نێو بزوتنەوەی سیاسی لەم گەرماو گەرمەی سەرقاڵی خۆئامادەكردن بۆ هەڵبژاردن، بەدووریش نازانین كێشەی گەورەش لێبكەوێتەوە.

كێشەی كورد بۆتە بەشێكی كێشەی ئۆروپا

دوای ئەوەی كۆمۆسیۆنی ئۆروپا لەدوا بڕیاریدا باسی ئەوەی كردووە كەوا: گرنگە كەمینەكان بپارێزرێنو مافەكانیان پەیڕەو بكرێنو زمانیشیان بەكاربێنن، لەوانە كورد..

ئەم بڕیارە، مشتو مڕێكی زۆری بۆ توركیا، لەناو خودی توركیاو لە ئۆروپاشدا، ناوەتەوە. چونكە ئەمە یەكەمین جارە لەبەرنامەو بڕیاری سیاسی ئۆروپادا، باسی كوردو كێشەكەی بەو ڕوونییە دەكرێ. هەر لەم ماوەیەشدا پەرلەمانی ئۆروپا، بانگهێشتی لەیلا زانای كرد بۆ پێبەخشینی خەڵاتی ساخارۆف. زاناش.. داوای، چارەسەری كێشەی كوردی لەپەرلەمانی ئۆروپادا كرد.

ئەو دیاردە تازانە، وایان كرد كەوا بەرپرسە سیاسیەكانی حیزبە كوردیەكان جەخت لەسەر ئەوە بكەن كەوا كێشەی دیموكراسی لەتوركیا بەبێ چارەسەری كێشەی كورد، چارەسەر ناكرێ.

ئەو ئاماژە سیاسییانە، لەو ماوە كەمەدا، دەریدەخەن كەوا لە ئۆروپادا، بەرنامەی جۆراوجۆر بۆ كێشەی كوردو كوردستان هەیە. خێراتریش لەجاران كار بۆ بەرنامەكە دەكرێ. توركیاش باش ئاگاداری بەرنامەكەیە. بۆیە، دەنگوباسەكان وادەگەیەنن كەوا:

گفتوگۆی نێوان حكومەتی توركیاو حیزبە سیاسیەكانی توركیاو كوردستانی توركیا، لەم بارەیەوە بەردەوامە. بۆ دۆزینەوەی ڕێگە چارەسەری گونجاو. كە بەدڵخەوە، هەتا ئێستا ئەو چارەسەرە گونجاوەی كێشەی كورد، لەتوركیادا، بەرهەڵستی بەهێزی هەیە. بەتایبەتی لەناو سوپادا.

ژمارەیەك خوێندكار

لەڕێپێوانێكدا داوای دابینكردنی پێداویستیەكانیان دەكەن

سەعات ٧ی شەوی ١٦-٢٠٠٤/١٠/١٧ژمارەیەك خوێندكاری پەیمانگەی تەكنیكی سلێمانی، نیشتەجێی بەشی ناوخۆیی قازی محەمەد، كەژمارەیان نزیكەی سەد خوێندكار دەبوو، ڕێپێوانێكیان لەبەردەم ناوخۆییەكەیانەوە دەست پێكرد بەشەقامی سالم دا، بەردەوام بوون تابەردەم میوانخانەی ئاشتی، لەوێ دەستەی ئاسایشی سلێمانی ڕایگرتنو لەپاش گفتوگۆیەكی هێمنانە، لەنێوان ئەفسەری ئاسایشو نوێنەری خوێندكارەكاندا، دەركەوت كەمەبەستی ڕێپێوانەكە، كەموكوڕیو نەبوونی ئاوو كارەباو پێداویستییەكانی تری خوێندكارانە لە بەشە ناوخۆییەكەیاندا. بەگوتەی نوێنەری خوێندكارەكان (ئاسۆ ئیبراهیم عەبدول لەتیف)، لەئەنجامی بێزاری خوێندكارەكان ئەم ڕێپێوانە دروست بوو. ئەوان دەیانووت: چەندین جار كێشەكەمان ڕووبەڕووی ڕاگری پەیمانگاو جێگرەكەیو لایەنە پەیوەندی دارەكان كردۆتەوەو بەڵێنیان پێداوینو هیچیان بۆ نەكراوە.

دواتر ئەرەندەی ئێمە ئاگا داربووین، دەستەی ئاسایشی سلێمانی، لەو شوێنە پەیوەندییان بەسەرو خۆیانەوە كردو ئەوانیش بەڵێنی هاوكاریان بەخوێندكارەكان داو ڕێپێوانەكە كۆتایی هات.

لەڕەنجو گۆران-ەوە

هەڵبژاردن و..

كاریگەری سەرەنجامەكانی

هەڵبژاردن، لەم ماوەیەدا بۆتە باسی سیاسی هەرە بەرچاوی هەندێك لەدەوڵەتان: ئەمریكا، ئوستورالیا، ئەندەنوسیا، ئەفغانستان، عێراقو كوردستانو تاد..

ئەو دەوڵەتانە، بەرەگەزو بیرو ئاینو نیشتمانی جیاوازەوە، لەسانكی ڕابووردوداو هەتا ئێستاش، سەرقاڵی هەڵبژاردن، یان خۆئامادەكردنن بۆ هەڵبژاردن. ئەگەر سەبارەت بەوڵاتانی ڕۆژئاواو ئەمریكا هەڵبژاردن پرۆسەیەكی پرنسیپی بێ، ئەوا بۆ عێراقو كوردستانو ئەفغانستان، تەنانەت ئەندەنوسیاش، هەڵبژاردنی دیموكراسیانەی تەواو، نەك پرۆسەیەكی ئاسایی نییە، بەڵكو زۆر هەستیارە (ئەگەر هەڵبژاردنەكە بەڕاستی دیموكراسی بێ). هەڵبەتە، جیاوازییەكی گەورە لەنێوان ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵات دا هەیە. ئەم جیاوازییە چ وەكو ڕابووردوو، چ وەكو نەریتی دیموكراسی، چ وەكو یاساو ڕێسای دیموكراسیش، ئاشكران. لەم ڕێڕەوەشدا، بێگومان جۆری ئاینە باوەكانی ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاواش، لەسەر باش یان خراپ پەیڕەو لێكردنی دیموكراسی كاریگەرن.

لەڕۆژئاوادا.. دەسەڵاتی ئاینی مەسیحی، دوای ئەوەی لەڕینسانس بەدواوە تێك شكێنرا، هەتا هاتووە زەمینەی بۆ سەركەوتنی دیموكراسیو ئازادیەكان، بەئازادی ئاینیشەوە، ڕەخساندووە، هەربۆیە، ئێستا لەڕۆژئاوادا كانگای بەرهەم هێنانی بیری ئازادو ئەقڵانیەتو مەدەنیەت، بێڕادە زۆرن، ئەمەش وای كردووە لەپەسا ڕۆژئاوا پێش بكەوێت. بەڵكو هەژمونی تەواوی پێشكەوتنەكانیشیان بەسەر ڕۆژهەڵات دا زاڵ بكەن.

لەڕۆژهەڵات دا، دەسەڵاتی ئیسلامی، نەك لەبەرامبەر دەسەڵاتی دیموكراسیدا تێك نەشكێندراوە، بەڵكو هەژمونگەری ئاینی لەهەموو بارێكەوە كاریگەرە. ئەمەش ئەركی دیموكراتخوازەكانی چەندین بەرامبەر دژوار كردووە. باشترین بەڵگەی دژواری خەباتی دیموكراتخوازانی ڕۆژهەڵات، هەر لەم نموونانەی ئێستا لەڕۆژئاواو ڕۆژهەڵات دا، دەردەكەون.

ئەمریكا.. وەكو گرنگترین وڵاتی ڕۆژئاوا، نیو مانگی ماوە سەرۆك كۆمار هەڵبژێررێتەوە. لەم سێ هەفتەیەی ڕابوردوودا، سێ بۆلێتین (مونازەرە) لەنێوان سەرۆكی ئەمریكاو ڕكەبەرەكەیدا (كیری) لەبەرچاوی خەڵكی ئەمریكاو هەموو جیهان، لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن دا، ئەنجام دراوە. دیمونی هەر سێ مونازەرەكە، لەنێوان دوو كاندیدی ڕكەبەردا، بۆ گەورەترین پۆستی سیاسی سەردەمەكە، دەیان جار دیموكراسی لەوێژدانی دیموكراتخوازاندا خۆشەویستتر دەكا. گەرچی، هەرچی ڕەخنەشمان لەسەر ئەمریكا هەبێ، یان نەبێ.

دوو سیاسەتمەدار، كە پارێزەری دوو پرۆژەی سیاسی جیاوازن، لەبەرچاوی سەدان ملیۆن بینەری تەلەفزیۆندا، بەرامبەر یەك دەگرنو بە سەربەستی، بۆچونی خۆیان دەردەبڕنو ڕەخنە دەگرن. هێمن هێمن دەدوێنو كە لێدەبنەوە ئارام ئارامیش، یەكدی جێ دێڵن. ئەمە، دەیسەلمێنێ كە دیموكراسی، كاتێك لەناو ڕای گشتیدا دەبێتە نەریت، ئیدی ڕەوشتی دیموكراسی بەرهەم دێنێو ژیانی ئازاد دەكاتە پێوەری پەیوەندییە سیاسیەكان.. بەپێچەوانەشەوە، لەڕۆژهەڵات دا، جگە لەتەقینەوەو كۆمەڵكوژی دژی دیموكراسی، لایەنی كەمی دیالۆگی دیموكراسی لەناو زۆرترین هێزە سیاسییەكاندا، پەیڕەو ناكرێ. بێ متمانەییش بەرامبەر یەكتر، سیاسەتی باوی ناو حیزبەكانە. بەشی زۆری ئەو دۆخە سیاسییە لەڕۆژهەڵات دا، دەگەڕێتەوە بۆ كاریگەری هەژمونگەری ئاینیو مەزهەبەكان كە بەئەندێشەی سەرپاگیری (توتالیتاریەت) وایان كردووە متمانەی سیاسیو بڕوا بەیەكدی كردن لەناو هێزە سیاسییەكاندا لاواز بێ. تەنانەت ئەو هێزانەی هاورێبازیشن، لەترسی هێزەكانی دژی دیموكراسی، ناتوانن سیاسەتی تەندروستی بگرنە بەر.

لەبەر ڕۆشنایی ئەو ڕاستیانە، ئەگەر بویسترێ ئەم پرۆسە دیموكراسییەی لەڕۆژهەڵات دا سەرەتاكەی پەیڕەو دەكرێ، سەرەنجام سەربخرێ، پێویستە هێزە دیموكراتخوازە ڕاستەقینەكان، بیرو سیاسەتی خۆیان لەسەر دەسەڵاتو ئۆرگانەكانی دەسەڵات، لەبەرامبەر بیرو سیاسەتی ئیسلامگەراكان دا، بەرەو سیستەمێكی دیموكراسی عەلمانی یەكلا بكەنەوە. دەنا، هەتا ئەم تێكەڵو پێكەڵییە لەبیرو ئەندێشەی سیاسیدا، لەنێوان فەلسەفەی عەلمانیەتو سەلەفیەت دا بمێنێ، هیچ دەسەڵاتێك لەڕۆژهەڵات دا، بەعێراقو كوردستانیشەوە نابێتە دەسەڵاتی دیموكراسی ڕاستەقینە، كە لەسایەیدا ببینین، كاتێ سەرەكیەكانی سەرۆكایەتی، بەیەكەنینەوە ڕەخنە لەیەك بگرنو بەخۆشیش یەكتر جێ بێڵن.

کاریگەری تێکشکاندنی ڕەوتی سەدر

ئازاد عەلی

ڕەوتی شیعەگەری سەدر، لەڕەوتە هەرە توندڕەوەکانی سیاسیو عەسکەرییە، کە دوای ڕوخاندنی ڕژێم، وەکو درێژەپێدەری ڕێبازی محەمەد باقر الصدر، موقتەدای کوڕی، هێنایەوەئارا.

موقتەدا، کە باوکی سەرنگون کراوە، منداڵ بووە. دوای ئەوەش دژی ڕژێم، لەناو عێراقدا هەنگاوی هەڵنەهێناوە. هەتا سەدام مابوو، ئەم مەلا لاوە، توخنی سیاسەت نەدەکەوت. ناویشی لەدونیای سیاسەتدا نەبیسترابوو. دوای ڕوخاندنی ڕژێم، لەکاتێکدا شەقامی سیاسی پانۆپۆڕ بوبوو، سەدان حیزبی سیاسیو ڕێکخراوی دیموکراتی سەریان هەڵدا، ڕەوتی سەدریش خۆیڕاگەیاندو بەهۆی ئەوەی ئەم ڕەوتە هەر لەسەرتاوە زۆر توندڕەو بوونو شیعەگەلێکی زۆرو پاشماوەی ڕژێمی عێراقیشیان لێکۆبوبووەوە، هەرزوو لەهێزە سیاسییەکانی تر زیاتر ناویان کەوتە ناو میدیاکانەوە. بەتایبەتی، چەکی چالاکی سەدریەکان، لەنەجەفو کەربەلاو کوفە بوو، ئەو شارانەش زومی کامێرەی میدیاکانیان لەسەربوو. ئەمە جگەلەوەی شاری (الثورة)شیان کردە مۆڵگەی خۆیانو ناوەکەشیان گۆڕی بە (الصدر). دارودیواری ئەم شارانەیان بەوێنەی سەدری باوکو سەدی کوڕ، داپۆشی.

موقتەدا، بەحوکمی تەمەنەکەیو ئەو بێڕابوردووەی لەسیاسەتدا، کاتێک پەیڕەوانی باوکیو شیعە لاوەکانو پاشماوەکانی ڕژێمی لەدەوری خۆیدا بینی، لەخۆی بایبوو. هەرزوو، کەوتە دوژمنایەتیەکی توندی ئەمریکاو تەواوی ئەو حیزبانەی دەیانویست حکومەت لەعێراقدا پێك بێنن. دوای هەڵوەشاندنی سوپای عێراقو بڕیاری دامەزراندنی ناوکی سوپایەکی نوێ لەعێراقدا، موقتەدا هەم بڕیاری دامەزراندنی حکومەتێکی شیعەو هەم بڕیاری پێکەوەنانی سوپای عێراقیبەناوی (سوپای مەهدی) دا. واتا: بەبێ هەڵبژاردن، یان بەبێئەوەی ڕاپرسییەکیش لەعێراقدا کرابێ، موقتەدا پێچەوانەی بیروڕای ڕای گشتی، حکومەتو سوپای خۆی دامەزراند. ئەمەش زەنگێکی خەتەرناك بوو. هەرزوو بۆن کرا کە کاری وا، دەسیسەیەکی ترسناکە.

بەرە بەرە، موقتەدا، نەك هەر دژی ئەمریکاو هێزە دیموکراتخوازەکان، بەڵکو لەناو شیعەکانیشدا کەوتە کێشەو تەنانەت لەسیستانیش دوورکەوتەوە. سەرەنجام وایان لێهات، تەرەو تەیك بوون. بڕیار لەدوای بڕیاری هەڵەیان دەدا. ڕۆژیش نەبوو تێکهەڵچونی بچوك یان گەورە لەنێوان پەیڕەوانی موقتەداو ئەمریکادا ڕونەدا. سەرجەم، دوو شەڕی فراوان لەنێوانیاندا قەوما. یەکەمیان بەسازشو دووەمیشیان بەشکستی (سوپای مەهدی)و موقتەدای ڕابەریان تەواوبوو.

لەم شەڕانەی دواییدا، لەنەجەفو کوفەدا، دوا توانای (سوپای مەهدی) بەکارهێنرا. بەڵام ئەنجامەکەی تێك شکان. ئەگەر موقتەدا خۆی لەمەرقەدی ئیمام عەلی پەنا نەدابا و لەدوادواییشدا، سیستانی فریای نەکەوتبا، ئەم مەلا سەرچڵە، یان دەکوژرا، یاخود پەلبەست دەکراو تورەکەکەی دەکرایەسەر.

پێدەچێ، لەو شەڕانەدا، بەخراپی تێك شکابنو زیانێکی زۆریان پێکەوتبێ. بۆیە لەلایەکەوە چارەسەرەکەی سیستانیو حکومەتی عێراقیان زوو قبوڵ کرد" لەلایەکی دیکەشەوە، ماوەیەکی کورتی خایاند، ڕازیبوون چەکە قورسو ناوەنجیەکانیان تەسلیم بەئەمریکا بکەن. واتا:

سەرەنجام، هەم ملکەچی شەرعیەتی حکومەتی عێراق بوونو، هەم، سەریان بۆ لێیان دوورکەوتۆتەوە.

تێکشکانی سەدریەکانو بەرزکردنەوەی ئاڵای سپی هەتاڕادەی تەسلیمکردنی چەکەکانی سوپای مەهدی، کاریگەری گەورەی لەسەر ئەو ڕەوتە دەبێ. لەڕێگەی ئەو ڕەوتەشەوە، هەتاڕادەیەك کاریگەری لەسەر شیعەگەراکانیش دەبێ. ئەمە جگەلەوەی دەرکەوت ئەم جۆرە هێزە، کەفوکوڵی ڕۆژگاری گۆڕانکاری دروستیان دەکا. کاتێك فشاری زۆریان دەخرێتەسەر، چۆکی شکست دادەدەنو دەتەپن.

شکستی موقتەدادابییەکان، جگە لە مەسەلە سیاسییەکانی عێراق، سودی بۆ کێشەی کەرکوکیش دەبێ. چونکە زۆربەی عەرەبە تەعریبەکان شیعەنو لەم شیعانەش، بەشێکیان خۆیان لەموقتەدا ئاڵاندبوو. موقتەداش، بەرگری

ئەمریکاش شۆڕکرد. سوپاکەشیان هەڵوەشاندەوە. هەرزووش، ئەو حکومەتەی لەبری مەجلسی حوکم دەیانویست دایبمەزرێنن، شکستیخوارد. بەو شکستانەش کەربەلاو نەجەفو کوفەیان لەدەست چوو. مابویان شاری (الثورة — صدر) لەویشدا دوایان کەوتنو پەیتا پەیتا لێیان دان. ئێستا کەوتونەتە بەرگری سلبی.

لەماوەی ڕابوردوودا، بەرهەڵستیەکی ئەوتۆیان نەدەنواند. لەبری بەرسنگی عەسکەری لێگرتنی ئەمریکاو ئەو هەڕەشەو گوڕەشە زلانەی دەیانکرد، لەم شەڕانەی دواییدا، زیاتر کەوتبونە پاڕانەوەو کامێرای کەناڵەکانیان دەبردەسەر لاشەی کوژراوەکانیان هەتا هاتوهاواری ژنو منداڵ بڵاوبکەنەوە، بەڵکو لەو ڕێگەیەوە سۆزی ڕای گشتی بوروژێنن. نەیانزانی تازە خەڵك زۆر ناڕەوای لێدەکردن. بەڵکو دەستیشی لەوروژاندنیان هەبوو. تەنانەت لەگەڵ جەبهەی تورکمانیش کەینو بەینیان هەبوو.

دەمێنێتەوە بڵێین: وەکو تاقمێکی چەکدار، موقتەدابییەکان بەزین. بەڵام وەکو هێزێکی سیاسی شیعەگەری توندڕەو، هێشتا ئەمان مەترسییان لەسەر دیموکراسیو ئازادی هەیە. دوورنییە، بەشێوەو شێوازی دیکە، مات بدرێن لەکاتی خۆشیا زیان لەپرۆسەی دیموکراتیزەکردنی عێراق بدەن. دەبێ بزانرێ، ئەمانەو هێزە هاوچەشنەکانیان، هێزی یەدەکی تێکدانی پرۆسەی دیموکراسیو فیدرالو کوردستانیەتی کەرکوكو خانەقینن. بۆیە، لەدواسەرەنجامدا، دەبێ ئەم هێزانە، لەرووی سیاسییشەوە ریشەکێش بکرێن. دەنا، هەر هەلێکیان بۆ بڕەخسێ، سەری ئاژاوە هەڵدێننەوە!

ئایە ڕاپرسی کوردستان خیانەتە ؟!

سەرکەوت

بەکامێرای ڕەنج قەرەداغی

© amude.com

دوای دوو ساڵ چالاکی، دواهەوڵیان ئەو هەڵمەتە هاوکاتە بوو، کە لەسەرانسەری کوردستاندا ڕێکیان خستبوو. ئەمیش، بەپێی تایبەتمەندی شارەکان کارەکەیان جێبەجێکرد. سلێمانی ناوەندی چالاکیەکە بوو، باقی شارەکانیش بەشێوەی جۆراوجۆر.

ئەم کارە، هەم سیاسیو هەم نەتەوەییو هەم جەماوەری بوو. داخوازیو دروشمی ڕیفراندۆم لەچوارچێوەی مافی سروشتی نەترازابوون. کارەکەش ئەنجامدراو تەواویش بوو، ڕوداوێکی نالەباری ئەوتۆی لێنەکەوتەوە نە لەکوردستانو نە لەعێراقدا، ببێتە مایەی نیگەرانی.

کەچی.. لەم عێراقەدا، کە لەچەندین لاوە پیلانی ئاشکرای تێکدان، کوشتن، بڕینو دەست تێوەردان هەیە، بزوتنەوەی ڕیفراندۆم هێمنو ئارام، بەبەرنامەی مەدەنی دابەزیوەتە مەیدان. کەچی دەبینین، سەرۆك کۆماری عێراق، داخوازی ڕیفراندۆم بەخیانەت دەزانێو هەڕەشەی هێرشو سەرکوتکردن دەکا. ئەمە لەکاتێکدا، هێشتا هەڕەشەی ئاژاوەو تومەتی خیانەت لەلایەن سەرۆك کۆماری عێراقەوە، بەڕێز (غازی الیاوەر) نەکراوەتەسەر ئەو لایەنانەی ئاشکرا، بەکرێگیراوونو گەورەترین تاوانیش، ناوبەناو ئەنجام دەدەن. دەپرسین: کام ڕێگا باشە، ڕێگای ڕیفراندۆمو داخوازی مەدەنیانەی دیموکراسی، یان ڕێگای دیکەی ناشارستانیو بەکرێگیراوی؟

لەدونیای دیموکراسیو شارستانیەتدا، داوای مافە دیموکراسیەکان، کارێکی یاساییو ئازادە. کاری تێکدانیش، پێشێلکاری یاساییە. بزوتنەوەی ڕیفراندۆمیش، کارێکی دیموکراسی لەپێناوی باشترسەرخستنی سیاسەتی دیموکراسی ئەنجامداوە. نەك پەکخستنی پرۆسەی دیموکراسی لەعێراقو کوردستاندا.

ئەم سەردەمە، وەکو سەردەمی دوای جەنگی یەکەمو جەنگی دووەمو جەنگی سارد نییە. سەردەمەکە جگە لەدیموکراسی لەڕۆژهەڵاتو لەعێراقیشدا، چیکە قبوڵ ناکرێ. مەرجی سەرخستنی دیموکراسیش لەعێراقدا، سەلماندنی مافی چارەی خۆنوسینی گەلی کوردستانە، وەکو چۆن لەدونیای دیموکراسیدا پەیڕەوکراوە. واتا:

ئەگەر هەلومەرج هەڵکەوت، گەلی کوردستانیش، وەکو گەلی فەلەستینو هەموو گەلێکی ئازادیخواز، مافی سەربەخۆییشی هەیە. ئیتر نازانین سەرۆك کۆماری عێراق، لەم ڕیفراندۆمە چۆن گەیشتووە، یان تێگەیەندراوە. بەو ئاڕاستە قسەکردنە کە کارێکی دیموکراسی بەخیانەت بزانێ، ئاڕاستەیەکی سیاسی زیانبەخشە. چۆن دەشێ، سەرۆکی عێراقی دیموکراتی فیدراڵی، ئاخاوتنی وای لێببیسترێ. بەڵکو بەپێچەوانەوە، سەرۆك کۆمار دەبێ، بەدیقەت بدوێو هەموو لێدوانێکیشی ڕەنگدانەوەی مەسئولیەتی دیموکراسی بێ.

ئەم لێدوانەی سەرۆك کۆماری عێراق، لایەنی کەم زەنگێکە دەبێ باش ببیسترێ. بەباشیش لێکبدرێتەوە. لەگەڵیشیا، گفتوگۆ بکرێو لەمیدیاکانیشەوە، هەڵبسەنگێندرێ، ناکرێ بەڕاگوزەر تەماشابکرێو تێپەڕێ.

د. بەرهەم ساڵحو نێچیروان بارزانیش، باشیان هەڵوێست لێوەرگرتووە کاتێك پێکەوە، تومەتی خیانەت خستنەپاڵ ڕیفراندۆمیان، ڕەتکردۆتەوە. ئەمەش، کارێکی کوردستانیانەی باشە کە جێگری سەرەك وەزیرانی عێراق (کە کوردە)و سەرەك وەزیرانی ئیدارەی هەولێر، پێکەوە، دووور لەپلەوپایە، هەڵوێستی سیاسەتی بەرگریلێکردنی مافی دیموکراسی گەلەکەمان، بەرجەستەدەکەنو بەمەش، هەنگاوێکی تری باشی یەکخستنی سیاسی ماڵی کورد، بەرامبەر ئەگەرە سیاسیەکانی عێراقو کوردستانو ناوچەکە، دەبەنەپێشەوە. خۆزگە، ئەم هەنگاوانە، لەم ناوبەناوییە دەربازدەکراو سەرلەنوێ، ستراتیژێکی هاوپەیمانی نوێ بۆ هەموو کێشەکان، لەنێوان تێکڕای هێزە کوردستانیەکان، گەڵاڵەدەکرا، چونکە، بەم جۆرە لێدوانانەی سەرۆك کۆماری عێراق، دەردەکەوێ کە هێشتا ڕێگای دوورودرێژی سیاسەتی هاوبەش بۆ فشارخستنەسەر دەسەڵاتی نوێی عێراق، لەبەردەم دایە. عێراقێك کە هێشتا حکومەتێکی بەهێزی نییە سەرۆکەکەی ئاوا دەدوێ، دەی پاشەڕۆژ دەبێ بەرەوکوێ بڕوا. ئیتر بزوتنەوەی ڕیفراندۆم ناهەقیانە لەدۆخەکە بترسن. هەروەك هەموولایەك نیگەرانین؟!

بەبیانوی کیانەوە

سەعدوڵا برایم خان

یەکێك لەگەورەترین گرفتی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی، لەوەدایە بەردەوام زەرورەتێك لەلایەن پارتێکی سیاسی یاخود گروپێکی فێندەمەنتالیزم دادەتاشرێت بەوەی کە چەند چەمکێك دەکاتە پێویستییەکی نەتەوەیی، ئاینی، مەزهەبی یاخود ئەخلاقی... هتد، وەك وەزیفەیەك کەلەهەرەمەوە بەهاوڵاتی دەبەخشێت واتە هەرەم وەزیفەی مانا بەخیشن بەبنەما دەگرێت بەوپێیەی ئەو پارتە یاخود ئەو گروپە پێشرەوایەتی دەکاتو ئەو دەزانێت سنورەکانی ژیانو وەزیفەکان دیاری بکات، هاوڵاتیش بەشێوازێکی عیرفانی دەبێت گوێ لەو تەڵقینەی پارتەکان یاخود مەزهەبەکان بگرێت، بەچاوی ئەوانو بەدڵی ئەوان لەجیهانو دیاردەکانی بڕوانێت.

گەر تێفکری لەکوردستان بەردەوام دوو گوتاری ڕەها گەری هەبوو، یەکیان ئەو گوتارەیە کەپێی وایە مرۆڤی کوردی لەئەنجامی لەدەستدانی لایەنی ڕۆحی واتە ئاین مەبەستیەتی بڵێت ئایینی ئیسلام تووشی ئەم نەهامەتیە بووە، کەمرۆڤی کورد مرۆڤێکی بێ ئیرادەو وەك کائینێکی پیسو بەد ئەخلاق ماوەتەوە، ئەمە دەکاتە پاساوێکی ئەخلاقیو دەیەوێت کۆمەڵگا موسەییەر بکات بەوەی کەبەگەڕانەوە بۆ مێژووی پیرۆز، مێژووی پیرۆزیش لای ئەو مێژووی خولەفای ڕاشدینە. بەبێ ئەوەی ڕاستی مێژوو لەبەرچاو بگرێت، ئەو گوتارە دەچێتە سیاقی مێژوویەكو بۆمان میکیاج دەکات بەدەمامکی ئاکارو کۆی سەروەری مێژووش بەزانستو تەکنەلۆژیاوە لەتێکستی قورئاندا کۆدەکاتەوە. بەبێ ئەوەی کەمترین ئاماژە بەو مێژووە خوێناویە بدات کەلەمێژووی ئیسلامدا رووی داوە، بەتایبەتی ئەوەی کە کتێبەکەی (هادی عەلەوی) بخوێنێتەوە بەناوی (مێژووی ئەشکەنجەدان لەئیسلامدا)، ڕاستی ڕوداوەکان زیاتر دەزانێت.ئەو گوتارە جگەلەوەی خۆی بێ پاساو خنکێن دەکات، دەیەوێت خۆڵیش لەچاوی کۆمەڵگا بکات، لەکۆتایی تەڵقینەکەشیاندا پێمان دەڵێت ئێوە تەنها دەتوانن لەڕێگەی تەزکیەی ئێمەوە دەروونتان لەلایەن یەزدانەوە پاك بکرێتەوە ئەمە لەدوای ڕاپەڕین زۆرترین ئاژاوەو کوشتاری نایەوە. لەبەرامبەر ئەوانیشدا گوتارێکی تر هەیە دەیەوێت پێمان بڵێت کۆمەڵگای کوردی بەئاینێکی تایبەتو سەرکردەیەکی ڕۆحانیو تەقدیس کردنی حزبێك، ئایدۆلۆژیایەك، دەتوانێت مرۆڤی کورد، ڕۆحی مرۆڤی کورد جارێکی دیکە ببێتەوە خاوەن ئیرادە، ئەمەش چەندین گوتاری جیاوازن" نەتەوەپەرستەکان، سەرکردە پەرستەکان، ئایدۆلۆژیاپەرستەکان...هتد، کەپێیان وایە کۆمەڵگەی کوردی لەڕێگەی ڕادیکالیەتەوە بەهەموو ماناکان دەتوانێت سەروەری خاكو ئیرادەی نەتەوەیی بگەڕێنێتەوە. کەئەمە نەخۆشیەکی کوشندەیە، ئەو گوتارانە تێی کەوتوون یاخود بڵێین بەمەبەستی چەواشەکردن ئەم بیرۆکەیە لەناو زهنیەتی کۆمەڵگادا زەرع دەکەن، واتە هەریەك لەم گوتارانە نەهاتووە مرۆڤ بەهەموو خصوصیاتێکیەوە قبوڵ بکاتو هەریەك لەم گوتارانە بەیەکێتیەکی ڕەها گەرییەوە، ناوەندێك، سەنترالیزمێك وەك چەکوش لەسەرەوەی مرۆڤی کوردییەوە بەکار دەهێنن بۆ لێدانی خواستەکانیان،

بۆ ل (١٥)

هەڵفڕینی کۆترەکەی کورد بۆ سەر درەختی خەڵاتی ساخارۆف

پەرلەمانی ئۆروپا، بەرەسمیو بۆ وەرگرتنی خەڵاتی (سخارۆف) لەیلازانای بانگێشت کردووە. لەوتیەکی جواندا (جوزیب بوریل)ی سەرۆکی پەرلەمانی ئەوروپا، گوتویەتی: ئەمە ڕۆژێکی تایبەتییە لەپەرلەماندا، سەرۆکی پێشووی پەرلەمان کلاوس هانجس کاتێك خەڵاتی ساخارۆفی بەخشییە زانا چاوەڕێی ئەم ڕۆژەی دەکرد کە لەیلا لەنێوانماندا بێ قسەی بۆ بکەین.

ئۆروپا، لەیلازانا بەهێمای بەرهەڵستی ئاشتیانە دەناسن. لەم کاتەشدا لەیلا بانگ دەکرێو قسەکانی لەسەر کێشەی کورد بڵاودەکرێتەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا ئاماژەیەکی سیاسی گرنگە بۆ کێشەی سیاسی کورد. کە بێگومان، بەم ئاماژانە، باشتر دەردەکەوێ کە کێشەی کورد، گرنگترین کێشەی چارەسەرنەکراوی ناو تورکیایە" بەڵکو مەحەکی وەرگرتنو وەرنەگرتنی تورکیاشە لەیەکێتی ئۆروپادا.

ئێستا، کاتێك لەیلا دەبینن، لەزیندانەوە هەڵدەفڕێ بۆ سەر درەختی خەڵاتی ساخارۆف، کورد، هەر بەڕاستی ڕەهەندی سیاسی نوێی پەیداکردووە، ئەویش ڕەهەندی چارەسەری دیموکراسی لەسایەی دیموکراسی جیهانگیریدا. ئەوەی ئەمساڵیش، لەبواری مۆڵەت پێدانی زمانی کوردی لەتورکیاو ئازادکردنی لەیلاو هاوڕێکانی بینرا، پارو ساڵانی ڕابوردوو، بەمەحاڵ دەزانرا. دڵنیاین، ئەوەی ئەمساڵیش بەمەحاڵ دەزانرێ، ساڵانی ئایندە، دێنەدی.

تورکیا.. لەبەردەم دووڕیانێکی سیاسی چارەنوسسازدایە. یان چارەسەرکردنی کێشەکانی، چارەنوسی کورد لەپێشدا، یان مانەوە لەدەرەوەی یەکێتی ئۆروپادا. مانەوەش لەدەرەوەی یەکێتی ئۆروپادا، مەترسیەکی ئابوریو سیاسی گەورەیە لەسەر پێکهاتەی تورکیا. چونکە تورکیا، ئەگەر سەراپای سیاسەتی خۆی لەگەڵ تەواوی بەرژەوەندییەکانی حکومەتەکانی ڕۆژهەڵاتدا بسازێنێ، بەدڵی عەرەبیش دژی ئیسرائیل بێ، هێشتا دادی دەوڵەتی تورکیا نادا. چونکە، لەباری ئابورییەوە، دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ناتوانن ئەستەنگە ئابوورییەکانی تورکیا لەسەر ئاستی دوور چارەسەر بکەن. ئەو چارەسەرە، تەنها لەناو یەکێتی ئۆروپادا دابین دەکرێ. یەکێتی ئۆروپاش، پرۆگرامێکی تۆکمەی لەوەرگرتنی ئەندامدا هەیە. بەتایبەتی، لەوەرگرتنی ئەندامێك کە قوڵاییەکەی لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدایەو پێکهاتەکەشی ئیسلامییە. ئەمەش، بۆ ئۆروپا، هەستیارە.

کورد.. دەبێ لەو ڕوانگەیەوە بڕوانێتە کێشەکەیو ئایندە باش لەبەرچاو بگرێ. بەتایبەتی، دەرگای ئەگەرە سیاسیەکانی دوارۆژ، لەچەندین لاوە، خەریکە دەکرێنەوە. دەبێ، بزانرێ دەرگا بەدەرگا، چۆن کێشەی کوردستان، دەخرێتە بەردەم یەکێتی ئۆروپا، ئەمریکاو ڕای گشتی جیهانیش. لەپێشەوەدا، دوورکەوتنەوە لەتوندوتیژیو تیرۆر، ئەرکێکی هەرەگرنگی سیاسییە. چونکە سەردەمەکە قبوڵی ناکا.

پێوەندیو چالاکی ژنانی کورد (رۆژهەڵات، باشوور، باکوور)

- لەئێران بەداخەوە ئەو روانگەی کەهەر لەرژێمی پێشووشدا لەسەر کورد بوو و دوایـیش توندوتیـژتر بوو لەمێشکی خەڵکدا چەقی بەستووەو سڕینەوەی پێویستی بەکاتو کاری رووناکبیرییە

- بڕیاری دیداری ژنانی چالاکو نووسەری فارس لە سلێمانیو هەروەها چالاکی هاوبەشی ژنـانی نووسـەری کـوردوو فـارس لـە سـایتەکانی ژنـانو رۆژنامـەو بڵاوکراوەکـانی هـەردوولاو کـۆڕو کۆنفرانسو سیمنارەکان درا

د. رونیا تلووعی * رۆژهەڵاتی کوردستان

لەبارودۆخی ئێستای جیهانداو ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە لەناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بەدی هاتووەو هەروەها روو لەبەدی هاتنە، رۆڵی ژن زۆر گرنگە، ژنانی کورد هاوکات لەگەڵ ئەوەی کە وەك نەتەوەی کورد دەبێ هەوڵ بدەن بۆ گەیشتن بەپێگەیەکی باشترو بەدی هاتنی مافە رەواکانیان پێویستە بۆ بەدی هێنانی مافە مرۆڤییەکانی خۆشیان تێکۆشنو ئەم دوو هەوڵو تێکۆشانە لەیەك جیا نەکەنەوە.

تاکو ئێستا ئەو نەتەوانەی کە دەسەڵاتیان بەسەر نەتەوەی کورددا بووە بەداخەوە لەروانگەی دەسەڵاتەوە نەتەوەی کوردیان ناسیوەو دەسەڵاتیش بەپێی ئایدیولۆژیاو بەرژەوەندییەکانی خۆی رواڵەتێکی لەکورد نیشانی ئەوان داوە کە بەردەوام شەڕخواز بووە، بێگومان ئەم رواڵەتە لەراستی بەدوورەو پێویستە نەتەوەکان خۆیان هەوڵی ناسینو لەیەك تێگەیشتن بدەن.

لەئێران بەداخەوە ئەو روانگەی کەهەر لەرژێمی پێشووشدا لەسەر کورد بوو و دواییش توندوتیژتر بوو لەمێشکی خەڵکدا چەقی بەستووەو سڕینەوەی پێویستی بەکاتو کاری رووناکبیرییە.

دوای بەشداریم لەپانزەهەمین کۆنفرانسی ناوەندی توێژینەوەیی ژنانی ئێران لە بەرلینو پێشکەشکردنی وتارێك لەسەر ژنانی کوردو ئاماژە بەوەی کە نەتەوەی کوردو ژنی کورد قەت قەت شەڕ خواز نەبووەو نیە، ژنانی چالاکی ئێرانی لەناوو دەرەوەی وڵات پێوەندیان پێوە گرتم، بەتایبەت ناوەندی کولتووری ژنان لە تاران کە بریتین لە چەندین ژنی نووسەرو وەرگێڕو خاوەن بیروڕاو حەزیان لێ بوو کە دیدارێکمان بێت. بەدوای یەکەم دیدار، دەرفەتێکم رەخساند کە ئەو ژنە چالاکە فارسانە بتوانن ژنانی چالاکی پارچەی باشووری کوردستانیش بناسن.

لەگەڵ ئەوەی کە خۆمان لێرە رێکخراوەی ژنانی کوردی پارێزەری مافی مرۆڤو ئاشتیمان دامەزراند، پردی پێوەندی ژنانی کوردی باشوورو رۆژهەڵاتمان پتەو کردو لەسەنتەری راگەیاندنو رووناکبیری ژنانی سلێمانی کە هەر لەمێژەوە هاوکاریانم دەکرد دەعوەتمان کرد کەبێن بۆ سنە. دوو ئەندامی ئەو سەنتەرە هاتن بۆ سنەو ئەمە بووە سەرەتای سەفەرێکی فەرهەنگی ژنان. "خاتوو رووناك فەرەج" سەرنووسەری هەفتەنامەی "رێوان" کە یەکێك لەچالاکترین و بەتواناترین ژنانی باشووری کوردستانە، هات بۆ سنەو دیدارمان لەگەڵ زۆربەی ژنانی چالاکی سنە بۆ رێکخست و بەیارمەتی ئەو ژنە ئازایانەی سنە "ورك شاپ" ێك لە "ماڵی رێکخراوەکان" بۆ لێکۆڵینەوە لەکێشەکانی ژنان بەڕێوەچوو و هەر لێرەشدا پێویستە سیاسی زەحمەتەکانی خاتوو فلوریا محەمەد پوور خاتوو کەژاڵی ئیختیارەدینی و خاتوو فەریدەی ئەمینۆلئیسلامیو زۆربەی خانمەکانی تریش بکەین.

سەفەری وەفدی ژنان بۆ شاری مەهابادیش بووە هۆکاری دیدارێکی زۆر گرنگ لەگەڵ ژنانی چالاکی مەهابادو بەتایبەت رێکخراوەی ژنانی ژین.

ئەم دیدارە بووە هۆکاری یەکتر ناسینو پێوەندی ژنانی چالاکی سنەو مەهابادو سلێمانی.

بەداخەوە کاتی خاتوو رووناك کەم بوو و نەمانتوانی سەفەری هەموو شارەکانی کوردستان بکەینو ئەمەش دەکەوێتە دەرفەتێکی تر کە وەفدێکی گەورەتری ژنان لەسلێمانیو هەولێرەوە دەعوەتی ئەم دیو بکەینەوە.

سەفەری تاران بەدەعوەتی ناوەندی کولتوری ژنان، دەرفەتی دووەم دیداری ژنانی کوردو فارسی رەخساندو بووە هۆکاری ئاگاداری چالاکییەکانی یەکترینو وتووێژێکی دۆستانە لەسەر بارودۆخی ژنان لەکوردستان و لەعێراقیش بەگشتیو هەروەها ژنانی کوردی ناو وڵات لێرە.

بڕیاری دیداری ژنانی چالاكو نووسەری فارس لە سلێمانیو هەروەها چالاکی هاوبەشی ژنانی نووسەری کوردوو فارس لە سایتەکانی ژنانو رۆژنامەو بڵاوکراوەکانی هەردوولاو کۆڕو کۆنفرانسو سیمنارەکان درا. هەروەها باس لەوەرگێڕانی نووسینەکانی ژنان لەفارسی بۆ کوردیو لەکوردی بۆ فارسی کرا.

بەشوێن سەفەری تاران لەلایەن ژنانی بەڕێوەبەری فیستیڤاڵی باتمان لەباکووری کوردستانەوە بانگهێشتی رێکخراوەی ژنانی کوردی پارێزەری مافی مرۆڤو ئاشتی کراو سێ کەس لەئەندامانی ئەم رێکخراوە بەرەو باتمان چووین. قەرار وا بوو خاتوو رووناکیش لەسلێمانییەوە ئەگەر بتوانێ بەرەو باتمان بێت کە بە بەداخەوە ئەم جارە بۆی نەکرا، دیدارو پێوەندی لەگەڵ رێکخراوەکانی ژنانی باکووری کوردستان وەك "دایکانی ئاشتی" و "رێکخراوەی ژنان" لە دیاربەکرو "رێکخراوەی ژنانی پارێزەری مافی مرۆڤ" لەباتمانو نوێنەرانی ژنی شورای شاری باتمانو ژنانی دیهابو ژنانی فمێنیستو پارێزەری مافی مرۆڤی تورکو هەروەها دیدار لەگەڵ "لەیلا زانا" پەرلەمانتاریستی ئازای کورد دەسکەوتی ئەم سەفەرە بوو. بڕیار درا لەهاتو چۆکانی داهاتوودا جگە لەژنانی چالاکی کوردستان چ باشوور چ رۆژهەڵات، ژنانی چالاکی فارسو ئازەریش بەشدار بن.

دیداری لەیلا زانا

هەروەها نووسینەکانی ژنان کورد، چ کرمانجیو چ سۆرانی لە سایتو بڵاوکراوەکانی ژناندا بڵاو ببێتەوە.

جێگای سەرنج بوو کەخانمێکی تورك کەپارێزەری مافی مرۆڤ بوو لە سەرەتای قسەکانیدا لەکۆنفرانسی ژنان بەزمانی کوردی وتی: "رۆژ باش باتمان: ئەمە بۆ کوردەکان کە ساڵەهایە زمانی کوردی لەتورکیا قەدەغە بووە جێگای شادیو رەزامەندی بوو و چەپڵەی زۆریان بۆ لێدا.

پێوەندی ژنانی کوردیش لەناوەو دەرەوەی وڵات وەك ژنانی کوردی نیشتەجێ لەئەوروپاش بەشێك لەپرۆگرامی داهاتووی چالاکییەکانی ژنانی کورد دەبێ.

لەکۆتاییدا دیارە ئەم هاتوچۆو پێوەندییانە دەبێ دەسکەوتی فکری فەرهەنگی بێت. دەسکەوتە سەرەتاییەکانی ئەم پێوندیو چالاکییانە تا ئێستا بۆ ئێمە لەسنە بریتی بووە لە:

١-یەکگرتوویی ژنانی چالاك لەشاری سنەو کۆبوونەوەو بڕیار لەسەر بەرنامەی چالاکییکانی داهاتوو، بەتایبەت ئامادەبوون بۆ بەرنامەی هاوبەشی هەموو ژنان بۆ هەشتی مارس بەچاودێری و بەڕێوەبەرایەتی شەبەکەی ژنان.

٢-سازکردنی کۆمیتەی فەرهەنگی ژنانو هەوڵ بۆ بڵاوکردنەوەی مانگنامەی تایبەت بەژنان، چ سەربەخۆو چ پاشکۆی هەفتەنامەیەك بێ.

٣-هاندانی ژنان بۆ خوێندنەوە بەشێوەی دەستەگەلی خوێندنەوەو کۆبوونەوە بۆ لێکۆڵینەوە لەسەر زانیارییەکان.

٤-سازکردنی کۆمیتەی توێژینەوەو یارمەتی ئەو ژنانەی کە ئامادەن کاری توێژینەوە لەسەر کێشەکانی ژنان بکەن.

٥-رێکخستنی دەورەیەکی فێرکاری بۆ چۆنیەتی توێژینەوەو پڕۆژە نووسین.

٦-هاندانی ژنانی توانا لە بواری نووسین بۆ نووسین لە سەر خودی ژنو کێشەکانی بەقەڵەمی ژن.

٧-سازکردنی دەستەی ئامادەکردنی پڕۆژە بۆئەوەی یەکەم پڕۆژە بنووسن لەسەر دامەزراندنی ماڵێك بۆ پەنادانی ئەو ژنانەی کەتووشی ئازارو توندوتیژی بوون یا لە هەڕەشەی کوشتن دانو.. هتد.

٨-سازکردنی ورك شاپ بۆ تواناکردنی ژنان بە یارمەتی ژنانی توانای کوردو فارسو.. هتد.

لەکۆتاییدا پێویستە ئاماژە بەوە بکرێ کە ئەم رەوتە تا چەند ساڵیتر دەتوانێ کاریگەرێتی خۆی لەسەر بەرزبوونی ئاستی هوشیاریو زانایی ژنانمان بنوێنێو بێگومان ژمارەی ژنانی چالاك وردە وردە روو لەزیاد بوون دەکاتو ئەو ژنانەی کە تا ئێچستا دەرفەتێکیان بۆ نەڕەخساوە هێدی هێدی دەردەکەون. دڵنیام تا ماوەیەکیتر هیچ کەس ناڵێ رۆژهەڵاتی کوردستان ژنی چالاکو ئازای نیە.

ژنان بە باوەڕ بەخۆو راوەستاوی لەبەرابەر کێشەکاندا خۆیان دەرفەتی چالاکی و ئازایەتی بۆ خۆیان دەڕەخسێنن، ئێمە لەم رەوتەدا بەتایبەت بەجیلی نوێی ژنان زۆر دڵگەرمین. جیلی نوێمان بەشێکی زۆری خوێندەوارەو خوێندنی ئاکادمیکیان هەیە. کاتی ئەوەیە ژنانی تواناو زانامان بێنە پانتای هەوڵو تێکۆشان بۆ بەدی هێنانی مافی رەوای ژن وەك مرۆڤو دەرباز بوون لەکۆیلەتی.

کۆبونەوەی ژنانی باشورو رۆژهەڵات

* هەڵسوڕاو لەبواری ژنان

هەواڵنێرانو رەوتی خۆفرۆشتن

گەر بمانەوێ هەر رۆژ، رۆژنامەو گۆڤار و بڵاڤۆکەکان تۆمار بکەینو بەلاپەڕەکانیاندا گەشتێکمان بێتو لەنێوان گەشتەکەماندا بەچاوێکی وردبینانەوە ئاوڕێکی بێ لایەن بەئەنجام بگەیەنینو هەر لەقۆناغی یەکەمدا وەکوو گرنگترین بەشی هەر بڵاڤۆکێك لە ئەرکی رۆژنامەوانیدا بڕوانینە لاپەڕەکانی هەواڵ، ئاکامەکەی بەوەدەگەین کە لەم پێناوەدا ئەو بەرهەمانەی کەبەرچاومان دەکەون، لەناخی دڵی کەسانێکی ساکارو "خودکۆلۆنیال"ەوە هەڵدەقوڵێنو ئاراستەی خەڵك دەکرێن.

هەواڵ وەکوو پێویستییەکی رۆژانەی جەماوەر لەبازنەی پەیوەندیو چالاکی راگەیاندن دا دێتە ئاراوەو ئەرکی گواستنەوەی بۆ ناو جەماوەر لەئەستۆی هەواڵنێر دایە لەم پێناوەدا خاڵێکە گرنگیو بایەخدانی تایبەتی ئەوی ئەوەیە کە دەبێت بابەتێك کە لەچوارچێوەی هەواڵدا ئاراستەی خەڵك دەکرێت دوور لەهەر چەشنە سانسۆرو دەستێوەردانو لایەنگری کردنو سڕینەوەوە بێت، تاوەکوو ئەرکێکی پڕ هەست لەم بارەوە جەماوەر مسۆگەر کات، چونکوو بەپێی ئەو بەڵگەو وانانەی کە لەسەر هەواڵ دەیکەنەوە، هەواڵ دەبێت باس لە واقیعی رووداوەکان بکاتو راستی ناوەڕۆکی ئەو بابەتە لەچوارچێوەی تایبەتی خۆیدا روون بکاتەوەو کاریگەری خۆی بسەلمێنێ.

بەداخەوە ئەمڕۆ ئەم دۆخە بەهۆی بایەخ نەدانو نەبوونی سەرنجێکی ئەوتۆ لەم بوارەوە، شۆڕبوونەوەیەکی بەرچاوی بەرەو پێدەشتێکی تاریك گرتووەتە بەر کەپڕ لەفەوتانو ئامانجی شێواوەو بەرەو بار هێنانی داهاتوویەکی نالەبارو چەواشە هەنگاو هەڵدەگرێو درێژە بە رەوتێکی دیاریکراو لەپێناوی مەبەستو سیاسەتێکی چەند ساڵەی دەسەڵاتدا ئەدات ئەمە نەك تەنیا ناتوانێت لەچوارچێوەی ماناو ناوەڕۆکی واقیعی هەواڵدا جێگر بێت. بەڵکوو دەتوانێت ئاماژە بە ناوەڕۆکی ئەو بابەتەی کەئاراستە دەکرێت بڵێین ئەمە لەپێناوی بردنە سەرەوەی مەبەستو ئامانجێکی دیاریکراو دایە کەبۆچوونو ئەگەرێکی تایبەت داڵدەی ئەدات، بەواتایەکیتر لەخزمەتی پەرەپێدان بەمەبەستەکانی "دەسەڵاتی رەش" دایە نەك، خزمەت بەخەڵكو بردنە سەرەوەی ئاستی فیکریو ئەوانو ئاگادار کردنەوەیان لەدۆخی راستیەکانی دەوروبەریان.

ئێستا کە کوردستانی رۆژهەڵات وەکوو یەکێك لەناوچە هەرە گرنگەکان پێویستی بەگەشەکردنی بنەڕەتی لەبوارە جۆربەجۆرەکاندا هەیە ئەبێت بەتەرخان کردنی دەرفەتو هەستێکی شیاو دڵسۆزانە هەوڵ بۆ بەرزکردنەوەی بدرێت تاکوو ئەو تاوانو کەمو کورییەی کە لەرابردوودا هەبوو قەرەبوو بکرێتەوە. لەم پێناوەدا ئەم بلاڤۆكو رۆژنامانەی کە بڵاودەکرێتەوە وەکوو ئامرازێکی تایبەت دەتوانن گەورەترین یاری دەری ئەم ئەرکە بن تاکوو کەماسەسیە جیاجیاکانی ئەم بوارانە بەرەو ئاسۆیەکی بەر تەسك هەنگاو نەهاوێژن بەسەر خۆیانداو کەشو هەوایەکی نامۆو لادەر ساز نەکەن.

بەڵام بەداخەوە ئەم بلاڤوکانە کەسانێکیان بەنێوی هەواڵنێر لەخۆیان گرتووە کەهێشتا هەر خاوولاوازنو هیچ بایەخێکی تایبەتی بۆ خۆیان دانانێن لەپاڵ ئەمەشدا خەڵك چاوەڕێی ئەوەن کە ئەمانە لەم کەناڵەوە لەکۆڕو کۆبوونەوەکاندا وەکوو نوێنەری ئەوان، چاوو گوێیان بنو لەسەر دابینکردنی مافی رەوای ئەوان جەخت بکەنو یان زۆر لایەنی تری شاراوە دەربخەنو روونی کەنەوە بۆ خەڵك تاکو بکەونە بەر باسو لێکۆڵینەوەو مافیان لەسەری هەڵنەوەشێتەوە.

لەهەمبەر ئەم ئەرکەدا لە لایەکەوە ئەم دەستە (هەواڵ نێران) کە وەکوو نوێنەری جەماوەر هەر کامیان لەلایەن بڵاوکراوەیەکەوە لەکۆبوونەوەو شوێنی روودانی کارەساتەکاندا بۆ ئاگاداری کردنەوەو کارکردنە سەر بیروڕای گشتی، بەشدار دەبن، بڕی جار بەکلکە سوڕێ کردنو پاساودانو چاوپۆشی کردنو هەڵدان بەشاخو باڵای بەرپرسان داو ئەو کەسانەی کە لەدامو دەزگا دەوڵەتیەکاندا ئاستێکی باڵایان هەیە، لەهەمبەر ئەرکەکەیان دا) لایەنگری لەمافی خەڵكو دەرخستنی راستیەکانو (.. رادەبڕنو هەستێکی نالەبار پێناسە دەکەنو خۆیان بە چالاكو لێهاتوو و پسپۆڕ لەقەڵەم ئەدەن، بڕێ جاریش ریشی خۆیانو ئابڕوویان بەهیوای ئەوەی کە ئەو کەسانەی کەوا لەم پێناوەدان (بەرپرسان)و دەتوانن کارێکیان بۆ ساز بکەن بۆ خۆخڵەتانو سەرقاڵ بوون وەك بارمتە دادەنێن. لەلایەکی تریشەوە، ئەو کەشو هەوایە کەپێویستە بۆ کارکردن بەرەو رووی کەسانێکیتر کە ئەیانەوێ راستی بابەتەکان بدرکێننو ئاوڕی لێ بدەنەوە دادەخەنو ئەبنە ئاستەنگو کۆسپ لەسەر رێی ئەوانیش دا، بەم پێیە، لەم نێوانەدا تەنیا شتێك کە بەرچاو دەکەوێو دێتە بەرهەم، گاڵتەبازی بەخەڵكو خەیانەتو کلکە سوڕێو.. هتد وەکە، لەئاکامدا بەر ئەنجامەکەی دەگەڕێتەوە بۆ خودی ئەو کەسانەی هەواڵنێران (کەلەبەر بەرژەوەندییەکانی خۆیانو گەیشتن بەهەندێ ئاستی کورتو بێ پایەو پووچەڵو خەڵەتێنەر، بەساویلکەییو دوور لەهەر چەشنە راستیەك ئاوەها دۆخێك پێك دێننو بەپێشێل کردنی بایەخی تایبەتی خۆیان دەبنە کۆیلەی راستیەك ئاوەها دۆخێك پێك دێننو بەپێشێلکردنی بایەخی تایبەتی خۆیان دەبنە کۆیلەی بەرپرسانو مێژوویەکی چەواشەو نامۆ بەجێئەهێڵن بۆ دەستە بەرکردنو دەست بەسەر دامالینو سڕینەوە" واتا رابردوویەکی رەش پڕ دەکەنەوە.

ئەم کەسانە لەم پێناوەدا، بەبێدەنگ بون لەکۆبوونەوەکاندا لەڕاستی بابەتەکان دووری دەگرنو لەبیری دۆخێك دان بەکەڵکی خۆیان بێتو بەخەڵاتێکی بێ بایەخ شەرمەزار دەبن، واتا ئەم خەڵاتە بەلایانەوە لەمافی خەڵكو هەموو راستیەکان گرنگ ترە یان بڕێ جار کە بزانن لەکۆبوونەوەیەکدا خەڵاتێك نادەن بەشداری ناکەنو یان ئەگەر بەشدار بن بەکەم تەرخەمیو بایەخ نەدان بەبابەتەکە کاتی خۆیان لەکۆڕەکەدا تێدەپەڕێننو ئەیانەوێ کەرێزو حورمەتیشیان بگرنو ئاستێکی دیاری کراویان وەکوو کۆمەڵێك لەناو جەماوەردا بێت لەواقیع دا بەم چەشنە کارانەوە دۆخێکی چەواشەو کەشو هەوایەکی لادەریان ساز کردووە کە، نە تەنیا ناتوانین وەکوو ئەرکێکی پەسەندکراوی ژورنالیستی بیگونجێنین، بەڵکو بەتاکیید دەتوانینت بڵێین، لەخزمەتی سووکایەتی پێ کردنو شۆڕبوونەوەدان، بەواتایەکیتر دەکرێ بڵێین ئەو کەشو هەوایە نە تەنیا کەشو هەوای رۆژنامەگەری کە لەخزمەتی بردنە سەرەوەی ئاستی فیکری تاقمو دەستەو یان کەسانێکی تایبەت دایەو بوونێکی پووچەڵ داڵدەی دەدات. چوونکوو بۆ نموونە دەتوانین ئەم پرسیارانە لەچوارچێوەی ئەم باسەدا هەڵسەنگێنین.

١-ئایا ئەو هەواڵنێرانەی کە لەکۆبوونەوەکاندا بەشدار دەبن تاکو ئێستا جگە لەئامارو رەقەم بابەتێکی تریان راگەیاندووە؟.

٢-بۆچی بەدوای راگەیاندنی هەر ئامارو رەقەمێکدا رادەی تەرخان کردنی بووجەو بەرهەمهێنانو (.. ئیتر پێو شوێنی ئەو بابەتە ناگرنو روونی ناکەنەوە بۆ خەڵك کە چی پێ هاتووە؟ چۆن بووە؟ سەرچاوەکەی لەکوێ بووەو بەرەو کوێ دەچێ؟ چ ئامانجو مەبەستێکی لەپشت دایەو .. ؟!.

٣-بۆچی بێجگە لەمەدحو ستایشی بەرپرسان هیچیتر لەهەواڵەکانیاندا نیەو دەستی رەخنەیان لەخۆیان داخستووە".

٤-بۆچی لەسەر دەرخستنی ئەو کێشە کۆمەڵایەتیانە کار ناکەن، کە ئەمڕۆ بەرۆك گیری کۆمەڵگا بوونو رێگا بۆ مەرگی کۆمەڵ خۆش دەکەن کەبزانین هۆکارەکەی چیەو چ ئەگەرو مەبەستێکی تایبەتی لەپشت دایەو بەرەو کوێ هەنگاو دەنێ..؟.

٥-بۆچی کاتێ لەلایەن بەرپرسێکەوە، یان هەر کەسێکیتر بەهەر پەشنێك سووکایەتێکیان پێ دەکەن جورئەتی ئەوەیان نیە لەڕووبەڕوویەوە راوەستنو پێداگری بکەن لەسەر مافو ئاستی تایبەتی خۆیان؟.

٦-بۆچی لەکاتی نووسینی هەواڵەکانیاندا مێژوو فەرامۆش دەکەنو نە رابردوو و نەداهاتوویی ئەو هەواڵە لەبەرچاو ناگرن؟ و ..

بەهەرحاڵ ئەو شێوە کارکرنو بەرهەمهێنانە لەم بوارەدا کە لەلایەن ئەم دەستەوە وا نێوی هەواڵنێریان لەخۆیان ناوە هەڵدەسووڕێ نە تەنیا، هیچ کاریگەریەکی پۆزەتیڤانەیان دانەناوە، بەڵکو زۆر ئاشکرا دەتوانێت وەکوو بەڵگەیەك باس لەخۆفرۆشیو دەستە بەربوونی ئەوان هەواڵنێران بکات کەبوونەتە میکانیزمێك بۆ تاقمو لایەنو دەستەو کەسانێکی تایبەت.

قەیرانی دابەشکردنی رۆژنامە لەکوردستاندا

ئامادەکردنی/ عەبدول محەمەد

سەرەڕای هەندێ گرفتو کێشەی جیا جیا کە رووبەڕووی رۆژنامەوانی کوردی بۆتەوە، رۆژ لەدوای رۆژ رۆژنامەی نوێو بەناوی جیاجیاوە دادەمەزرێ، هەر یەکێك بەتێڕوانینی خۆی دەیەوێت بۆشاییەك لەکاروانی رۆژنامەوانی کوردی پڕ بکاتەوە.

رۆژانە هەوڵی بەردەوام دەدرێ لەلایەن ستافی ئەو رۆژنامانەوە کە باشترین هەواڵو راپۆرتو بابەتی رۆژنامەوانی باشو سەرنج راکێش پێشکەش بەخوێنەرانی خۆیان بکەن.

تواناو شەونخونیەکی لەڕادە بەدەریان بۆ سەرف دەکرێت، هەمووشی لەپێناوی ئەوەی لەکاتو ساتی دیاریکراوی خۆیاندا بگەنە دەستی خوێنەرانی.

هەموو لێکۆڵینەوە رۆژنامەوانیەکان لەسەر ئەوە کۆکن کەچاپو ستافی بەڕێوەبردنو گرنگی بابەتەکان چەند گرنگن بۆ پێشخستنی رۆژنامەکەو هۆشیارکردنەوەی جەماوەر، مەسەلەیەکی لەوە گرنگتر هەیە کە چارەنووسی تەواوی ناوەڕۆکی رۆژنامەکەی پێوە بەندە، ئەویش چۆنێتی دابەشکردنو گەیاندنیەتی بەدەستی خوێنەرانی.

ئەمڕۆ کێشەی دابەشکردن یەکێکە لەو هەڕەشە گەورانەی کەرووبەڕووی رۆژنامەوانی کوردی بۆتە، بەڵام گەرچی بۆ زیات لە ١٣ساڵ دەچێ کورد بەئازادی رۆژنامەی خۆی دەردەکات، مەخابن هێشتا دەرك بەو کێشەیە وەك پێویست نەکراوەو چارەسەری گونجاوی بۆ نەدۆزراوەتەوە، بەتایبەتن کە ئەو رۆژنامانەی کەهی دەسەڵاتنو پارەو پولێکی ئێجگار زۆریان بۆ خەرج دەکرێت.

خەتای ستافی رۆژنامەکان

رۆژنامەوانی کوردی ئەوەندەی خەمی ئەوەیەتی لەرۆژی دەرچونیدا بگاتە چایخانەو بڵاوبکرێتەوە، ئەوەندە لەخەمی گەیاندنو دابەشکردنیدا نیە.

بۆ زیاتر ئاشنابوون بەلایەنەکانی ئەو کێشەیە، بەدواداچونێکمان لەو بارەیەوە ئەنجام داوەو چەند لایەنێکی پەیوەندارمان بەکێشەکە دواندووە.

تاریق فاتیح خاوەنی ئیمتیازی هەفتەنامەی هاوڵاتیو خاوەنی چاپخانەی رەنج وتی "چەند هۆکارێك وا دەکەن کەرۆژنامە لەئانو ساتی دیاری کراوی خۆیدا نەگاتە دەستی خوێنەرانی، یەکێك لەو هۆکارانە ئەوەیە کە ستافی رۆژنامەکە زۆر بە بەرنامەیەکی تکۆمەو دارێژراو کار ناکەنو لەکاتێکی زۆر درەنگدا نەخشەسازی رۆژنامەکان تەواو دەکەنو دەیگەیەننە چاپخانە بەکورتی کاتی دیاری کراو چەسپاویان نیە.

جگە لەوە چاپخانەکانی کوردستان خۆیان لەخۆیاندا بەهۆی کۆنیو بەسەرچونی مۆدیلەکانیانەوە کێشەی خۆیان هەیە. لەلایەکی ترەوە گەر رۆژنامەکەو چاپخانەکەش هیچ کام لەم کێشانەشی نەبێ کەباسمان کرد ئەوا چەمکی دابەشکردنی رۆژنامە هەندێك سیستەمو ئالیەتی خۆی هەیە کە لەکوردستاندا هەر نیە".

مەسەلەی نەبونی ئۆتۆمبێلو توانایەکی باش بۆ هەندێ رۆژنامە بەتایبەت ئەهلیەکان وایکردووە ئەو کێشەیە بۆ رۆژنامەکان زیاتر زەق ببێتەوە.

"کەمال مەعروف" سەرپەرشتیاری دابەشکردنی رۆژنامەی هاوڵاتی لەوبارەیەوە دەڵێ:

رۆژنامەکانی هەرێمی کوردستان بۆ دابەشکردن زیاتر پشت بەگەراجەکان دەبەستن، کە لەڕێگەی ئۆتۆمبێلەوە دەگەیەنرێتە شارو شارۆچکەکان.

ئێمە وەك هاوڵاتی زۆرجار بەهۆی بێ ئاگایی شۆفێرەوە، لەبیری چووە رۆژنامەکە لەشوێنی مەبەست دابگرێ، دیسان گەڕاوەتەوەو دابەشکردنی کەوتۆتە رۆژی دوایی.

حیزبییەکانو ئەهلیەکان وەك یەك

هەر رۆژنامەیەك گەر بەیانی سەعات حەوتو هەشت لەهەولێر یا لە سلێمانی بگاتە بازاڕ، ئەوا بۆ نیوەڕۆ دەگاتە دەست خەڵکی لەشارەکەی تریان.

بۆ شارێکی وەك دهۆك قەیرانی دابەشکردن، کارێکی وایکردووە زۆرجار دوو رۆژ دوای چاپ کردن رۆژنامەکانی دەگاتێ.

لەهەموو دنیادا رۆژنامە تۆڕێکی زۆر چالاکی دابەشکردنی خۆی هەیە، بەڵام لەکوردستاندا تا ئێستا نەرۆژنامە ئەهلیەکانو نە حیزبیەکان بەو هەموو توانایەشەوە کەهەیانە نەیانتوانیوە، ئەو ئاستەنگە نەك چارەسەر بکەن، بەڵکو هەندێ کەمی بکەنەوە..

تاریق خاوەنی چاپخانەی رەنج دەڵێ دابەشکردنی رۆژنامە لای ئێمە دەستگێڕەکان خۆیان دێن دەیبەن ئەوانیش بەپێی کاتی خۆیان دابەشی دەکەنو دەیفرۆشن، هەرکاتێك تاقەتیان چوو دەچنەوە ماڵەوە.

ئەو وەك خاوەنی چاپخانەی رەنج دەڵێ ماوەی ساڵێکە خەریکی ئەوەم لەچەند شارێك چەند شوێنێك بۆ دابەشکردنی هاوڵاتی دروست بکەم، تائێستا لەهەولێرو خانەقینو کەکورك هەمانە، لەسلێمانی کەشوێنی دەرچونی رۆژنامەکەیە بەهۆی گرانی نرخی دوکانەوە، نەمانتوانینوە شوێنێك بۆ دابەشکردنی دابین بکەین.

بەڵام دەبێ ئەوە بزانین کە کێشەکە زۆر لەوە گەورەترە کە بەشوێنێك چارەسەر بکرێ، چونکە تۆ پێویستن بەژمارەیەك ئۆتۆمبیلو ماتۆڕو تەنانەت پاسکیلیش هەیە بۆ گەیاندنی رۆژنامە بەدەست خوێنەرانی.

بەداخەوە ئێستا رۆژنامە حیزبیو ئەهلیەکانیش هەمان قەیرانیان هەیەو هەر بەو سیستمە کلاسیکیە باوە دابەش دەکرێن کە تا ئێستاش پەیڕەو دەکرێ.

تاریق دەڵێ، ئێمە گەر سیستمێکی دابەشکردنی باشمان هەبێ دەتوانین ٥ هەزار ژمارەی تر بۆ تیراژی هاوڵاتی زیاد بکەین، کە بەقازانجەکەی لەهەموو قەیرانێکی دارایی رزگارمان دەبێ".

دروستکردنی سیستمێکی باشو سەرکەوتوو بۆ دابەشکردن، هۆکارێکە بۆ جیاکردنەوەی رۆژنامەی باشو خراپ، چونکە هەر رۆژنامەیەك گەر بەگەرمو گوڕی بەتەنگ گەیاندنی رۆژنامەکەیەوە بێتو مەبەستی هەر بەچاپ گەیاندنی نەبێت بێگومان دەتوانێ زۆر جەماوەری تر بێتو زۆرتر بچێتە ناو کۆمەڵگەوە تادورترین شوێنی وڵاتەکە..

خەتای حیزبە

موحسین مەحمود، رۆژنامە فرۆشە لەشەقامی مەولەی دەڵێ ژمارەیەکی باش بەشداربوم لایە بۆ رۆژنامەی رۆژانەو هەفتانەکانیش، بەڵام بەهۆی ئەوەی کەخۆم تەنیام ناتوانم وەك پێویست بیگەیەنمە مشتەرییەکانم، بەڵکو هەموویان خۆیان دێن دەیبەن، هاوبەشم لەلایە هەفتەی جارێك سەرم دەداتو رۆژنامەی هەفتەکەی دەباتەوە، ئیتر نازانم چۆن چۆنی دەیخوێنێتەوە.

عوسمان سلێمان کاری کڕینو فرۆشتنی ئۆتۆمبێلە، دەڵێ من هەموو ژمارەیەکی رۆژنامەی هاوڵاتیو هەواڵ دەکڕم، کەس بۆم ناهێنێ خۆم لەدەستگێڕەکانی دەکڕم، ئەو رۆژەی کەدەردەچن، دێمە بازاڕو دەیانکڕم، پێم باشە رۆژنامەکان کارمەندی دابەشکردنیان هەبێت تا بگاتە دەست هەموو کەسێك.

ئەم قەیرانە تەنها رووبەڕووی رۆژنامەی ئەهلی نەبۆتەوە بەڵکو حیزبیەکانیشی گرتۆتەوە، بەبۆچونی زۆربەی ئەوانەی ئێمە دواندمانن، پێیان وابوو کەدەبوو وانەبوایە، چونکە ئەوان خاوەنی توانایەکی مادیو ئیداری زەبەلاحن.

دەربارەی ئەم لایەنە (ئەحمەد عارف) نوسەرو

رۆژنامەنوس دەڵێ نەگەیشتنی رۆژنامە وەکو ژەمە خواردنی بەیانیان، بەبڕوای ئەو پەیوەندی بەلاوازی ئیدارەی رۆژنامەکەوە هەیە، بۆ نموونە کوردستانی نوێ، ئەو دەڵێ بێ باکانە دابەش دەکرێ، ئەوەندەی بۆ مانەوەی خۆی هەوڵ دەدات، ئەوەندە بۆ ئەوە هەوڵ نادات کەکێ خوێنەریەتیو چۆن پێیان دەگات.

بۆ چارەسەری ئەو کێشەیە ناوبراو پێشنیاری ئەوە دەکات کەحیزبەکان لەبواری رۆژنامەگەری بکشێنەوە با رۆژنامەکانیان بکەن بەنەشرەی حیزبی، گرنگی بدەن بەرۆژنامەی ئەهلیو ئازاد، چونکە هەر ئەو جۆرە رۆژنامانەیە کەبتوانێ کێشەی خەڵك بگەیەنێ بەخودی خەڵك.

تا دەسەڵاتی حیزبی کۆنترۆڵی بازاڕی رۆژنامەوانی بکات هەر لەو ئاراستەیەی خۆی دەمێنێتەوەو پێش ناکەوێت.

دروستکردنی فرۆکەخانە لەهەولێرو سلێمانی بە بڕوای هەندێ کەس ئەم قەیرانە تاڕادەیەك چارەسەر دەکات، بەڵام ناتوانێ بنەبڕی بکات، بەتایبەت لەم بارودۆخەی ئێستادا شوێنێکی وەك فرۆکەخانەکان رێوشوێنی ئەمنی توندوتیژیان لێ دەگیرێتەبەر، مەحاڵە بتوانێ لەبەر خاتری رۆژنامە گەشتی خۆی رێکبخات.

دروستکردنی کۆمپانیایەکی گواستنەوەو گەیاندنی کەرتی تایبەت دەتوانێ ئەو کێشەیە بەتەواوی چارەسەر بکاتو گۆڕانکاری نەوعی لەقەیرانی گەیاندنی رۆژنامەدا بێنێتە ئاراوە.

بەڵام دروستکردنی کۆمپانیایەکی گواستنەوەو گەیاندنی لەوجۆرە بۆ تاکی کورد مەحاڵە، چونکە قەیرانی دوو ئیدارەیی کەتا ئێستاش لەهەرێم بەدرەوامەو کێشەی بۆ زۆر بوار دروستکردووە، رەنگە کەسێك لەهەر دەڤەرێکی دوو حکومەتەکە، کۆمپانیایەکی لەوجۆرە دابمەزرێنێ، بەتۆمەتی لایەنداری بەدەردی کێشەی تۆڕەکانی تەلەفۆنی ئاسیا سێڵو سانا تێل بچێت بۆیە، بۆئەوەی هەڵەی وا دووپات نەبێتەوە، باشتر وایە بیانیەك تەکلیف بکرێت کەکۆمپانیایەکی گواستنەوە بۆ دابەشکردنی رۆژنامە لەکوردستاندا دابمەزرێنێ.

گرفتی کەمی بەنزین لەشاری سلێمانیدا

ئامادەکردنی/ چاودێر

چاودێر: بەڕێزت وەك خاوەنی بەنزینخانەی کوردستان دیاردەی نەبونی بەنزین بۆچی دەگەڕێنیتەوە؟

–حسێن کەریم (خاوەنی بەنزینخانەی کوردستان)

هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆئەوەی کە بەنزینی تورکی ناهێنن لەگەڵ بەنزینی بێجی، ئەمە ئەو ئەزمەیەی دروست کردوە یان مقاولەکان ناوێرن بچن بیهێنن لەبەر خەتەراتی رێگا کێشەیەکی تر ئەوەیە کە حکومەت بەدوو رۆژ جارێك (١٥٠٠٠) هەزار لیترمان دەداتێ ئەمەش زۆر کەمەو بەشی ئەو هەموو ئوتومبیلە ناکاتو رۆژانە تووشی دەنگە دەنگ و ماندوبوونێکی زۆر دەبین.. حکومەت ساڵانە (٢٣٠٠٠) هەزار دینارمان لێدەستێنێ وەکو باج. لەئێستادا پێویستە حکومەت رێك بکەوێت لەسەرئەوەی کەهاتنی ئەو بەنزینە لەهەموو شوێنێکەوە بێت لەئێرانەوە لەسوریاوە لەتورکیاوە، یان چارەسەرێکیتر ئەوەیە ئێمە خۆمان بیرێکی زۆری نەوتمان هەیە با مەسفی دابنرێت بەنزینیش بەرهەم بهێنرێت تاوەکو ئەم کێشەیە چارەسەر بێت.

چاودێر: بەڕێزت وەك شۆفێرێکی تاکسی هۆکاری نەبوونی بەنزین بۆچی دەگەڕێنیتەوە؟

تۆفیق محەمەد (شۆفێر):

بەڵێ، کاکە ئێمە لەم شارەدا دەژین جیاواز لەخەڵکی تر ئێمە ئاگامان لەکێشەکانی ناو شار هەیە بەحوکمی ئەوەی بەناو شاردا دەسورێینەوە، نەبونی بەنزینیش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کەهیچ لایەنێك نییە بەرپرسی خۆی پیشان بدات لەبەرامبەر ئەم کێشەیەدا بەنزین فرۆشەکان بەئارەزووی خۆیان نرخ گران دەکەن هەرزانی دەکەن ئەی شارنەوە کەس پێیان ناڵێت بۆ وا دەکەن. جاری وا هەیە نزیکەی ٨-١٠ کاتژمێر ئێمە لەبەنزیخانەکاندا رادەوەستین تاوەکو سەرەمان بەردەکەوێت ئەمە ژیان نییە ئەم خەڵکەی تێدایە، من دوێنێ ئوتومبێلەکەم لەماڵەوە داناوەو بەکرێ چوم بۆ کەرکوك لەوێ چوار دەبە بەنزینم هێناوە. هیوادارم حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەم کێشەیە چارەسەر بکات.

چاودێر: بەڕێزت وەك هاوڵاتیەك لەشاری سلێمانیدا نەبونی بەنزین تا چەند گرفتی بۆ دروست کردوویت؟

–ئارام محەمەد (خوێندکاری زانکۆ):

نەبونی بەنزین تەنها گرفت بۆ ئەوانە دروست ناکات کە سەیارەیان هەیە، بەڵکو بۆ هاوڵاتیانیشی دروست دەکات کە خاوەنی ئوتومبیل نین، من وەکو خۆم خوێندکاری زانکۆم دەبێت بەیانیان بڕۆم بۆ زانکۆ دەبینیت پاسەکان کەمیان ئیش دەکەن تاکسیەکان کەم بونەتەوە لەبەرئەوەی بەنزین نییە ئەمەش وا دەکات سەدان خوێندکاری وەکو منو هەزارەها فەرمانبەر لەدەوامو ئیشو خوێندنی خۆی ببێت رۆژانە نیو سەعات دوا بکەوێت لەهەمان کاتدا لەوانەیە نەبونی بەنزین بەوشێوەیە نەبێت بەڵکو بیشارنەوە تاکو بەنزینخانەکان گرانی بکەن ئەمەش بۆ من کە خوێندکارێکی زانکۆم لەوانەیە گرفتێکی زۆر گەورەی من نەبێت بەڵام لەبنەڕەتدا کێشەیەو دەبێت لایەنە پەیوەندی دارەکان چارەسەری بۆ بدۆزنەوە. چونکە دوو رۆژی تر زستانە ئەگەر بەوشێوەیە بڕوات کەپاس نەبێتو تاکسی کەم بێتەوە ئەو خەڵکە هەمووی لەمۆقیفەکاندا دەبن بەچۆلەکە. جارێکیتر سوپاستان دەکەم هیوادارم چارەسەر هەبێت.

چاودێر: بەڕێزت وەك پۆلیسی هاتوچۆ نەبونی بەنزین کاری کردۆتە سەر کەم بونەوەی ئوتومبیل لەسەر شەقامەکان؟

–کاروان محەمەد (پۆلیسی هاتوچۆ)

نەبونی بەنزین لەماوەی دوو سێ رۆژی رابردوودا تائێستا بەدڵنیاییەوە تاڕادەیەك کاری کردۆتە سەر کەم بونەوەی ئوتۆمۆبیل بەڵام بەو شێوەیەش نییە چونکە خەڵك ئیحتیاتی خۆی کردووە یان بەدرێژایی شەو سەرە دەگرن بۆ بەنزین تاوەری دەگرن بەڵام بەشی خۆی هەر کاریگەری هەیە هەست بەو کەم بونەوەیە دەکەین. هەندێك لەشۆفێرەکان کە لەترافیکەکە رادەوەستان ئوتومبیلەکە یان دەکوژێننەوە تاوەکو بەنزین کەمتر سەرف بکرێت. هیوادارم چارەسەریان بۆ بدۆزرێتەوە.

کاتێك عەرەبەکان روودەکەنە سلێمانی

ئامادەکردنی: ژینۆ عبداللّٰه

–(**مونیر اکرم**)ی تەمەن ٣٢ ساڵ کەعەرەبێکی شاری بەغدایە، نیگەرانی خۆی لەوە پیشاندا کەهەڵسوکەوتی کورد لەشاری سلێمانی زۆر خراپ بووەلەگەڵیدا، زۆرجار دوکاندارەکان مامەڵەیان لەگەڵ نەکردووە چونکە ئەو عەرەبە. مونیر کەبەهۆی چالاکیەکەوە کەلەلایەن وەزارەتی مافی مرۆڤی عێراقیەوە رێکخراوە هاتۆتە سلێمانی ئەڵێ: نازانم بۆ وا هەڵسوکەوتم لەگەڵدا دەکەن؟ خۆئێمە لەدهۆکەوە تابەسرە یەك وڵاتین!!

بەسەرهاتیمونیر لەگەڵ زۆربەی ئەو عەرەبانەدا یەك دەگرێتەوە کەدێنە شارەکانی هەرێمی کوردستان.

–نەریمانی تەمەن ٢٣ ساڵ کەخاوەنی دوکانی وشکەفرۆشیە پێی وایە" ئەگەر بەدەستی بووایە رێی نەئەدا هیچ عەرەبێك بهاتایە بۆ سلێمانی، چونکە بەوتەی نەریمان کەتا سێی ناوەندی خوێندووە، ئەگەر کوردێ بەئاشکرا بڕوا بۆ بەغداد ئەوا یەكو دوو دەیکوژن.

– دوکاندارێکی تر کەناوی حاجی مارف بوو، تەمەنیشی لەسەرو شەستەکانەوە بوو، ئاماژەی بەوە کرد کەزۆر ئاساییە کەعەرەبێك دێتە دوکانەکەمو مامەڵەی لەگەڵدا دەکەم چونکە زۆربەی موشتەریەکانم عەرەبنو بەو هۆیەشەوە قازانجێکی باش ئەکەم.

– **مامۆستا (ئومێد محمد فرج)**ی تەمەن ٤٩ ساڵ دەڵێت: بەهیچ شێوەیەك حەزناکەم پەیوەندی هەبێتو هیوادارم دیوارێکی وەکو دیواری چین لای (جەبەل حەمرین) دروست بکرێت.

مامۆستا ئومێد کەپسپۆرە لەبواری وەرزشدا وایدەبینێ کەئێمەو ئەوان لەرەفتارو هەڵسو کەوتدا یەك ناگرینەوە، بگرە ئەوان زۆر نمەك بەحەرامن.

–(گەرانی عەرەب بەشۆرتو دزداشەوە لەناو بازارو شوێنە گشتیەکاندا زۆر نیگەرانم دەکات)، ئەمە وتەی (دانا رشید)ی تەمەن ٢٥ ساڵ بوو، هەروەها ئەو گەنجە هێما بۆ ئەوە دەکات کەشەوێك لەپارکی ئازادی بەتەواوەتی خەڵکیان بێزارکردووە بەگۆرانی وتنو دەنگ بەرزکردنەوە، ئەمە لەکاتێکدایە کەبەهیچ شێوەیەك کورد ناتوانێ لەشارەکانی ناوەراستو باشووری عێراق بەجلی کوردییەوە هەڵسوکەوت بکات.

– (**بانو ئازاد**) کەلەقۆناغی سێیەمی زانکۆیە، بەوهۆیەی پێشتریش سەردانی بەغدای کردووە، هاتنی عەرەب بۆ شارەکانی هەرێمی کوردستان بەشتێکی ئاسایی دادەنێت، بەمەرجێك پابەندبن بەدابو نەریتە کوردەوارییەکانەوە.

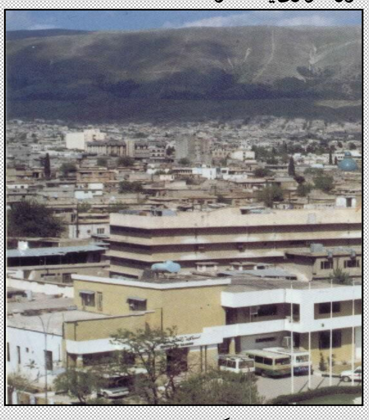

بەشێوەیەکی گشتی دوو رای جیاواز هەیە لەسەر هاتنی عەرەب بۆ شارەکانی هەرێمی کوردستان، هەندێکیان بەو هۆیەی هێرشێکی شۆڤینی بەردەوام لەدژی کورد هەیە لەشارەکانی ناوەراستو باشوور، دژایەتی خۆیان دەردەبڕن بەرامبەر بەو سەردانە،لەبەرامبەردا رایەکی جیاوازتر هەیە، بەتایبەت دووکاندارو سەرمایەدارەکان دەڵێن سودێکی زۆری هەیە لەرووی ئابووریەوە بۆ هەرێمی کوردستان.

بەهەرحاڵ لەنێو ئەو دوو دژە بۆچوونەدا، راستیەك هەیە ئەویش ئەوەیە کەئێمە تالەچوارچێوەی عێراقدا بین، پێویستە بەشێوەیەکی سەردەمو مۆدێرنانە مامەڵە لەگەڵ دەوروبەری خۆماندا بکەین، کەلەسەر بنەمای بەرژەوەندی هاوبەشو رێزگرتن لەبیروڕای یەکترو دەست وەرنەدان لەکاروباری یەکترەوە سەرچاوەی گرتبێ..

رۆڵی ژنانی کورد لەکۆنگرەی ژنانی عێراقدا

نەرمین عوسمان: بەڕاستی بیروبۆچوونی توندڕەوی ئیسلامی بەدی دەکرا

چاوپێکەوتنی/ رەهێڵ عەلی

لەژێر ناونیشانی (با پێکەوە عێراقێکی باشتر بنیات بنێین) رۆژانی (١٠ و ٢٠٠٤/١٠/١١) لەشاری بەغدا بەچاودێری بەڕێز (ئەیاد عەلاوی) سەرۆکی کاتی حکومەتی عێراق و بەسەرپەرشتی (خاتو نەرمین عوسمان) وەزیری دەوڵەت بۆ کاروباری ژنان بە بەشداری زۆرینەی نوێنەرایەتی ژنانی شارەکانی عێراق کۆنگرەیەکیان بەست بۆ زیاتر ئاشنابوون لەچۆنێتی بەڕێوەچونی کاروباری کۆنگرە ئەم چاوپێکەوتنەمان لەگەڵ (خاتو نەرمین عوسمان) ساز کرد:

چاودێر: بەڕێز نەرمین خان، ئەگەر بکرێت بەکورتی باسی کاروباری وەزارەتەکەتمان بۆ بکەیت؟

نەرمین عوسمان: ئەم وەزارەتی کە بڕیار دراوە بۆ دروستکردنی بۆ ئەم مەبەستانە بووە:

١)بۆ پەیوەندیکردن بەهەموو رێکخراوەکانی عێراقی وەببێ بەچەترێك بۆیان بۆئەوەی بتوانێ ئەو پێداویستیانەی کە لەرێکخراوەکاندا هەیە بەرزی بکاتەوە بۆ سەروە یا بۆ ئەو بەشانەی کەئەو دەوڵەتانەی کەئەتوانن هاوکاریان بکەن وە هەروەها کۆکردنەوەی هەموو جۆرە پرۆژەیەك کە پەیوەندی هەبێ بەژنەوە لەوەزارەتو دروستکردنو پەیداکردنی پارە یا میزانیە بۆ ئەو کارانە لەرێگەی ئەو رێکخراوانە جێبەجێ بکرێ، وە هەروەها مراقەبەکردنی وەزارەتەکانە بۆئەوەی بزانێ یەکسانی چەندە، واتە جۆری کۆمەڵایەتی لەناو وەزارەتەکان بزانێ تا چ رادەیەك پەیڕەو دەکرێ، بۆ نموونە بڵێین لەوەزارەتەکاندا تا چ رادەیەك بوار ئەدرێ بەژن بۆئەوەی بچێ بۆ ناوەندی دەسەڵات وەکو ببێ بە بەڕێوەبەری گشتی یا جێگری وەزیر، وە تا چ رادەیەك بوار ئەدرێ بەژن لەناو وەزارەتەکاندا بۆئەوەی بتوانێ مومارەساتی یەکسانی جێبەجێ بکات، وە مەبەستە سەرەکیەکەشی زیاتر لەمەیە.

٢)لەمراقەبەکردنی وەزارەتەکانە بۆئەوەی بتوانێ تا چ رادەیەك کارەکان جێبەجێ ئەکرێت، هەروەها گۆڕینی هەندێ یاسای عێراقی وە جەختکردن لەسەر دامودەزگا دەسەڵاتدارەکان بۆئەوەی بتوانن ئەو یاسایانەی کەرێگرن لەبەردەم نایەکسانی ژن بۆئەوەی بتوانێ گۆڕانکاری بەسەردا بهێنێ.

ئەم جۆرە یاسایانە لەرێگەی رێکخراوەکانەوە بەتایبەتی ئەو رێکخراوانەی کە هەڵگری بیروباوەڕی گۆڕینی یاسان، لەگەڵ ئەوانەدا یاسای تایبەتی دروست ئەکرێو وە بەرز ئەکرێتەوە بۆ ئەنجومەنو لەوێشەوە بۆ ئەنجومەنی نیشتمانی بۆئەوەی بتوانێ موافەقەتی لەسەر بکات، هەروەها ناساندنی ژنانی عێراقە بەوڵاتانی دەرەوە بۆئەوەی کەبزانێ رۆڵی ژنی عێراقی چییە لەگۆڕانکاری وە لەدروستکردنی کۆمەڵگەیەکی مەدەنیو دیموکراتی.

چاودێر: ئەگەر لەکۆنگرەکە بدوێین بە بۆچونی جەنابت ئەم کۆنگرەیە تەنها کۆبونەوەیەکی ژنانی عێراق بو یان باسکردنێکی جدی بوو لەبارودۆخو گوزەرانی ژنانی عێراق.

نەرمین عوسمان: خۆی کە ئەم کۆنگرەیەمان بەست کۆمەڵێ ئامانجی هەبوو، یەکێ لەئامانجەکانی ئەوەیە، ئێمە پلانێکمان داناوە بۆ وەزارەت ئەم پلانە پلانی کاتیە پلانی کورت خایانە، پلانی درێژخایەنە، ناتوانم ناوی لێ بنێم ستراتیژ چونکە ستراتیژ وشەیەکی گەورەترە، وە ئەم پلانانە لەخزمەتی ستراتیژی دوارۆژە کەئەویش ئامانجە سەرەکیەکەی بەدیموکراتی کردنو بەکۆمەڵگیەکی مەدەنیە لەعێراقدا ئەمە بۆ پلان دانان بوو، ئێمە لیژنەیەکی ئامادەکردنی کۆنگرەمان هەبوو ئەو لیژنەیە هەندێ وەرەقەی ئامادەکردبوو کە ئەم وەرەقانە لەکۆنگرەکە باسبکرێ وە هەموو چینو توێژەکانی ژنانی ناو کۆمەڵگای عێراقی بەشداری تیا بکات، هەر لەتوندڕەوە ئیسلامیەکان تا توندڕەوی بیروباوەڕی پێشکەوتووەکان، وە هەموو بیروباوەڕەکان لەناو کۆنگرەدا هەبوو، وە ئەم خاڵانە باس ئەکرا بۆئەوەی بتوانێ ئەو پلانە جارێکیتر دابڕێژرێتەوە وە ژنی عێراق ئەو هەستەی هەبێ کە ئەم پلانە لەرێگەی ئەوەوە دارێژارون نەك بەتایبەتی لەرێگەی وەزارەتەوە، وە دووەم شتی ئەوەیە کەباس لەهەڵبژاردن بکرێ وەرۆڵی هەڵبژاردن لەبەشداری کردنی ژنان لەهەڵبژاردن لەعێراقدا دەبێ چی بێ وە ئێمە توانیمان لەبۆچونی خەڵکەکان تێبگەین کەئایا تاچ رادەیەك ئەتوانن ئەوان بەشداری بکەن لەکۆنگرەی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی دائیمی لەعێراقدا، وەهەروەها لەسەر یاسا بۆ ناساندنی وەزارەت بوو بەرێکخراوەکانو بەدامو دەزگا حکومیەکان، وە هەروەها دامو دەزگا حکومیەکان بەرێکخراوی ژنانە، بڵێین بۆ نمونە: رۆڵی وەزارەتی دفاع چیە، رۆڵی وەزارەتی زراعە چیە، ئایا وەزارەتی زراعە چی ئەکات بۆ ژن، بۆئەوەی کەخەڵك بزانێ رۆڵی ژن لەو وەزارەتانەدا چییە، وەچۆنیش ئەمان ئەتوانن ببن بەو جیهەتە رەقابەیەی کە لەسەر وەزارەتەکاندا تا چ رادەیەك ئەمانە یەکسانی ژنو پیاو جێ بەجێ ئەکەن.

چاودێر: بەشداربونی رێژەی ژنان بەپێی ئەو پلانەی کەخۆتان داتان نابوو بۆ هەر پارێزگایەك چل ژن بەشداری بکات بەڵام بەپێی زانیاری ئێمە رێژەی بەشداربوانی ژنان لەکۆنگرەکەدا لەخوار نیوە بوە ئەمە بۆچی ئەگەڕێنیتەوە؟.

نەرمین عوسمان: نەخێر لەسەدا چل نەبوو، ئێمە هەشتامان بۆ کوردستان دانابوو چلمان نارد بۆ سلێمانیو چلیش بۆ هەولێر وەرێژەکانی تر لەسەدا چل نەبووبەپێی ژمارەی دانیشتوانی شارەکان بەڵام ئێمە لەسەدا، یەعنی لەو چوار سەدە هەشتایمان ناردبوو بۆ کوردستان بەرێژە ناردبومان بۆ کوردستان بۆیە چلی بەر ئێرە کەوتووە، دەنا شوێنی وا هەیە پێنج بیتاقەی بەرکەوتووە بڕیار درا بوو چوار سەد کەس بەشداری بکات، چونکە لەچوار سەد کەس زیاتر نە ئەمان توانی شوێنی نیشتەجێ بوونی بۆ دابین بکەین وە نەئەشمان توانی ئەمنو ئاسایشی ئەو شوێنانە ئامادە بکەین، بەڵام لەهەندێ پارێزگاکاندا نەیانتوانی ئامادەبن بەهۆی ئەمنو ئاسایشی ئەو ناوچەیە، ئەوانەش سێ شوێن بوون، یەکێکیان بەنوێنەری خۆیان ئامادەبوون بەڵام نەی ئەتوانی بڵێ نوێنەری ئەوێم تەنها ئامادەبوو بوو لەبەر ئەمنی ناوچەکەی خۆیا سیانیان ئامادە بوو بەڵام نەیان ئەتوانی بڵێن ئێمە نوێنەری ئەو ناوچەیەین، دوانەکەی تری ئامادەنەبوون وە بەبروسکە ئاگاداری کردینەوە کە لەبەر بارودۆخی ئەمنی ئەو ناوچەیە دەنا هەموو ژمارەکە چوار سەد کەس وەسێ سەدو حەفتاو پێنج کەسی ئامادەبوو.

چاودێر: بەڕێز نەرمین خان ئەو گفتوگۆیەی کە لەلایەن ژنانی عێراقەوە کرا بەبۆچونی جەنابت کاریگەری ئایدۆلۆژیایان مەزهەب یان تایەفەی پێوە دیار نەبوو؟

نەرمین عوسمان: ئەوانەی کە ئامادەبوون لەکوردستانەوە لەوێ هەستیان بەوە دەکرد کەجۆرەها بیروباوەڕو بیروبۆچون لەناو ژنەکاندا هەبوو، بەڕاستی بیروبۆچوونی توندڕەوە ئیسلامی تیا بەدی دەکرا، هەموو جۆرە بیروبۆچوونەکانی تیا بەدی دەکرا، وە مەبەستیشمان لەمە ئەوەبوو بۆئەوەی ئەم بیروبۆچونانە لەیەکتر شارەزا بن کەچ جۆرە بیروبۆچوونێك لەناو ژنی عێراقدا هەیە.

چاودێر: بڕیاری (٥٩، ٦٢) کە لە هەرێمی کوردستان درا دو بڕیاری گرنگ بوو سەبارەت بە پاراستنی مافەکانی ژنان، ئێوە وەکو ژنانی کورد لەوێ چ شتێکتان کرد بۆ سەرتاسەربونی ئەو دو بڕیارە لەعێراقدا؟

نەرمین عوسمان: ئێمە ئێستا کۆمەڵێ یاسای چرو پڕترمان بەدەستەوەیە وە بەتەماین لەمانگی داهاتوودا کۆنگرەیەکی تری یاسایی ببەستین بەتایبەتی بۆ ئەو یاساناسو بۆ ئەو کەسانەی کەکاریان کردووە شەرت نیە یاسا ناس بێتو مافی ژن بزانێ، ئەو کەسانەی کە کاریان کردووە لەسەر ئەم مەبەستانە، ئەمە بەرز بکەینەوە، تا ئێستا کە نەمان توانیوە گۆڕانکاریەکی ئەوتۆ بکەین، تەنها یەك گۆڕانکاریمان کردووە لەڕوی یاسا، ئەویش یاسا نیە ئەتوانین بڵێین چەند جۆرێك ئینزیباتی بوو کە لەناو وەزارەتی ناوخۆدا دانرابوو ئەویش ئەوەیە نابێ پاسپۆرت یان چونە دەرەوە بەتەنها بێ، ئەبوایە یەکێك یان پیاوێکی لەگەڵ بوایە وە توانیمان ئەم گۆڕانکاریە بکەین وە ئێستا ئەم جێبەجێ ناکرێو هەموو کەسێ بۆی هەیە پاسپۆرت وەربگرێ بەمەرجێ لەسەرووی هەژدە ساڵەوە بێ، وە دوو یاساکەی تر بەدەستمانەوەیەو مناقەشاتی زۆری لەسەر کراوە، ئێستا لیژنەیەك هەیە لەوەزارەتی داد ئەو لیژنەی ئێمەو وەزارەتی دادو چەند وەزارەتێکی ترو چەند کەسانێك کە تایبەتمەند بەشداری تیا ئەکات وە چەند جارێك کۆبونەتەوە بۆ باسکردن لەهەموو ئەو یاسایانەی کەرێگرن لەبەردەم نایەکسانی ژنو پیاو تەنها (٥٩، ٦٢) نا یەعنی ئەوانی تریش، وە ئێمە هەوڵی ئەو گۆڕانکاریە دەدەین وە ئێمە ئەمانەوێ نەك هەر یاسا گۆڕانکاری بەسەردا بێت بەڵکو لەدەستوری عێراقی دائیمیدا ئێستا ئێمە خۆمان ئامادە دەکەین وە لەمانگی (١١) دا کۆنگرەکە بۆ ئەو مەبەستەیە کەچۆن ئێمە بتوانین لەدەستوردا ئەم یاسایانە جێبەجێ بکەین.

چاودێر: دیارە مەبەست لەوە باس لەگۆڕینی باری کەسێتی ئەکەن لەعێراقدا سەبارەت بەمافی ژنان؟

نەرمین عوسمان: مەبەستی کۆنگرەکە ئەوەیە بەڵێ.

چاودێر: سەبارەت بەو بڕیارە گرنگانەی کە لەکۆنگرە دەرچووە ئایا تۆ پێت وایە تەبابیەکی تەواو هەیە لەبەینی ژنانی کوردو عەرەب، شیعەو سونە هەموو نەتەوەکان لەسەر شتە چارەنوس سازەکان کەپەیوەندی بەمافی ژنانەوە هەیە؟

نەرمین عوسمان: من لەو باوەڕەم کەهەموو کێشەی ژن لەهەموو ناوچەیەکی ئەم دونیایەدا هەمان کێشەیە، رەنگە باری کۆمەڵایەتی لەناچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکیتر جیاوازبێ بەڵام کە تۆ باس لەیەکسانی ئەکەیت، یەکسانی هەمان وشەیە بەپێی ئەو یاسا نێو نەتەوەییەی کەئیمزای لەسەر کراوە لەهەموو دونیا بەهەمان مەبەست، بەڵام جێبەجێکردنی لەناوچەیەك بۆ ناوچەیەکیتر جیاوازە بەڵام مەبەستە سەرەکیەکەی هەمان وشەیە کە ئەویش یەکسانی نێوان ژنو پیاوە یەکسانی نەك لەڕووی جەستەییەوە بەڵکو یەکسانی لەڕووی توانا، لەڕووی ئەقڵەوە، لەڕووی بوارپێدانەوە، لەڕووی رۆڵ بینینە لەبیناکردنەوەی کۆمەڵگایەکە، ئەمە وشەکانی یەکسانیە کە ئەبێ جەختی لەسەر بکرێو لەهەموو شوێنێکەوە هەمان مانای هەیە.

چاودێر: جەنابت وەکو وەزیرێکی ژن لەعێراق کاردەکەیت، هەست ناکەیت بیروبۆچوونەکانی تایەفی، حزبی، مەزهەبی، دیارترین رێگرن لەبەردەم جێبەجێکردنی ئامانجەکانی خۆت وەکو وەزارەتەکەمان زائدەن کۆنگرە؟.

نەرمین عوسمان: بەڵێ، بۆ خۆی ئەمە یەکێکە، بەداخەوە ئەڵێم کەم رێکخراو هەیە کە ئێستاکە بڵێ رێکخراوێکی سەربەخۆ بێو تەنها خۆی لەبیروبۆچونی خۆیەوە کە لەناوەڕۆکی ئەکۆڵێتەوە سەیر ئەکەی بەیەکێ، لەدامو دەزگاکاندا، ئەمە رەنگە رێگرێك بێ، بەڵام خۆش بەختانە زۆربەی رێکخراوەکان سەر بەکۆمەڵگایەکن کەبیروباوەڕیان بەکۆمەڵگای مەدەنیو دیموکراتیە لەبەر ئەوە کار لەگەڵ ئەوانە ئاسانترە لەوەی کە لەگەڵ توندڕەوەکاندا، بەڵام ئەمە رێگرێکە لەبەردەم جێبەجێکردنی بۆ نموونە: من ئێستا کەبمەوێ یاسایەك بگۆڕم رەنگە بەسەدان موعارەزەو سەدان شت بێتە بەردەمی کۆنگرەکە، من یەك نموونە ئەهێنمەوە، ئێمە کە ئەم کۆنگرەیەمان کردەوە بیرمان لەوە نەکردەوە کە ئەم کۆنگرەیە ئەبێ بەئایەتێکی قورئانی دەست پێ بکات بۆچی، چونکە وەکو کۆنگرەیەکی ئیعتیادی سەیرمان کردووە کەئەمە بەوشەو بەبەخێرهاتنو بەم شێوەیە دەست پێ بکرێ بەڵام سەیرمان کرد کۆمەڵێ، لەوێ بەو شێوەیە موعارز بوون ئەیانووت ئەگەر بەقورئان دەستی پێ نەکەن ئێمە ئەچینە دەرەوە لەکۆنگرەکە، هەرچەند ئێمە مەبەستمان لەوە نەبووە کەئێمە دژ بەوە بین قورئان بخوێنرێ، بەڵام مەبەست لەوە بووە کەمەرج نیە هەموو کۆنگرەیەك ئەبێ بەسورەتی قورئان، چونکە سورەتی قورئان پێش ئەوە خوێنراوە لەکۆنگرەکانی تردا.

چاودێر: دیارترین خاڵ لەناکۆکیەکان چیە لەنێوان ژنانی کۆنگرەدا؟

نەرمین عوسمان: شتێکی ناکۆکم نەبینی لەنێوان خەڵکدا کە لەو تەوەرانەی باس ئەکرا لەنێو یەکدا رەنگە لەسەر خاڵێکدا گونجان یا نەگونجان هەبوبێ بەڵام من شتێکی ناکۆکم بەدی نەدەکرد لەناو کۆنگرەکەدا، مناقەشات ئەبوو وە مناقەشەکانیش زۆر روانگەیەکی مەدەنی بەخۆیەوە بینیبوو هەتا لەلایەن توندڕەوەکانیشەوە.

چاودێر: ئێوە وەکو ژنانی کورد گلەییەك هەبوو لەکۆنگرەکە، کە ئەمەشە لەیاسای دەستوری کاتی بەڕێوەبردنی عێراقدا هەبووە کە هەردوو زمانی کوردیو عەرەبی لەدامو دەزگاکاندا لەسەرتاسەری عێراقدا کاری پێ بکرێ، بەڵام لەکۆنگرەدا داوا کراوە کە موتەرجیمێك هەبێ بۆ زمانی کوردی (کۆنگرەو شتی وا نەبووە).

نەرمین عوسمان: نەخێر هەبووە، وە من وتەکەی خۆشم بەکوردی ئامادەکردبوو بەڵام بەڕاستی کاتی کۆنگرە زۆر کەم بوو، وەبوونی میوانە بیانیەکان کەپێویستیان بەوە بوو بەئینگلیزی تەرجومە بکرێ، تەرجومەکردنی وشەکان بۆ ئینگلیزی لەهەمان کاتدا کاتێکی زۆری برد، وە دەنا من وتەکەی خۆم هێشتا ماومە کەبەکوردی ئامادەکراوە، بەڵام بەڕاستی کاتی کۆنگرەکە ئەوەندە کەم بوو کەبواری نەئەدا سێ زمان لەوێ واتە، وتە هەبێ بەسێ زمان، وە ئێمە لەهەموو پۆستەرەکاندا وە لەهەموو شیعارەکاندا ئەوە بەدی ئەکرا کەسەرەوە بەعەرەبی بوو وەژێرەوە بەکوردی، وە لەهەموو بەشەکانیشدا بەعەرەبیو کوردیش نوسرا بوو، بەڵام وتە بەکوردی نەبوو لەبەر بێ کاتی بوو.

چاودێر: بەشداری وەفدی ژنانی کوردی لەکۆنگرەدا بەو رێژەیە بۆ خۆت دەزانی ژنانی کورد ئەزمونێکی باشتریان هەیە لەبەستنی کۆنگرەو کۆنفرانسو دیالۆگی ئازاددا، ئایا ئەمە ئەم ئەزمونە تا چەند توانی هاوکاری ژنانی عێراق بکات. بۆ سەر خستنی هەم کۆنگرەکە هەم بۆ کردنەوەی دیالۆگێکی ئازاد؟.

نەرمین عوسمان: خۆی هەموو شتێکی ئیجابی کاریگەری ئیجابی ئەبێ لەبەرئەوەی کە کاروباری ژنانی کوردستان بەڕاستی ئەزمونێکی تری هەیە لەچاو ژنانی عێراقدا ئەمە کاریگەری ئیجابی ئەبێ بەسەر هەموو جۆرە مناقەشەیەکەوە وە دوای ئەوە ژنانی کوردستان تەجروبەیەکی دوورو درێژی هەیە ئەو تەجروبە دوورودرێژەی رەنگدانەوەی هەبوو تا ئێستا لەسەر هەموو کۆنگرەکان یەکەم کۆنگرە کە من لەلیژنەی تەحزیرو ئامادەکردن بووم حەوت ژنی عێراق بووین من تەنها کورد بووم تیایدا ئەو وەختە، وە من توانیم کەرۆڵی سەرەکی ببینم لە تەوەرەکانیش کە باس ئەکرا ئەو ژنانەی کە لەکوردستانەوە هاتبوون رۆڵی سەرەکیان ئەگێڕا لەگێڕانی تەوەرەکاندا، تائێستا کەدەوری ئیجابیان هەبووە. بەسەر رۆڵی ژن لەهەموو عێراقدا، وەمن سەدان جار گوێم لێ بووە تکایە بمان بەن بۆ کوردستان بۆئەوەی بتوانین تەجروبەکانی ئەوێ فێربببین، تکایە بمان بەن بۆ ئەوێ بۆ خول کردنەوە لەوێ بۆئەوەی خولەکانی ئەوان کاریگەری ئیجابی هەبێ بەسەرمانەوە، یەعنی ژنی عێراقی خۆی هەستی کردووە کەژنی کورد جۆرە کەلتورو جۆرە تەجروبەیەكو جۆرە توانایەکی تری هەیە، ئەمەش رەنگدانەوەی دایمە پۆزەتیڤە.

چاودێر: ژنانی کورد تا چەند توانیان لەوێ نوێنەرایەتی دەنگی رەوای ژنانی کورد بکەن بەگشتیو بەتایبەتی ژنانی ئەنفالو لەو هەڵبڕو چەند توانیان لەوێ بەئاشکرا تەرح بکەن؟

نەرمین عوسمان: وەڵڵا زۆر شت لەوێ باسکرا بەتایبەتی لەو تەوەرانەی کەمن بەشداریم کرد لەزۆر تەوەردا باس لەکەرکوك کراوە، باس لەتەرحیل کراوە، پاش ئەوەی کەئێستا خاڵەکانمان ئامادەکردووەو پاك نووس ئەکرێ سەیر ئەکەم باسی هەڵەبجە کراوە باسی کەرکوك کراوە، باسی ئەنفال کراوە، باس بێوەژنەکانی عێراق کراوە بەگشتی، لەتەوەری تەربیە لەوێ بڕیاریان ئەدا ئەیانوت ئەبێ زمانی کوردی وەکو زمانی عەرەبی بخوێنرێ بۆئەوەی هەموومان کوردی بزانین، یەعنی ئەم ژنە عەرەبەکان ئەم پێشنیارانەیان ئەکرد، هەست دەرکد کەعەتفێك هەیە، لەهەمان کاتدا کە وەزیری کۆچبەران هات، باسکال خان هات بۆ ئەوێ هەموو کوردە فەیلیەکان راستەوخۆ کێشەکانی خۆیان لەگەڵ ئەودا باس دەکرد وە کەمن زیاتر بەدیم دەکرد کوردە فەیلیەکان بوون باسی کێشەکانی خۆیان دەکرد لەوێ.

چاودێر: جەنابت خۆتو وەزارەتەکەت تا چەند بڕواتان بەخۆتان هەیە وەکو ژنانی عێراق سەرکەون لەکارەکاندا بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەو زاڵبونی بیروبۆچونە تایەفیو مەزهەبیو ئاینیو ئایدۆلۆژیە تەسکانەی بەسەر بیرکردنەوەی تاکی عێراىق بەژنو پیاوەوە؟

نەرمین عوسمان: ئەم پرسیارە پێش وەختی خۆیەتی، یەعنی ئەم پرسیارە رەنگە ماوەیەکی تر بتوانی وەڵامی بدەیتەوە بڵێی تا رادەیەك ئەتوانم، خەونەکان زۆر گەورەن، ئەو خەونانە جێبەجێکردنی ئاسان نیە، لەکاتێکدا جێبەجێ دەکرێ کە ئەگەر ئێمە لەم هەڵبژادرنەی بێتەوە سەرکەوتووبێ، وە ئەو حزبو دامو دەزگایانە بێنە سەر حوکم کە بیروباوەڕیان بەدیموکراتیەتو بەشداری ژنە لەحوکم، ئەگەر ئێمە توانیمان لەوەدا سەرکەوین حەتمەن گەیشتن بە یەکسانی زۆر ئاسان تر ئەبێ لەوەی کەتۆ کۆمەڵێك بێتە سەر حوکم کە بیروباوەڕی بەنایەکسانی هەبێ، ئێستا ئەو خەونانەی کەئەیبینیم رەنگە خەونەکانم کاتێكو ماوەیەکی دوورودرێژی بوێ بۆ جێبەجێکردنی لەبەرئەوە ئێستاکە پێش وەختە کە بتوانم بڵێم تا چ رادەیەك ئەتوانم ئەمە جێبەجێ بکام.

چاودێر: سوپاس.

نەرمین عوسمان: سوپاس.

ژنانی کوردستان رۆڵی سەرەکیان لەگێڕانی تەوەرەکاندا گێڕا

ژنی عێراقی خۆی هەستی بەوە کردووە کەژنی کورد جۆرە توانایەکی تری هەیە

پەژارەی هاووڵاتی

ـ خوێنیشمان بڕێژن، ئێرە چۆڵ ناکەین.. (ئاوێنە)

ـ تو ئەم مانگە موبارەکە، خەمەکانمان بخوێننەوە؟! (دانیار)

ـ بڕیارەکان لەبەردەوام بوونی خوێندن ڕێگرن.. (شنروێ)

ـ بەس نەبوو کارەبا بڕا..؟! (هاوڵاتیەک)

کەسەیری دیمەنی باڵەخانەو خانووە جوانەکان‌و دیمەنە دڵڕفێنەکانی ئێوارانی شاری سلێمانی دەکەیت وادەزانیت ئەم شارە هیچ جۆرە گرفتێکی نیشتەجێ بوونی تێدا نییە، بەڵام کاتێك بەچاوێکی وردی ڕۆژنامە نووسی‌یەوە سەیر بکەیت دەبینین چەندین جۆر گرفتی نیشتەجێ بوون لەم شارەدا هەیە، لەگەڕەکی ئەندازیارانی شاری سلێمانی دوو باڵەخانە هەیە کە (٤٣) خێزان بەبارێکی دەروونی خراپ‌و بەبێ هیواییەکەوە لەوێ دەژین‌و خەمەکانیان باس دەکەن.

هاوڵاتیەك کەژنی ماڵەوەیە دەڵێت:

ساڵانێکی زۆرە ئێمە لەم دوو باڵەخانەیەدا نیشتەجێین‌و دەژین زۆربەی دانیشتوانی ئەم دوو باڵەخانەیە (موچەخۆرن) واتە فەرمانبەرو مامۆستان، ئێستا زانکۆی سلێمانی بەداوایەك لەڕێگەی دادگاوە داوای ئەو مولکە دەکاتەوە و دەڵێت دەبێت چۆڵی کەن، بەڵام ئێمە چۆڵی ناکەین بچین بۆ کوێ نە ئەتوانین خانوو بکڕین نە ئەتوانین خانو بەکرێ بگرین، چونکە دەچینە سەر هەر خانوویەك داوای پێشەکی‌و (٢٠٠-٣٠٠) دۆلاری ئەمەریکی دەکات کەئەوەش لەتوانای دانیشتوانی ئەم باڵەخانەیەدا نییە، چونکە ئاستی گوزەرانی دانیشتوانەکەی لەخوار مام ناوەندییەوەیە، ئێمە کاتێك چۆڵی دەکیەن‌و کلیل دەدەین بەحکومەت، کە حکومەت کلیلی خانومان بداتێ، حکومەت دەڵێت: زەویتان دەدەینێ، بەڵام لەکوێ لەشوێنە دوورە دەستە بێ خزمەتگوزارییەکان، وە زەوی بەچی بکەین بەخانو پارەی خانوکردنمان نییە وە دەوامی منداڵ کوڕو کچمان‌و فەرمانبەرەکانی ئەم دوو باڵەخانەیە زۆربەی لەم دەوروبەرەیە، ئێمە ناتوانین لەشوێنە دوورە دەستەکانەوە سەیارەی تایبەت بۆ کوڕو کچەکانمان بگرین بۆ هاتوچۆ، من چۆڵی ناکەم. مافی خۆمە کچەکەم وەك کچی سەرۆکی حکومەت بژی‌و کوڕەکەشم وەك کوڕی مام جەلال بژی، ئێمە چوینە تەلاری (پارێزگار) بۆ ئەم کێشەیە دەڵێت: ئەوە لەسەروی دەسەڵاتی منەوەیە.

گەر بەزۆریش دەرمان بکەن ئێمە خۆمان بەهاوڵاتی ئەم شارە نازانین وە بەشداری هیچ هەڵبژاردنێکیش ناکەین.

وە هەروەها ئەو پۆلیسانەش کە دێن ئاگادارمان دەکەنەوە زۆر بەناشرینی مامەڵەمان لەگەڵ دەکەن‌و دەڵێن: لە چ بنکەیەکەوە هاتوون، دەڵێن: ئێمە پۆلیسی ئەو دنیاین.

ڕۆژی (٢٠٠٤/١٠/١٢) نەکوڕو کچمان نەپیاو ژنمان نەچووین بۆ دەوام لەترسی ئەوەی پۆلیس نەیەت‌و شتێك بکات بەزیانی ئێمە بشکێتەوە.

مامۆستایەکی ژن دەڵێت: ڕۆژێك پۆلیس بەقۆناغە تفەنگ لە دەرگای ماڵمانی داوە هەردوو منداڵەکەم لەترساندا دەستیان بەگریان کردووەو پێیان وتوم: بەقژ دەرت دەکەین.

ژنێکی بەساڵاچو دەڵێت: ئەو ڕۆژە هاتون کەدەرمان بکەن بەڵام ئێمە پارەی چادرەکانیشمان نییە کەهەڵی بدەین‌و تیا بژین ئێمە خەڵکی ئەم شارەین‌و ئەوەش مام جەلال خۆی‌و غیرەتی‌و مروەتی، من ئەزانم مام جەلال ئەم کارە ناکات.

دوای ئەوەی لەباڵەخانەکە هاتینە خوارەوە هاوڵاتیانی هەردوو باڵەخانەکە ڕژابونە بەردەم باڵەخانەکە، یەکێك لەو هاوڵاتیانە بڕیارێکی (مجلس قیادەی ثورەی) پیشاندان کە لەساڵی (١٩٨٢) دەرچووەو ئاماژە بەسەرجەم مولکەکانی زانکۆی سلێمانی دەدات بێجگە لەو دوو باڵەخانەیەو دەڵێت: لەساڵی (١٩٨٤)دا بەپێی فەرمانێکی کارگێڕی هەردوو باڵەخانەکە دراوە بە فەرمانبرەانی ئیدارە محلی‌و تا ساڵی (٢٠٠١-٢٠٠٢) کرێ لەموچەی مانگانەیان بڕاوە.

دانیشتوانی ئەم دوو باڵەخانەیە دەڵێن: ئەگەر ئەم مولکە لەلایەن ئیدارە محلییەوە درا بێت بەزانکۆ دەبێت چارەسەری شوێنی نیشتەجێ بوون بۆ فەرمانبەرانی ئیدارە محلی دابین بکرێت، وە ئێمە بوینەتە سوتەمەنی هەڵەی ئیداری نێوان (ئیدارە محلی‌و زانکۆی سلێمانی).

دەڵێت ئێمە مافی (تملیککردنمان) هەیە چونکە:

١-بەپێی بڕیاری (ئەنجومەنی حوکم) کە لەڕۆژنامەی (أنبــاء) لە (٢٠٠٤/٥/٢٣) بڵاوکراوەتەوە هاتووە دەڵێت: هەموو مولکی نیشتەجێی وەزارەتەکان تملیك بکرێت لەسەر ئەو فەرمانبەرانەی کەزیاتر لە (١٠) ساڵە تێدا دەژین.

٢-لەشاری سلێمانی زۆر خانوی بێ تاپۆ (تملیك) کراوە، ئێمەش داوای هەمان ماف دەکەین.

هاوڵاتی بەهادین عەبدولحەمید دەڵێت: ئێمە زیاتر لە (٢) مانگە هەوڵدەدەین سەرۆکی حکومەت ببینین بەڵام ڕێگەمان پێ نادەن، وە لەسەر چ بنەمایەك دەرمان دەکەن لەسەر بنەمای ئەنفال یان بنەمای هاووڵاتی بوون.

لەدواجاردا هەمویان دەڵێن مەگەر خوێنمان برێژن یان شۆفڵ بەسەرماندا بڕوات، ئەم باڵەخانەیە چۆڵ بکەین.

بەدواداچوونی ئاوێنە

دانیار عبدالله

هەموو کارو پرۆژەیەکی خزمەتگوزاری‌و شارستانیانە، کەلەشاردا بڕیاری لێدەدرێ‌و جێبەجێ دەکرێت، بێگومان دەبێتە مایەی سودو خۆشحاڵی هاوڵاتیان، بەڵام ئەوەی هۆکاری بێزاری‌و زیانگەیاندنیشە بەهاوڵاتیان، لەکاتی جێبەجێ کردنی هەندێك لەو پرۆژانەدا، حساب نەکردنە بۆ هاوڵاتیانی گەڕەکەکە، لەروی دابینکردنی پێداویستە ژیاری‌یەکانەوە لەماوەی ئەنجامدانی پرۆژەکەدا.

ئێمە کەکۆمەڵێك ماڵین‌و دەکەوینە سەر شەقامی سەرەکی گەرەکی زەرگەتە، نزیك دواناوەندی یەکێتی کچان، ئەوە بۆماوەی پێنج مانگە بەبیانوی دروستکردنی شەقامی دوو سایدی نوێوە هاتوچۆ شێواوەو هەر لەسەرەتای دەستپێکی پرۆژەکەوە، هێڵی تەلەفونی ماڵەکانی ئەو گەرەکە بڕا.!

دیارە دەست پێکردنی ئەم پرۆژەیە، ماڵەکانی ئەم گەرەکەی روبەرووی چەند گرفتێکی گەورە کردۆتەوە، لەوانە" هیچ کەسێك ناتوانێت بەشەوو ڕۆژ ئوتومبیلەکەی بباتە گەراج یان بەردەم ماڵەکەی، ئەمە جگەلەوەی بەبیانوی کارکردنی شۆفڵ‌و شکاندنی بۆریەکان‌و پێویستی بەڕێوەچوونی پرۆژەکە، بۆماوەی زیاتر لەیەك مانگە بۆ تەنها سەعاتێکیش ئاو بەبەلوعەی هیچ ماڵێکی ئەم گەرەکەدا نەهاتووەو ناشتوانین بەتەنکەر ئاو بکڕین، چونکە خراپی ڕێگەو بان‌و شێواوی شەقامەکە بەجۆرێکە، کەهیچ ئوتومبیلێك ناگاتە بەر ماڵەکان، چ جای تەنکەری ئاو. سەرەرای هەموو ئەمانەش، لەماوەی ئەم چەند مانگەدا تارۆژێك کارەبا لەم گەرەکە هەیە، دوو ڕۆژ نی‌یە، دیارە ئەمەشیان هەر بەبیانووی کارکردنی شۆفڵ‌و خۆکێشانی بەمحەولەی گەرەك‌و عەموودەکانی کارەبادا، خۆ ئەگەر قسە لەباری تەندروستی‌و خراپی ئاوەرۆو تەپ‌و تۆزی ئەم هاوینە بکەین، ئەوە هەر باس ناکرێت.

شنروێ محمود

هەوڵەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان‌و بڕیارەکانی وەزارەتی پەروەردە، بەتایبەت لەم ساڵی خوێندندا، خۆشبەختانە بەئاراستەیەکن کەزۆرترین بوار بخەنە بەردەم خوێندکارو هاوڵاتیانی دابراو لەخوێندن لەپێناو گەشەپێدانی زیاتری لایەنی زانست‌و زانیاری، ئەمە مایەی خۆشحاڵی خوێندکارو شایەنی دەستخۆشی‌یە، بەڵام لەهەندێك بارداو کاتێك ڕۆدەچینە نێو بڕیارەکان‌و ووردەکاری‌یەکانی، دەبینیت لەو بارەدا نەك هەر کار بۆ نەهێشتنی ئاستەنگەکان نەکراوە، بەڵکو خودی بڕیارەکە ئاستەنگی گەورەی خوێندنە بۆ ڕێژەیەك لەخوێندکاران.

بۆنمونە بەپێی مەرج‌و ڕێنمایی‌یەکانی وەرگرتن (بەشی سێیەم برگەی ١٧)ن لەکتێبی ڕێبەری وەرگرتنی خوێندکار لەزانکۆو پەیمانگاکانی هەرێمی کوردستان (٢٠٠٤-٢٠٠٥)، "نابێت تەمەنی قوتابی/ خوێندکار لە (٣٠) ساڵ زیاتر بێت" ئەمە گەورەترین کێشەیە بۆ خوێندکارە دابراوەکان بەگشتی‌و خوێندکارە دەرەکی‌و خوێندگاکانی ئێواران بەتایبەتی.

چونکە لەسەرتاوە مەج‌و هۆی وەرگرتن لەخوێندنگای ئێواران بریتی‌یە لەدابرانی خوێندکاران بۆ ماوەیەك لەخوێندن‌و گەورەیی تەمەن لەچاو ئەو قۆناغەی لێی دەخوێنێت، یان مانەوەی خوێندکار بۆچەند ساڵێك کەئەمەش هەر وای لێدەکات لەهاورێکانی دوابکەوێت‌و تەمەنی ڕێنەدات لەڕۆژ بخوێنێت، ئەگەر ئەو خاڵەی جەخت لەسەر تەمەنی خوێندکار دەکات ئێستا کار ئاسانی بۆ کرابێت ئەوا ئەو خوێندکارانە ناگرێتەوە کەچەند ساڵێکە لەئێواران دەخوێنن.

مامۆستا بەدریە محمد ئەمین بەڕێوەبەری خوێندنگەی ئامادەیی سلێمانی ئێوارانی کچان، خەم بۆرەنجی چەند ساڵەی مامۆستاو خوێندکارەکانیشی دەخوات کەپاش هوڵ‌و کۆششی زۆر لەتاقیکردنەوە گشتی‌یەکاندا نمرەی باشیان بەدەست هێناوە، بەڵام لەبەرئەوەی تەمەنیان لە ٣٠ ساڵ زیاترەلەهیچ کۆلیژو بەشێکی زانکۆو پەیمانگاکان، ناویان دەرنەچووە. ئەگەر چی مامۆستا بەدریە ناوی ئەو خوێندکارانەی ئاشکرا نەکرد بەشێوەیەك لەڕۆژنامەو کەناڵەکان بڵاو بکرێتەوە بەڵام جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کەژمارەیەك خوێندکاری مافیان خوراوەو ئێستا هەست بەبێزاری‌و دڵتەنگی دەکەن، کەئەو بڕیارە دەیان گرێتەوە.

بوون‌و کرانەوەی خوێندنگەی ئێواران حاڵەتێکی تایبەتەو دەبێت وەرگرتنیشیان لەزانکۆو پەیمانگا هەر تایبەت بێت. زۆرترین فرسەتیان بخرێتە بەردەم بۆ بەردەوام بوون، بائەو خوێندکارانە ناچار نەبن لەقۆناغی شەشەمدا خۆیان بهێڵنەوە بۆ بەدەست هێنانی نمرە بەڵکو کارئاسانی بۆ وەرگرتنیان بکەن لەهەندێك کۆلیژدا جگەلە چاوپۆشی تەمەن.

هاوڵاتیەک

ماس میدیا بنەمایەکی سەرەکی ڕاگەیاندن پێك دەهێنێت لەدونیای ئەمرۆدا، بەلەبەرچاو گرتنی سەرجەم مافە کۆمەڵایەتی، نەتەوایەتی‌و گشتی‌یەکان، بەردەوام ڕۆڵی میدیاکان بەهەند وەردەگیرێت، بەتایبەتیش بواری تەلەفیزیۆنەکان، بەڵام کەدێینە سەرباسی تەلەفیزیۆنە کوردی‌یەکان، هەزار داخ‌و کەسەر یەخەمان دەگرێت، یەکیان وەرناگیرێت‌و ئەوی تریان تێکەڵی ئەوی تر دەبێت‌و یەکێکی تریان دەڵێی کەناڵێکی میسریەو یەکێکیشیان کە (PUK TV.) تەلەفیزیۆنی گەلی کوردستانە، کەدیارە یەکێکە لەکەناڵە بەرچاوو سەرنج ڕاکێش‌و هەمەرەنگەکانی بواری ڕاگەیاندنی کوردی، ئەوەی جێگەی نیگەرانی‌یە، ئەم کەناڵە بچوکترین هەڵە زۆر بەگەورە لەسەری تەواو دەبێت، چونکە هەموومان دەزانین بەهۆی متمانەی خێزانەکانەوە بەم کەناڵە تەلەفیزیۆنی‌یە بێ ترس‌و نیگەرانی هەموو خێزان بەبەردەوامی ڕێگەی بەسەرجەم ئەندامانی خێزانەکەی داوە کەتەماشای پرۆگرام‌و ڕیپۆرتاژو فیلمەکانی ئەم کەناڵە بکەن، ئەمەش مایەی دڵخۆشی‌یە بۆ هەمووان، بەڵام لەم چەند ڕۆژەی دواییدا دوو شت سەرنجیان ڕاکێشام:

یەکەم/ پێویستە تەلەفیزیۆنەکان بەگشتی‌و گەلی کوردستان بەتایبەتی، بەپێی پرۆگرام‌و خشتەی کارەبای شاری سلێمانی‌و دەوروبەری بەرنامەکانی پەخش بکات، چەندین شەوە لەکاتژمێر (١٢)ی شەو لەناوەراستی فیلمێکدا کارەبا دەبرێت‌و بەناچاری دەست بەرداری دەبین.

دووەم/ دووشەو لەسەر یەك، بۆ فیلمی شەو، وا ڕێکەوت کەفیلمێکی ترسناك (رعب) دەردەچوو، تاوای لێهاتبوو لەشەوی دووەمدا ئیدی منداڵەکانمان نەیاندەوێرا بەهیچ شێوەیەك لەشوێنی خۆیان بجوڵێن، بەتایبەتیش چونکە فیلمەکە باسی لەماڵێك دەکرد کەپڕبوو لەرۆح‌و جن‌و شەیاتین. ئەو کات لەسەعات (١٢)ی شەو کە کارەباکە بڕا، وتم: ئۆخەی بەس نەبوو کارەبا بڕا؟

پواز

کەلەهەندەران دێتەوە..!

ووتم: ناچم بۆ هەندەران‌ووتی هەر دەبێ بچیت.. وتم ئاخر لەو باوەڕەدا نیم (لجوء)م بدەنێ.. وتی بۆ لێرە چیت هەیە..؟ وتم ئاخر لێرە منداڵەکانم بێناز دەبن.. وتی بابە وانیە حکومەتمان هەیە حکومەت.. وتم ئاخر واچووم بۆ هەندەران گەورەیی، سەروەری، شانازی‌و ئازایەتی‌یەکەی لەچیدایە..؟ وتی چۆن.. هەر هیچ نەبێ دەبیت بەهەندەرانی.. وتم ئێ باشە وابووم بەهەندەرانی ؟ وتی: ئێ دێیتەوە.. وتم جا واهاتمەوە؟ وتی: ئیتر کول فی کول خۆتی.. گەورە دەبی.. بەرێز دەبی.. هەموو لایەك شانازیت پێوە دەکەن.. وتم: چۆن.. وتی: گوێبگرە:

ئەوەی دەچێ بۆ هەندەران‌و دێتەوە دەبێت بەهەموو شتێك.. هەر لەخۆیەوە گەورە دەبێت.. بێ شەهادە، شەهادە دار دەبێت.. ئاوو هەوای ئەوێیان پێدەکەوێ‌و هەموویان دەبن بەگۆرانیبێژ.. کۆلکە شاعیر دەبێتە خاوەنی چەند ناملیکەیەك.. ئەوەی دەم‌وچاوی لەهێن دەچێ جوانترین کچی ئێرە دەخوازێ.. دێری سەیر سەیر لەبەردەکەن‌و چاوی ئێمەی پێ ئەبڵەق دەکەن.. بەبیست ساڵ زمانی ئەوێ فێر نابێت کەچی بەچەند مانگێك زمانەکەی خۆی بیردەچێتەوە، ئەمانەو چەندینی تر لەلایەك.. لەلایەکی ترەوە لەبەردەمی حیزب‌و حکومەتیشدا خۆشەویست دەبێ.. هەر کامێرەیە بەدوایەوەو هەر میکرۆفۆنە ڕیز کراوەو.. چاوپێکەوتن لەدوای چاوپێکەوتن دەبەسترێ‌و.. دەعوەت‌و دەعوەتکاری دێنە گۆرێ.. وەك ئەوەی کەهەرگیز ئێرەی نەدیبێ‌و خەڵکی ئێرە نەبووبێ.. هەموو شوێنە ڕۆشنبیری‌و بنکە ڕووناکبیری‌یەکانی دەگێرن.. کار دەگاتە ئەوەی هەندێکیان پاسەوان‌و حیمایەی تایبەتی دوا دەخەن‌و لەهەندێ شوێندا وێنەگرتن لەگەڵیدا قەدەغە دەکرێ‌و هەر مەپرسە..

لەهەمووی سەیرتر هەندێکیان مەنسەبی حیزبی‌و حکومی دەدەنێ‌و لەشوێنە گرنگەکاندا بەمووچەیەکی خەیاڵی دادەمەزرێ‌و لەسفرەوە دەبێتە کەسێکی باڵا دەست‌و لێپرسراوو لەخۆبایی.. کاکی هەندەرانیمان هەیە لێرە لەتاو قەرزاری ڕایکردو هەیە لەریسوایداو هەیە لەچاولێکەریداو هەشە لەداخی ئاوو کارەبا حەیاتەکە، گەیشتنیان بەئەوێ سەروەریان بۆ دەخولقێنێ‌و هاتنەوەیان پلەو شانازی..

*باشە گەر بڕۆم‌و بێمەوە، ئەمانەش ڕوودەکەنە من؟

—ئەی چۆن.. بۆ تۆ حکومەتەکەمان ناناسی؟

* با .. بەڵام..

—بەڵام چی؟

*ئەی گوایە لەم کوردستانەدا کەسی ڕۆشنبیرو بەویژدان‌و پاك‌و خانەدانی تیا نەماوە؟

—تیا ماوە.. بەڵام زۆربەیان نەخۆشن‌و لەناوجێدا کەوتوون‌و کەڵکی پلەو پایەیان نەماوە.

*چۆن؟

—چۆن‌و مۆنی ناوێ.. خەڵکی ئێرە لەبەرچاو کەوتوون.. هەموو دەمێ لەبەر چاوانن.. تێربوون لێیان.. ئەوانەی ئێرە ناسراون‌و دەزانرێ فلان سەربەکام حیزبەو فلان سەربەکێیە.. ئەوانەی ئەوێ عیلم‌و فەلسەفەو شتی تازەیان هێناوەتەوە.. هەر هیچ نەبێ ماوەیەك لێرە دوور دەکەونەوە.. مەبەستم ئەوەیە ئەوانە درەنگ دەناسرێنەوە کەکێن..

باشتێکی تریشت پێ بڵێم.. ئەوانەی کەدێنەوە یەکسەر پارچە زەوی وەردەگرن..

*باشە ئەمانە بۆچ مەبەستێکن؟ چۆن یەکسەر ئەبم بەشت؟

—ئەبی بەشت.. چونکە ئەم کوردستانە شتی تازەی دەوێ.. کوردی هەندەرانی دەوێ.. عەولەمەی هەندەرانی دەوێ.. لەجێی (بەڵێ‌و نە) یەس‌و نۆی دەوێ.. لەجێی ئەم کاتەت باش بەخێر بێیتەوەی دەوێ.. گەرچی تائەم کاتەش بەئەنفالکراوێکمان نەوت بەخێر بێیتەوە..

سەلام مستەفا

پرۆسەی بەشداری کردن لەرێکخراوە دیموکراتییەکان

سامان جلال

بەشداری کردن، بەمانای هاوئاهەنگیو کۆك بوونی ئەو نێوەندو چینو توێژانە دێت، کەلەلایەن رێکخراوە پەیوەستدارەکانەوە نەخشەرێژ دەکرێنو رێنمایيو رێبەرایەتیان دەکرێت.. بەشداری کردن، بەمانای فراوان بوونی پانتایی رێکخراوە پیشەیيو جەماوەريو دیموکراتییەکان دێت. کەئەمەش هەڵبەتە پرۆسەیەکی گرنگە لەوەرچەرخانی رێکخراوەکان، گەر بویسترێت هەڵوەستەی جدی لەسەر بکرێت، لێرەوە دەرکەوتەو هێزو کاریگەری رێکخراو لەرێگەی قەبارەو کارایيو خێرایی پرۆسەی بەشداری کردن فۆرمەلە دەکرێتو بەرجەستە دەبێت. بۆیە ئامرازی تەندروستو سەردەمیانە لەژیانی رێکخراوەیيداو لەمامەڵەکردن لەگەڵیاندا، سیمای رێکخراوەکان گەشترو درەوشاوەترو کامڵتر دەکات.

بانگەشەکارانی دیموکراسی بوون بن. لەرێکخراوێکی جەماوەری، بەشدارییەکان پانتایی فراوانی جەماوەر دەبێت. بەدۆزینەوەی ئەو رایەڵانەی کەدەبنە پردی پەیوەندی بۆئەو مەبەستە.

لەمڕۆشدا، رێکخراوەکان هەڵگری شوناسی دیموکراتین، بانگەشەی بەدیموکراتی بوونی کۆمەڵو ئەو نێوەندو چینو توێژانە دەکەن، کەزۆرجار گیرۆدەی پاشەکشەو هەرەشەو مەترسی ناچالاکی بەشداری کردن دەبنەوە. دەکرێت بەلەبەرچاو گرتنی ئامرازی بەجێ، چارەسەری بنەرەتی بۆ رێکخراوەکان بدۆزرێتەوە، دوور لە بەکۆلاج کردنو راگرتنو مانەوە بە مەمکە مژە، ئەو ئامرازانە هێندەن کەدەتوانن بەگوێرەی زەرورەت لایان لێبکرێتەوە. هەروەك بمانەوێت یەکێك لەو ئامرازانە بەکار بهێنین، بۆئەوەی رێکخراوێك لە

هەر رێکخراوێك گەر ماناکانی بەشداری پێکردنی فەرامۆش کردو خستیە پەراوێزەوە، بێگومان روبەروی گەلێك گرفتو کێشمەکێش دەبێتەوەو لەمپەری زۆری دەکەوێتە سەر رێگا.

بەشداری کردن لەقۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی ترو لەرێکخراوێکەوە بۆ رێکخراوێکیتر، وە لە رێکخراوێکیشدا" لەکاتێکەوە بۆ کاتێکی تر دەگۆرێت، بەشداریەکی کارامەو ئاکتیف لەروی چۆنایەتییەوە، رەنگە لەزەمەنێکی دیاری کراو خواستراو بێتو لەبەرامبەردا بەشداریەکی هەرەمەکی یان فراوان بوونو زیاد کردنی ژمارەو رێژەو ئاماری رێکخراوێك لەساتێكو لەزەمەنێکی دیاریکراوی تردا پێویست بێت، ئەمە جگەلەو هەلومەرجەی کە رێکخراو تیایدا دەژی.

لەرێکخراوێکی پیشەیی، بەشداریەکان دەشێت لەسەر بنەمای هاوپیشەکان بێتو لەرێکخراوێکی دیموکراتی، دەشێت بەشدارییەکان ئەوانە بن کەدیموکراسی ویستو مەنگ بوونو وەستانو تەنگژە دەرباز بکرێت، دەکرێت، ورد بکرێتەوە بۆ زیاتر لەچەند رێکخراوێك کەببنە پاڵپشت بۆ رێکخراوی دایك، وەببنە پشتێنەیەکی ئارامیو ئاسایش بۆ گەشەکردنی ئامانجە ستراتیژییەکانی ئەو رێکخراوە، ئەو دابەش کارییەو پۆلێن کردنەی رێکخراوەکان، دەشێت لەسەر بنەمای تایبەتمەندیو پێویستی رێکخراوەکە بێت، لێرەدا جوانتر، وردتر، کاریگەرتر بەشدارییەکان دەردەکەونو بەشداریکارانیش باشتر شوناسی خۆیان دەدۆزنەوەو هەڵگری دەبنو دڵنیاتر دەبن کەوا ئەو بازنەیە، مەتەرێزی خەونو خولیاکانیانە.

بەگشتی پۆلێن کردنی رێکخراوەکانو دابەشکاری کردنیان بەشێوازی جیاجیاو لەرێگەی تایبەتمەندێتیو زەرورەتی عەقڵانی رێکخراوەکان دەبێت، تابەشدارییەکان زێدەترو رێکخراوەکانیش هەناسە درێژتر بن.

بێ دەنگی یەکێتی مامۆستایان، لەبەرامبەر کەمتەرخەمی وەزارەتی پەروەردە

هەنگاو ئەحمەد

یەکێتی مامۆستایانی کوردستان،کەخۆی بەنوێنەری مامۆستایانی کوردستان دەزانێت، لەلایەن حکومەتیشەوە ناسراوەو پشتیوانی دەرکێت، جگەلە هەندێ ووردەکاری ئاسایی تائێستا نەیتوانیوە بەشێکی زۆری خەونو خولیاکانی مامۆستایانی کوردستان دەستەبەر بکات، هەردوو پارچەکەی لەهەولێرو سلێمانی جگەلە پارێزگاری کردنو بانگەشە کردن بۆ بریارەکانی دەسەڵات. نەکراوەو نەبوە رۆژێك دەنگی نارەزایەتی خۆیان بدەن بەگوێی وەزارەتەکانی پەروەردە، نەبووەو نەکراوە بریارێکی وەزارەتەکان لەسەر داوای ئەوان هەڵوەشابێتەوە یان دەرچوو بێت.

من نازانم بۆچ لەهەردوو بەرەی مامۆستایاندا بۆچی دەبێ تەنها مامۆستای بەتەمەن نوێنەرایەتی مامۆستایان بکات، لەکاتێکدا ژمارەیەکی زۆر لەگەنجان ئەمرۆ ئەرکی بەرێوەبردنی پەروەردەیان لەئەستۆدایە. ئەمە جگەلەوەی کاربەدەستانی وەزارەتی پەروەردەش هەر خەڵکانی تەمەندارنو دڵنیام کەوەکو پێویست ئەرکی رۆژانەیان بۆ رانەپەرێندرێت، سەرپەرشتیاران کەسانی سەروو پەنجاو شەست ساڵن، کەهەندێجار لەپۆلەکاندا خەو دەیانباتەوە!

ئەمەی سەرەوە سەرە قەڵەمی هەندێ بابەتی هەستیاری پەروەردەو رۆڵی یەکێتی مامۆستایانە لەکوردستاندا، کەدەبێت بەووردی لەبارەیانەوە قسە بکرێت، بەڵام لێرەدا دەمەوێت هەندێ قسی کورتو پوخت لەبەرامبەر بێدەنگی رێکخراوی مامۆستایان بکەم سەبارەت بەکەمتەرخەمیەکانی وەزارەتی پەروەردە بەرامبەر بەمامۆستایانی کوردستان.

ماوەیەکە زووزوو بریار لەوەزارەتی پەروەردەوە دەردەچێت، وەزیریش لەکەناڵەکانی T.V. وە، دەردەکەوێتو بریاری راستەوخۆ دەردەکات، تەواوی بریارەکانی لەبەرژەوەندی خوێندکارو ئەم بەرژەوەندییەش زۆرتر خوێندکاری دواکەوتوو دەگرێتەوە، کەمایەی زیانە بەبەرژەوەندی گشتی خوێندکاران، نمونەی وەك گەرانەوەی خوێندکاری سێ ساڵەو چوار ساڵە، تاقیکردنەوەی قۆناغە کۆتاییەکان بەبێ تاقیکردنەوەی تەمهیدی کەپاڵنانێکی ئاشکرای خوێندکاری خراپە بۆ زانکۆکان. زۆر بریاری تریش کەنزیکە لەم جۆرە بریارانە کەمن پێم وایە، پەشێویەکی زۆر دەخاتە بواری پەروەردەوە. ئەمانەش مەبەست نییە، بەڵام سەیرە لەسەرجەم بریارەکانی وەزارەتی پەروەردە نەبیستراوە کەبریارێك لەبەرژەوەندی مامۆستا دەربکرێت، کەئەمرۆ مامۆستایانی کوردستان، بەبروای من پر زەحمەت ترین توێژی کۆمەڵو قورسترین ئەرکیان لەئەستۆ گرتووە.

کەچی وەزارەتی پەروەردە بریاری نەهێشتنی رۆژێکی پشووی بۆ مامۆستایان رەت کردەوە، لەکاتێکدا سەرجەم فەرمانبەرانی حکومەت لەهەفتەیەکدا دوو رۆژ پشووی رەسمیان هەیە، بریارەکانی وەزارەتی پەروەردە بەرامبەر بەمامۆستایان هێندە توندە وەك دووبەرەی دژ بەیەك کاردەکەن، چونکە کەم مامۆستا هەیە رەزامەند بێت بەرامبەر بەوەزارەتەکەی خۆی، ئێستاش قسە هەیە کە(حصە)ی وانەکانی مامۆستایان لەهەفتەیەکدا بکرێت بە (٣٠ حصە)، کەئەمەش بریارێکی سەختە دەیسەپێنن بەسەر مامۆستایاندا، کەچی رێکخراوی مامۆستایانو دەستەی بەرێوەبردنی چونکە خۆیان (متفرغ)ن، بۆ کاروباری رێکخراوەیی، هەست بەماندووبوونی مامۆستایان ناکەن.

نەمانی دەرماڵەی پیشەیيو جوگرافی بۆ مامۆستایان، کەرۆڵی باشی هەیە لەپێشخستنی خوێندن لەشوێنە دوورە دەستەکان، هاندانی مامۆستا بۆ ئامادەبوونی باشتر لەبواری کاری پەروەردەیی، رێکخراوی مامۆستایان چی کردووە؟ ئایا دەکرێت مامۆستایەکی سلێمانی بچێتە چوارتاو هەمان مووچەی هەبێت لەگەڵ مامۆستایەکی تر کەلەناو شاردا مامۆستایە؟

ئێستا دەمەوێت (چاودێر) لەژمارەکانی داهاتوویدا، خۆی بچێتە ناو مامۆستایانو لەبارەی ئینتیمابوون بۆ یەکێتی مامۆستایانی کوردستان راپرسی بکات.

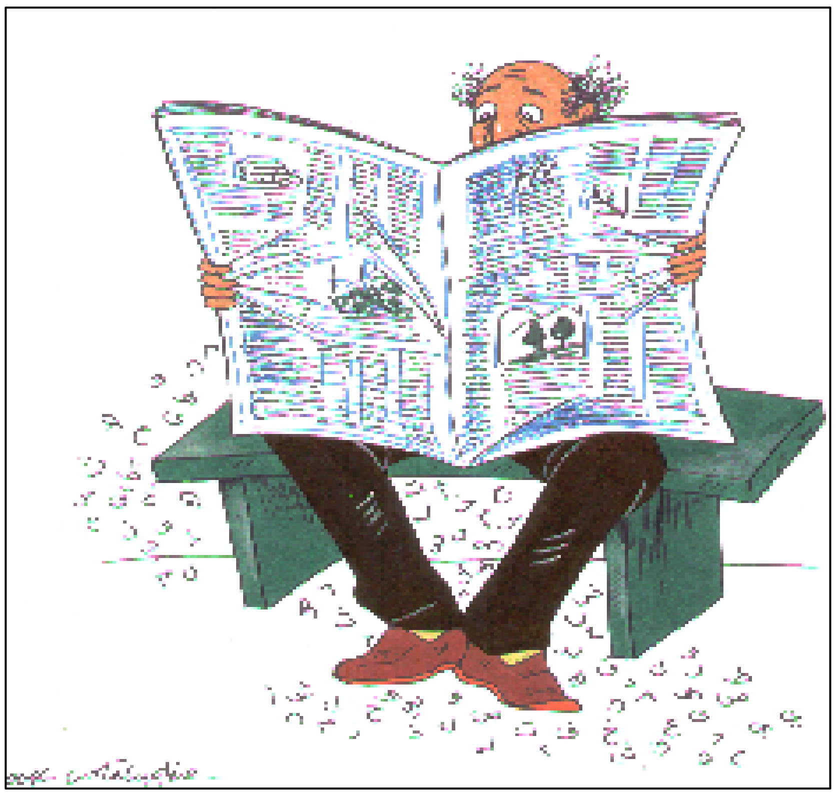

سەنتەری توێژینەوەی کۆمەڵایەتیو تاوان.. لەبەردەم چەند پرسیارێکی هەنووکەییدا

خەلیل قادر

سەنتەری توێژینەوەی کۆمەڵایەتیو تاوان، وەك هەندێك لەسەنتەرەکانیتر، سەرەتای لەدایك بوونی، سەرەتایەکی گەشو دیار بوو، بەتایبەتیش ئەو میتۆدو بەرنامانەی، کەوا بۆ ئەم سەنتەرەیان دارشتبوو، ئێجگار پەلوپۆدارو گرنگ بوون، دیارە ئامانجیش لەم جۆرە بەرنامانە، چۆنیەتی خزمەت کردنە چ بەتوێژەکەی خۆیان، ئینجا خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکانی تر، سەرەتای گەرموگورییەکانیشیان لەو گفتوگۆو بەرنامانە خۆی دەدۆزیەوە، کەوەك نەخشەیەکی جدی هەنووکەیی بۆ چەندین، کاری بەکۆمەڵو لێتۆژینەوەی مەیدانیان دارشتبوو. ئەو لێتۆژینەوە مەیدانیانەش، زیاتر گرنگیدان بوو بە شۆر بوونەوەیان بۆ نێو دیاردە دزێوەکانی نێو هەناوی کۆمەڵ، بەتایبەتیش ئەو هەلومەرجانەی بوون بەمایەی لەدایك بوونی ئەم سەنتە رە. هەلومەرجێکی ئێجگار دژوار بوون، قەیرانەکان سەرجەم بوارەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی.. سیاسی.. فەرهەنگی .. سایکۆلۆژی..هتد کوردەواری گرتبۆوە. وێرای ئەمەش چ دەستەی دامەزرێنەرانی سەنتەر هەروەها ئەو هاوکارانەی بەشی کۆمەڵناسی زانکۆو دەرچوانی کۆمەڵناسیش، بەشێوەیەکی گشتی، ئەم سەنتەرەیان بەدوورنمای خۆیان دەزانی. رۆژانە لەدەوری کۆدەبوونەوە. بەشداری فراوانیان هەبوو لە وانەکانی چۆنیەتی نوسینو ئامادەکردنی، توێژینەوەی مەیدانی.

دەست پێکی ئەم کارانەشیان، چەندین تۆێژینەوەی مەیدانیو کۆمەڵایەتی لێکەوتەوە. وێرای ئەمەش، هەر لەسەروبەندی کارەکانیاندا. پرۆژەی گۆڤارێکیان پێشنیاز کردبوو، ئەم پرۆژەی گۆڤارەش تایبەت بوو بەزانستی سۆسیۆلۆژیا. بۆ ئەمەشیان، زنجیرەیەك کۆبونەوەلەگەڵ کەسانی پسپۆری ئەم بوارەکرا. تادواجار بیرۆکەی دەرکردنی گۆڤارەکەو ئەرکی چاپ کردنیان، خستەبەردەم مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکان، ئەمانیش بەخۆشحاڵییەوە، لەبەر گرنگی ئەم جۆرە گۆڤارانە. پرۆژەکەیان قبوڵ کرد، بەڵێنی ئەوەشیان بەستافی گۆڤارەکە دا، کەمەساریفی چاپکردنی گۆڤارەکە دەگرنە ئەستۆی خۆیان، بێگومان ئەم پرۆژە گرنگە ماوەی ساڵێکە کەوتۆتە پەراوێزی بیرچوونەوە، ئەوەیش نازانین پەیوەندی راستەوخۆی بەستافی گۆڤارەکەوە هەیە، یاخود. سەنتەر خۆی نایەوێت، لەئێستادا گۆڤارێکی لەو جۆرە بڵاو بکاتەوە. بەهەرحاڵ.. لەبەردەم ئەو هەموو هەنگاوە جدیانەی سەنتەردا. کەتادوێنێ ژوورەکەیان، پراوپر بوو لەتوێژەری کۆمەڵایەتیو توێژەری سایکۆلۆژی.. رۆژانە گفتوگۆ لەسەر بەرنامەی تازەو کاری مەیدانی تازە ئەکرا، کەچی ئەمرۆ لەپرێکدا، زۆربەکەمی دەرگای سەنتەر ئەکرێتەوەو، زۆر بەکەمیش توێژەران هاموشۆیان دەکەن، ساردییەکە پەیوەندی بەهەلو مەرجی ئێستاوە هەیە، یاخود ئەو ستافەی راستەخۆ سەرپەرشتی ئەم سەنتەرە دەکەن، توانای جارانو حەزی جارانیان، بۆ کار کردن نەماوە. ئەگەر ئەوەی دووەمیانە، من وەك توێژەرێکی کۆمەڵایەتی پێم باشە، بەزووترین کات، ستافێکی چالاكو خەمخۆری بواری توێژینەوەی کۆمەڵایەتیو تاوان، دەست نیشان بکرێن، بۆئەوەی سەنتەر بەئاراستەی گەرموگوریەکانی جاران بێتەوە نێوەندی کارو چالاکی، بۆ زیاتر بەرەو پێش بردنی زانستی سۆسیۆلۆژی لەکوردستاندا. هەروەها پێشنیاز دەکەم، بەزووترین کات، ستافێکی کارا بۆ گۆڤاری سۆسیۆلۆژی، دەست نیشان بکرێن، تاکو ئەمیش هەر لەسەرەتای دەست بەکاربوونیەوە، گۆڤارێکی شایستە، بەتوێژەرانی کۆمەڵایەتی بڵاوبکاتەوە. بۆیە دووبارە چاوەروانی راچڵەکینێکی تری توێژەرانی نێو سەنتەری کۆمەلایەتیو تاوانین.

یەکیەتی هونەرمەندانی کوردستان" ئەرکی ئێستای هونەریان

فازیل عومەر

زۆربەی ئەو رێکخراوانەی لەم دەڤەرەدا کاردەکەن بەجۆرێك لەجۆرەکان زۆرجار لەدەرەوەی بەرنامەو پەیڕەوو پرۆگرامەکانیان دەجوڵێنەوەو هەر ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی ئەندامانی ئەو رێکخراوە رۆژ بەرۆژ متمانەیان بەرامبەر بەو رێکخراوانە کەم ببێتەوە، یەکیەتی هونەرمەندانی کوردستان یەکێکە لەو دامەزراوانەی کەجگە لەوەی تەنها لەکاتی وەرگرتنی یارمەتیەکەی بەرێز مام جەلالدا چاوی بەئەندامەکانی روون دەبێتەوە، بەردەوام لەدەرەوەی ئەو بەرنامانە کاردەکات کەهیواو ئارەزوی هونەرمەندانە، تائێستا ئەو دامەزراوەیە جگە لەبەرێوەبردنی کاروبارە ئیداریەکان کەمترین بەشداری تەندروستی لەنێوەندە هونەریەکەدا نیە. هونەرمەندە لاوەکانی ئەو رێکخراوە تەنها لەبەر تەمەنیان لەرێزبەندیەکانی ئەو رێکخراوەدا، دوایین ریزەکانیان بۆ دادەنرێت، هەمیشە ئەو رێکخراوە بۆ هاوکاریکردنی هونەرمەندان هەژار بوەو نەیتوانیوە وەکو پێویست ئاسانکاری بۆ هونەرمەندی زیندوو دەستەبەر بکات، لەکێشەو گرفتەکانیاندا بێدەنگترین لایەنە، خەمی گەورەی نیەو لەرووی پێکهاتەوە بەتەنها لەفۆرمدا گیری خواردووەو ناوەرۆکی ئەو دامەزراوەیە پێویستی بە بەخۆداچوونەوەی جدی هەیە، لەبەرئەوەی کەسایەتی هونەرمەند بۆ خۆی جیاوازیەکی قوڵی لەنێو سەرجەم گەمە کۆمەڵایەتیەکاندا هەڵگرتوە، پێویستە ئەو رێکخراوەش ببێتە زەمینەکانی کارکردنو ژیانی ئاسودە بۆ ئەندامەکانی دابین بکات تا ئەوانیش بتوانن لەدۆخە هەمەگیرەکانی نیشتیمانەکەیاندا بەدڵ گەرميو هیواوە کار بکەن. جارێکیتر لێرەدا ئاماژە بەوە دەکەمەوە کە یەکێتی هونەرمەندان هەم لەڕووی پێکهاتەوە دەبێت ئەو مرۆڤانەی لەخۆیدا جێکردبێتەوە کەخاوەنی داهێنانو هەم لەڕووی کاری پراکتیکیەوە دەبێ ماڵێك بێت بۆ پەخشکردنو دەستگرۆیی کردنی کاری هونەرییو بەردەوام بۆ رووبەڕووبونەوەی دامو دەزگا هونەریەکانی ئەم دەڤەرە، کاراترین رێکخراو بێتو خۆی لەشەرمو ترس رزگار بکات. پێویستە ئەو دامەزراوە ئاماژەیەك بێت بۆ کەسایەتی هونەرمەندی داهێنەری ئەم وڵاتە نەوەکو دەزگایەکی بێدەنگ بێت.

دیموکراسی و سۆسیالیزم،

لەسێ جیهانبینی ناکۆکی (یەکێتی، کۆمۆنیست و ئیسلامگەرا)وە

چاودێر:
ئێستا بەشی سێیەمی دیالۆگەکەمان لەگەڵ کاک تۆفیقە، کەبێگومانم نوێنەری کۆمۆنیستی کوردستان ئەبوتارا، نوێنەری یەکێتی نیشتمانی کوردستان کاک ئازاد جوندیانی، پێکەوە بۆیان هەیە پرسیار لەسەر ئەو بابەتانە بکەن، دەرگای پرسیارەکە واتەکەمەوە: کاک تۆفیق ئێوە مەسئول راگەیاندنی یەکێ لەهێزە گرنگەکانی ئیسلامین لەکوردستاندا، کەپێی ئەوترێ ئیسلامگەرا، یان ئسولی، بەرنامەتان وایە کەدەسەلاتێکی ئیسلامی بێنەوە سەر حوکم، شانازی ئیسلامی بژێنەوەو پێت وایە کۆمەلی ئێمە، کۆمەلێکە نەریتی رۆژئاوا قبول ناکات، کۆمەلێکە هەر ئەوە قبول ئەکات کە دەسەلاتی ئیسلامی بژێنەوە تیایدا، ئەو دەسەلاتە لەگەڵ مەسەلە رۆحیەکانی کۆمەلی ئێمە ئەگونجێنەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا ئەم لۆژیکەی بەکاری دەهێنی شمشێر هەلکێشانە لەروت کردنەوەی بەرامبەرەکانت؟ کۆمۆنیزم رەت دەکەیتەوە، سۆسیالیست رەت دەکەیتەوە، دیموکراتی رەت دەکەیتەوە، چونکە کە ووتت دەسەلاتی ئیسلام، لێت ئاشکرایە دەسەلاتی ئیسلام لەمێژوودا دەسەلاتی تری قبول نەبووە لەبەرامبەر خۆیدا، تۆئاوا سەیری شتەکان دەکەیت؟
تۆفیق:
بسم الله الرحمن الرحیم، سوپاس، پرسیارێکی ئاشکراو روونە، من وەکو لایەنێکی ئیسلامی، وەکو کەسێك ئەوەندەی لێکۆلینەوەو دراسەی ئیسلامم کردبێت، بەنیسبەت ئیسلامەوە باوەرم وایە ئیسلام کۆمەلێ مەسائیلی دامەزراو، نەگۆرە، لەگەڵ کۆمەلێ مەسائیلی گۆراو، ئەو مەسائیلە دامەزراوە کەناگۆرێت، لەکاتی خۆیدا کە هاتۆتە خوارەوە (١٤٠٠)ساڵ پێش ئەمرۆ وەکو مەسائیلی ئەخلاقی، کۆمەلێ بنەمای حوکم، کۆمەلێ مەسائیلی سیاسی، ئالەم قەزیانەدا بەگشتی باوەرم وایە ئەبێ کۆمەلی ئێمە رۆژێ لەرۆژان ئەو ئاینەی جێبەجێ کردووەو بەکۆمەلێ قۆناغیشدا تێپەریوە، سودێکی گەورەی لەجێبەجێ کردنی شەریعەت بینیوە، سودی ماددیو مەعنەوی، بەمانا رۆحیەکەی کۆمەلێ مەسەلەی گۆراویش هەیە کەبەگۆرانیەو مەسائیلە گۆراوانە بریتییەلە مەسەلەکانی سەردەم، ئەگەر سەیری شەریعەتی ئیسلام بکەین، ئەبینین ئەوەندە جیاوازی هەیە، ئەوەندە بیروبۆچوون هەیە، زیاد لەهەموو مەسەلەیەکیتر، ئەگەر فکرەیەکیتر شمشێری هەلکێشا بێت، بلێ هەر ئەمەیان راستە لەئیسلامدا نەوەنییە، لەئیسلامدا فلان شت حەرامە، بەلام جۆنیەتی حەرامیەکەی جۆرەها ناکۆکی لەسەرە، یەعنی پێنج حوکمەکە ئەبینی لای فلان عالم ئەوەیان دروستە، لای فلان عالم نەخێر دروست نیە، کۆمەلێ خیلافی گەورە هەیە، یەکێ لەفەلسەفەی ئەو خیلافە ئەتوانی لەگەڵئەو سەردەمە بیگونجێنی، واتە هەر سەردەمێك ئەتوانی کۆمەلێك بیروبۆچوون کەپەیوەندی بەسەر ژیانی رۆژانەی ئینسانەوە هەیە، چونکە من باوەرم وایە کۆمەلێ شتی دامەزراو هەیە لەژیانی کۆمەلدا، یەعنی شتێکی نەگۆرە، بۆنموونە: درۆ ناشرینە، دەهەزار ساڵ پێش ئێستا هەر ناشرین بووە، ئێستاش ناشرینە، لەمەودواش ناشرینە، راستگۆیی مەسەلەن بەلای منەوە جوانەو بەلای جەنابتەوە جوانەو (١٤٠٠)ساڵیش پێش ئێستا جوان بووە، مەبەستم ئەوەیە شتە دامەزراوەکان کۆمەلێك شتن، بەکەلکی ئەو میللەتە دێت، ئەوە لایەنێك، لایەنی رەت کردنەوەش نەخێر، نەئێمەو نەئیسلامیش رەتی شارستانیەتیتر، یاخود نیزامی تر بەهیچ شێوەیەك ئەوە رەت ناکاتەوە، من ئالێرە گلەییم لەهەموو رۆشنبیرانی خۆمان هەیە، بەراستیدراسەیووردی ئیسلامیان نییە لەم مەسەلەیدا، قول نەبوونەتەوە لەئەسلی ئیسلام، زۆربەی خوێنەوارەکانمان بەن کتێبێك ئەخوێننەوە گوایە ئیسلام ئەخوێننەوە لەوەی کەکابرایەکی رۆژئاوایی نوسیویەتی، کابرایەکیتر کردوویەتی بەعەرەبیو،ئەمیش هاتووە ئەمەی ئەم ئەخوێنێتەوە، نەچووە لەسەرچاوەکە بزانێ ئەمە چۆنە، وەئیللا ئێمە وەکو ئیسلامی باوەرمان وایە هەرلەسەرەتاوە ئیسلام کۆمەلێ گۆرانکاری، کۆمەلێ مەسائیل هەبووە لەو کاتەی کەدوو ئیمپراتۆریەت هەبووە، ئیمپراتۆریەتی فارسیو ئیمپراتۆریەتی رۆمی، ئیسلام سودی زۆری وەرگرتووە لەو مەسەلانە، لەو وەختەشدا لەسەرەتای ئیسلامەوە، ئیسلام هەمووی پێ رەفز نەبووە، ماوەیەکی زۆر پێغەمبەر (د.خ) لەگەڵ ئەملاولا ژیاوەو کۆمەلێ گۆرانکاری قبول بووەو کۆمەلێ مەسەلەی قبول بووە کە کاتی خۆی کەئەو دوو ئیمپراتۆریەتە هەبووە، موسولمانان زۆر ئاسودە بوون کەبەسەر رۆمەکان سەرکەوتن، ئێوە ئاگادارن ئەسلەن هێشتا ئیسلام نەبوون بەدەولەت، نەبوون بەهێزێکی بەرچاو کەهەبن، ئەسلەن خۆشەویستیان هەبووە بۆ لایەنی تر کەهەرئەوولا ئیسلام نەبوون بەو مانایە.
چاودێر:
تۆ پێت وایە دەسەلاتی ئیسلامی بەکاملی جێبەجێ ببێت؟ فەلسەفەکانیتر، بیرو بۆچوونەکانیتر، مەزهەبەکانی تر کەناکۆکە لەگەڵ دەقدا، دەقی قورئاندا، حەدیسی پێغەمبەردا لەشەرعا رەت ناکەیتەوە؟
کاك تۆفیق:
من دەلێم ئەوەی لەئەوروپادا هەیە ئەگەر لەوولاتی ئێمەدا تەتبیق بکرێت، یەعنی بەنیسبەت ئیسلامیەکانەوە زۆر قازانج ترو بەکەلك ترە، هەتا لەو هەموو رژێمانەی ئێستا لەرۆژهەلاتی ناوەراستدا هەیە، یەعنی هەرگیز ئێمە وەکو ئیسلامی نەمان ووتوە ئەوەی لەئەوروپادا هەیە دەبێت بەکولی رەت بکرێتەوە، بۆنمونە ئەمرۆ دیموکراسیەت کەزۆربەی مناقەشەکان لەسەر ئەو بوو، ئێمە نەمان وتوە دیموکراسیەت بەو چەمکو خیتابە رەفزمانە، بەپێچەوانەوە، ئەگەر دیموکراسی هەبێت،یان کۆمەلێ جوانی کەئێستا لەئەوروپا هەیە، ئێمە لەسەدا سەد لەگەلیداین.
چاودێر:
باشە ئەی ئەڵێیچی مامۆستا عەلی باپیر ئەڵێ، خودی دیموکراسی ئەبێت هەقمان پێ بدا، دیموکراسی رەت بکەینەوە؟

پوختەیەك لەژیاننامەی (تۆفیق کەریم ساڵح) سەرنووسەری رۆژنامەی کۆمەڵ

- ساڵی (١٩٦٦) لەگوندی (گڵێجاڵ)ی سەر بەقەزای هەڵەبجە لەدایکبووە.
- قۆناغی سەرەتایی و ئامادەیی لەهەڵەبجە تەواوکردووە.
- ساڵی (١٩٨٦) لەزانکۆی بەغدا خوێندنی کۆلێژی شەریعەی دەستپێکردووە.
- لەسەرەتای ساڵی هەشتاکانەوە چووەتە ریزی رێکخستنەکانی برایانی موسڵمانەوە.
- ساڵی (١٩٩٢ - ١٩٩٩) ئەندامی مەکتەبی سیاسیی بزووتنەوەی راپەرینی ئیسلامیی بووە.
- ساڵی (١٩٩١ - ٢٠٠١) ئەندامی مەکتەبی سیاسیی بزووتنەوەی یەکبوونی ئیسلامیی بووە.
- ئێستا ئەندامی سەرکردایەتی کۆمەڵی ئیسلامیی و لێپرسراوی مەکتەبی راگەیاندنە.
- سەرەتای کاری راگەیاندنی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (١٩٨٤) لەبڵاوکراوەی (رۆشنبیری) (نیگا)کە دوو بڵاوکروەی نهێنیی رێکخستنی برایان بوون.
- لەدامەزرێنەرانی یەکێتیی رۆشنبیرانی موسڵمانی کوردو دەستەی نووسەرانی گۆڤاری (رابەر)ە.
- سەرنوسەری رۆژنامەی (راپەرین)و ئێستاش سەرنوسەری رۆژنامەی (کۆمەڵ)ە.
- ئەرزۆرێك لەگۆڤارو رۆژنامەکاندا بابەتی بڵاوکردووەتەوە.

تۆفیق کەریم:

ئەوەی لەئەوروپادا هەیە ئەگەر لەوولاتی ئێمەدا تەتبیق بکرێت، بەنیسبەت ئیسلامیەکانەوە زۆر بەکەڵك ترە، هەتا لەو هەموو رژێمانەی لەرۆژهەلاتی ناوەراستدا هەیە، هەرگیز ئێمە وەکو ئیسلامی نەمان ووتوە ئەوەی لەئەوروپادا هەیە دەبێت بەکولی رەت بکرێتەوە..

کاك تۆفیق:
دیموکراسی رەدبکەینەوە بەمانای پرنسیپ؟
چاودێر:
دیموکراسی ئەگەر پرنسیپی لێ جیا بکەیتەوە، چی تیا ئەمێنێ؟
کاك تۆفیق:
ئیجرائات ئەمێنێتەوە.
چاودێر:
ئیجرائاتی سیستەم بەبێ پرنسیپ هەیە؟
کاك تۆفیق:
پرنسیپ بەمانای فکرە، ئەوەتانێ کاك ئازاد قبوڵی بوو، کەکۆمەلێ گۆرانکاری روویدات.
ئازاد جوندیانی:
من باسی فکرەم نەکردووە، باسی سیستەمم کردووە.
چاودێر:
مامۆستا عەلی باپیر کەئەڵێ خودی دیموکراسی ئەبێت هەقمان بانێ کەدیموکراسی رەت بکەینەوە، باسی ئیجرائاتو ئەوانەشی تیانییە، دیموکراسی بەگشتی رەت دەکاتەوە، لە کوردستانی نوێ بلاوبۆتەوە، ئەم قسەیەی جەنابت لەگەڵ ئەو قسەیەی مامۆستا عەلی باپیر زۆر جیاوازە، ئەوەی کەتۆ ئەڵێی کە ئەوەی لەرۆژئاوادا جێبەجێ دەکرێت، باشترە لەوەی کەلە رۆژهەلاتدا جێبەجێ ئەبێت.
کاك تۆفیق:
من باوەرم وایە، مامۆستا عەلی باپیر قسەیەکەو کردوویەتی، براگەورەو ئەمیری منە، رەدی ئەو قەزیەیە ناکەمەوە، بەلام ئەویش بۆچوونێکەو هەیەتی، مەرج نیە مادام دەقێکی شەرعییەدەستەوە نیە، من لەسەدا سەد پابەندم بەهەموو بیروبۆچوونەکانی، جەنابت لەوە ئەچێ لەکۆمەلێ مەسائیلی ژیاندا کۆمەلێ بیروبۆچوونت هەبێت، لەگەڵ بیروبۆچوونی بەرێز (مام جەلال)دا نەگونجێ.
چاودێر:

کاك تۆفیق:
ئەخلاق بەو مانا سابتەکان کەهەموو ئینسانێ لەسەری رازییە.
چاودێر:
من ئاخر پرسیارم ئەوەیە ئیتر تۆرەی تێوەیە، جەنابت باسی پێغەمبەرو ئەخلاقت کرد لەسەردەمی بەرایی ئیسلامدا، بەلام ئایەتی قورئانی هەیە سورەتی تەوبەدا، کەتاقە سورەتە بەبێ (بسم الله) دابەزیوە، هەموو قەتڵو عامە، کوشتنە، کوشتنی بەرامبەرە، مەجالی جیاوازی نەهێشتووە، ئەو دەقە، خۆتۆ ناتوانیت هیچ شتێك پێچەوانەی دەق بلێیت؟
کاك تۆفیق:
من قەناعەتم وایە بەنیسبەت ئیسلامەوە، هاتووەو هەموومان، دووبارەی ئەکەمەوە، گلەییم لەجەنابتانو لەهەمووتان ئەوەیە شارەزایی دینیتان زۆر کەمە، شارەزای دینی بەمانای لەدەقەکەوە وەریگرین، بەنیسبەت ئەو سورەتەو غەیری ئەو سورەتەوە، ئەبێ قورئان وەریگرین بەشتێکی موتەکامیل، یەعنی ئاینێ پارچەیەکی وەریگرینو بلێین سورەتی تەوبە ئەوە باس ئەکات، بەلام برۆ سورەتی تر ببینە، زانایان دەلێن کاتێ کەتۆ ئەتبیقی حوکمێك ئەکەیت، ئەبێ هەموو ئەو ئایەتانەی کەدەربارەی قەزیەیەك ئەرۆن، هەر هەمووی بەجارێك وەریگری، ئایەتەکان بەپێی کاتەکان حوکمەکەیان ئەگۆرێ.
چاودێر:
لێرەوە مەجال ئەدەین بەکاك ئەبوتاراو کاك ئازاد، هەم مەسەلە فکریو فەلسەفیەکان، هەم مەسەلە پراکتیکییەکان، چ پرسیارێکیان هەیە ئاراستەی بەرێز کاك تۆفیقی بکەن.
ئەبوتارا:
ئەمن پێم وایە لەبارە فەلسەفیەکەی کەبەماناییدەقو ئەحکامی قورئانو حەدیسی نەبەویو ئەوەیە، لەموقابیلدا لەدینی مەسیحیەتدا، کیتاب هەن کە ئیعتباری شەرعیان

کەجەنابتان ئاگادارن، هۆیەکەشی ئەوەیە کەبەراستی دینی مەسیحیەت کەهات هەر لەئەوەڵەوە شەریعە نەبوو، شەریعەت بەو مەعنایەی مەنهەجێك بێ بۆ بەرێوەبردنی دینو دونیا، هەر لەو کاتەوە کەهاتووە ئەگەر بێنوو بەوردی سەیری مێژووی ژیانی مەسیح بکرێ (علیه السلام)، هات کەئەو خەلکە دنیابیبە، بەو مەعنا گشتییە دوری بخاتەوە، ئیتر نەهات مەنهەجێکی شەرعیان بەسەردا جێبەجێ بکات، بەپێچەوانەی ئیسلامەوە، کاتێك کەهات، کۆمەلی ئەورووپی هاتن ئەو شۆرشە گەو رەیەیان دروست کرد، گەیشتنە ئەو قەناعەتەی هەموو خراپی، زوڵم، ناڕەحەتیو کێشەکان کەنیسە بووە، هاتن بەتەواوەتی کەنیسە، ئەو وەختە ئەتوانم بلێم، دین موتەمەسیل بوو لەکەنیسە، هاتن کەنیسەو دین هەموویان خستە قوژبنێکەوە، بۆ؟ چونکە قەشەیەکی مەسیحی فەتوای دا ئەوەندە زانا بکوژرێ، ئەوەندە کێ بکوژرێ، هەزاران کتێب کەکتێبی زانستی بوو بەکفر درایە قەلەم لەبەرئەوە هاتن بەراستی کەنیسە مۆمیاکرا، ئەو لایەنە دیموکراسییە کەلە ئەورووپا هەیە، کەمە کەمە خەریکە رۆژێك بۆ کەنیسە ئەگەرێتەوە ئەویش لەشتێکی دیاریکراودا، ئەبێ سنوری کاری خۆی بزانێت، بەلام بەنیسبەت ئیسلامییەکانەوە ئاوها نەبوو، ئیسلام کەهات، هەر لەئەوەلەوە دینو دنیابوو، بەهەردوو مەعناکەی واتە چۆن مەنهەجی بۆ نوێژێکەو رۆژوگرەو دەبوت ئاوهاش ئیشوکار بکە، سیستەمێکی شورایی دانا بۆ ماوەیەکی زۆر حوکمی کرد، ئەو ماوەیەی حوکمی کرد، زوڵم هەبوو، ئەوانەی مومارەسەی حوکمیان دەکرد زوڵمیان هەبوو، خراپەیان هەبوو، بەنیسبەت ئێستاوە هۆی ئەو لاریو خراپییەی کەکردیان نیان توانی درێژە بدەن بەئیشو کارو جێبەجێ کردنی رێبازی خۆیان، ئەوەش ئێستا لەعالەمدا دروست بووە، بەراستی داوای جۆرێك لەگۆرانکاری ئەکات.

چارەسەر ئەکەن؟
چاودێر:
یەك مارکسو یەك ئینجیلیش هەیەو یەك لینین هەیە، کەچە سەدان حیزبی چەپی مارکسی لینینی ئینجیلسی هەیە لەدنیادا، ئەمەیان چۆن تەفسیر دەکەی؟
ئەبو تارا:
دەقی کۆمەلێك لەناو کۆمەلەکاندا لەسەر نەزەریاتی ئەرزی نیقاش دەکەی، لەسەر زانستو بەپێی زانستی کۆمەلایەتی دەکرێت، بەلام لەسەر دەقی ئیسلامییەکە ئیش دەکات.
چاودێر:
ئاخر بەدەرنییە لەدیالۆگی ئەرزی، لەچارەسەری ئەرزی، لەجیاکاری ئەرزی.
ئەبوتارا:
بەدەرنییە، ئێستا ئەوەی کەکۆمەل داوای لێدەکات ئەوەیە کەلەگەڵ کۆمەلدا بگونجێ، لەگەڵ کۆمەل پێشکەوتنەکەی بچێتە پێشەوەو گۆرانکاری بکات.
تۆفیق:
کاك ئەبو تارا قسەکانت دوو بەشن، بەشی یەکەم من هەمووی لەگەلێدام، بێ دەنگی ئیسلامییەکان یاخود کەم دەنگی ئیسلامییەکان، من موتەفیقم لەگەڵ جەنابت، جارێ ئەو ناکۆکیو جیاوازییە من ئالەو رێگەیەوە رێگە بەخۆم دەدەم، دەلێم ئیسلام پێویستە بگونجێ، هەربۆیەوەش خۆی بۆخۆی بەلگەیە لەسەر تازەگەرایی لەئیسلامدا، نوێخوازی هەیە لەئیسلامدا ئەوەش بەقازانجی هەموو میللەتێك، هەندێك لەعەرەبەکان تاجەدێکی زۆر، بەو ئاوەوە سودیان لێوەرگرتووە. بەلام من ئەلێم بەدلخەوە لەوە ئەچێ کورد نەیتوانیبێ بەو مانایە سوود وەربگرێ، بەلام بەنیسبەت بێدەنگییەکە، من رەئیم وایە ئەو قەزیانەی کەدەکرێت، ئەو توندو تیژیو سەربرینو کوشتوبرو هەموو ئەوانە منیش لەگەڵ جەنابتام، من دەلێم کەم دەنگی، نزمی دەنگەکە کاك ئەبو تارا، ئەگەر سەیر بکەی بەنمونە مەسەلەی دوو رۆژنامەنوسەکەی فەرەنسا لەئەزهەرەوە تاهەموو لایەك بەتوندی رەتی کردەوە.
چاودێر:
تۆ جەنابت لەگەڵ کوشتنو دیل کوشتنی، لەو هێزەی کەتۆی لێیت، ئاگادار هەیت کەدیلی کوشتبێ یان نەی کوشتبێ، لەو کاتەی کەدەسەلاتتان هەبووە لەهەلەبجە؟
تۆفیق:
پرسیارەکەی تۆ تەقریبەن وەکو شەخصی لێهاتووە، ئەو کاتە من لەناو بزووتنەوەی راپەرینی ئیسلامیدا بووم ئاگاداری ئەوەت.
چاودێر:
کەواتە تۆ مەسئولیەتەکەی هەڵناگری؟
تۆفیق:
بەنیسبەت خۆمەوە، وەکو دین رەتی دەکەمەوە، مەسەلەی دیل کوشتن
ئازاد جوندیانی:
کاك تۆفیق ناتوانێ تەفسیری هەموو تەیاراتی ئیسلامی بکات،چونکە ئیسلام بۆخۆی چەند تەیارێکە،لەبەرئەوە تۆنەتوانی تەنیا تەعبیر لەبیرو بۆچون و تەیارەکەی خۆیو ئەمیرەکەی خۆی بکات،من لەوشوێنەوە دەست پێدەکەم کەکاك ئەبووتارا بەجێی هێشت،لەسەر مەسەلەی نوێگەری، ئەوباسی نوێگەری کرد،کاك تۆفیقیش ووتی ئێمەش نوێگەریمان هەیە، ئەو جیاوازیانەی کەهەیەپێغەمبەر فەرمویەتی (اختلاف امتی رحمة) وتی ئەو جیاوازیانە مەعنای نوێگەرییە. قسەکە لێرەدا ئەوەیە نوێگەری لەفکردا یان لەتەتبیقدا؟
تۆفیق:
من دەلێم نوێگەری لە هەردووکیاندا کاك ئازاد،

ئازاد جوندیانی:

ئیسلامییەکان هەتا بەوانەشەوە کەخۆیان نەرمڕەو تەرح دەکەن، دیارە هەواداری خۆشیان هەیە، لەلایەن خەڵکانێکی زۆرەوە لەدوای (11ی سپتەمبەر)ەوە، بەدیاریکراوی تاوانبارن، هەتا ئەوەی کەزۆر پێ داگیری ئەکات لەسەر دیموکراسیەتیش، پێی ئەڵێن نا..

بەلام ئێمە هێزێکی دیموکراتین، ناکرێ هێزێکی دیموکرات لەگەڵ هێزێکی ئیسلامی کەزۆر پابەندی دەقە، زۆر پابەندی شەرعە، پابەندیسوننەتە، پابەندی سەلەفی صالحە، ئەمە شتێکە بێگومان تەفسیرات کەمتر هەلدەگرێت.
کاك تۆفیق:
ئەگەر سەلەفی صالح بەمەعنای تعلیق ئەبێت، بەو مەعنایە بێت ئەوانەی کەیەکەم جار تەتبیقی شەریعەتی ئیسلامیان کردووە، خۆیان ئەمەیان قبول کردووە، هەر لەسەرەتای تەتبیقی ئیسلامەوە فلان بیروبۆچوون بۆپێغەمبەر (د.خ) لەئاریاندا یەکێکیانی هەلبژارد، بەسیرات نیزامێکی شورامان دەوێت، شورا من ئالێم لەسەدا سەدبەمەعنای ئیسلام نایەت، بەلام بەو مەعنایەی کەبیروڕای خەلکی دیکەش وەربگرێت، شتێکی ئاساییە، بەس ئێمە لەمەسائیلە دامەزراوەکاندا، کەمەسەلەیەکی عەقیدەیین، ئەبێ خیلافمان نەبێت، واتا کۆمەلێ مەسائیل کەلەشەریعەتدا پێی ئەوترێ ئەرکانی ئیسلام.
ئازاد جوندیانی:
تۆ ئەخلاقیشت بەشێك لەوانە باس کرد.

لەهەموو لایەکەوە هەیە، ئەوانە کوتوپی سەمارین، بۆ لەشەرعی مەسیحیەتدا تجدید قبل کرا؟ بۆ ئەتویر قبول کرا؟ بۆ گونجاندنی دینی مەسیحیەتو بەعزێ لەئەحکامی لەکەنائیسی دنیادا نوێ کردنەوەی تیاکرا؟ چۆنە ئێمە لەدنیای ئیسلامیدا، ناتوانن بگەنە مناقەشەیەکی برایانەو مەسئولانە گەشەسەندنی دینی ئیسلامی بگونجێنن لەگەڵ گەشەسەندنی کۆمەلی مرۆڤایەتی؟
تۆفیق:
من قەناعەتم وایە کەلەئەوروپا مەسیحیەت نەهات خۆی بگونجێنێ، یاخود نەهاتن لەگەڵ مەسیحیەت خۆیان بگونجێنن، قەناعەتم وایە کۆمەلێ گۆرانکاری لەئەوروپادا روویدا، یەکێك لەوانە بریتی بوو لەدەسەلاتی کەنیسەو قەشەو ئەوانە، پلەی دیکتاتۆریەتێکی سەراپا گیری فەرز کرد بەسەر کۆمەلی ئەورووپیدا، کۆمەلی ئەورووپی گەیشتنە ئەو باوەرە، هەموو ئەو بەلاو مرسیبەتو زوڵمو خراپیو برسێتیوهەژارییە هەیانە، هەمووی بەهۆی دینی مەسیحیەتەوە هاتووە، لەبەرئەوە هاتن شۆرشێکی گەورەو بەرفراوانیان دروست کرد

ئەبوتارا:
ئەمن پێم وایە ئێستا دنیای تەکنەلۆجیاو زانستو زانستی کۆمەلایەتییە، ئیستنساخی حەیوان ئەکەنو ئیستنساخی بەشەر ئەکەنو هەندێ لەم مەسەلانە، کەبەراستی ئێستا دونیا پرە لەگۆرانکاری، یەعنی مێشکی ئینسان کە (٤١٠٠) ساڵ پێش ئێستا، لەزروفی ئەو کاتەی کۆمەلدا، لەئاستی عەقلو ئیمکانیەتدا لەگەڵ ئەوەی ئێستادا، ئێستا زۆرتر بوار ئەدات بەبرادەرانیناو رێکخراوو زانستوییەشە ئاینیەکان کەبەراستی لەگەڵ کۆمەلی نوێدا بێنو بتوانن وابکەن کەئەو پەیامە پیرۆزەش بتوانێ خۆی بگونجێنێ، نەك بەعەکسەوە، تۆ هەموو نەریتەکەی خۆت بەرێتەوە، بۆ چەرخێکی پێشوو، ئەوان لەمەدا کەم کارییەك بەهەمووبانەوە دیارە، کوا بەیت ئەزهەر، کوا رسالەی ئەو هەمووە، یەك کتێبی ئیسلامی هەیەو یەك پێغەمبەری کۆتایی هەیەو یەك ئەرکانی حەدیسی خۆی هەیە، کەچی دەبینی هەزاران تەفسیروهەزاران مەدرەسەو هەزاران مەرکەزو هەزاران ناکۆکیو هەزاران رێکخراوو هەموویشیان ناکۆکن لەگەڵ یەکتردا، ئەمە چۆن

نوێگەری لەفکردا، لە تەتبیقیشدا، لەفکردا کۆمەڵێ مەسائیل بەنموونە نموونەیەکی ئاسایی لەمەسەلەیەکی حەساس کە پێغەمبەر (د.خ) دەیان حەدیسی لەسەر هەیە، شتێکی عیبادیشە، مەسەلەی سیواک، هەموو عولەما لەسەر ئەوەن کەسیواک لەو کاتە کەتەنها دارێک بووە پێیان ووتوە داری العلم، لەو کاتەوە هەرئەوە بووە ئەمڕۆ هەموو زانایان کۆکن لەسەرئەوە چی بەکاربهێنێ بریتییەلە پاکو تەمیزی دەم ودان، باس لەفەلسەفەی قەزیەکە ئەکرێ، ئێمە ئەڵێین باس لەفەلسەفەی سیواکەکە ئەکرێت کەبۆچی پێغەمبەر (د.خ) ئەمری پێ ئەکات بلا دار العلم، فەلسەفەکە بریتییە لەپاکو تەمیزی، کەواتە هەرچی پاکو تەمیزی بکرێتەوە، دان پاکو تەمیز بکاتەوە بەنیسبەت ئێمەوە هەمان شتە، عیبادەت لەگۆڕێ دا فکرە، لەمەسەلە ئەگۆڕەکاندا واتە: کەئەڵێین نوێژ ئەڵێت تەتبیقی شەریعەتە، کەلای ئێمە فکرە ثابێت بگۆڕێو دەبێت تەتبیقی شەریعەت بکرێ لەکۆتاییدا. بەڵام چۆنیەتی جێبەجێ کردنی شەریعەتەکە ئێمە ئەیگۆڕین.

چاودێر:
دەقی قورئان قابیلی گۆڕان نییە، حەدیسی پێغەمبەر موسەدەق قابیلی گۆڕان نییە، ئیتر چییە گۆڕان لەفەلسەفەی ئیسلامدا، کەتۆ گرنگترین دوو مەسەلە کەفەرزە لەسەر هەموو موسڵمانێک جێبەجێی بکات، کەدەقی قورئانو حەدیسی پێغەمبەرە قابیلی گۆڕان نەبێت، دەمن پێم وایە ئەقوال خولەفای راشدینیش قابیلی گۆڕان نییە لەلای ئیسلامییەکان، دەبێت گۆڕان چی بێت ئیتر؟

توفیق:
دەق وەک سەوابت قابیلی گۆڕان نییە، بەڵام تەفسیری ئێمە بۆئەو دەقە بەواتای ووشە قابیلی گۆڕانە، بۆنموونە جەنابت باسی سورەتی تەوبەت کرد کەئەڵێ: پێی ئەڵێین ئایەتی سەیف ئەوە مەشهورە، ئەوە تەفسیرێکە کەوا مەعنای تر هەڵدەگرێت، بەو مەعنایە فلان ئایەت لەفلان شوێنێدا تەفسیری ئەو ئایەتەی کردووە، مەسەلەن ئەو کوفارە کەجەنابت باسی ئەکەیت، کوفارێکی موقاتیلە، کەموحاریبە لەگەڵ تۆدا، کاتێک کەمنو تۆ بوو بەشەڕمان ئەگەر بمانەوێو نەمانەوێ، منو تۆ تیژین بەرامبەر بەیەک، من وەکو خۆم قەناعەتم وانییە ڕۆژێک لەڕۆژان کەبڵێم کاک فلان کەسێک کافرە، هەر لەبەرئەوەی کافرە کەوا من توند بەرامبەری بوەستمو هیچ حیوارێکی لەگەڵ نەکەم.

چاودێر:
تۆ لێرە دڵنیای لەوەی دەقی قورئانو حەدیسی پێغەمبەر قابیلی گۆڕان نییە، جیاوازییەکی گەورە لەبەینی تۆ لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستو لەگەڵ یەکێتی نیشتمانی کوردستان لەوەدایە، کەئەوان دەقی نەگۆڕ نە لە بەرنامەیاندایە، نە لە فەلسەفەیاندایە، لێرە ئەمە جیاوازییەکی گەورەیە، تۆ گریمان دێیتە سەر حوکم پابەندی ئەم دەقە نەگۆڕە بسەپێنی یان نا؟

توفیق:
بەو مەفهومەی ئەو ڕۆژە، ئەو خەڵکە هەڵبژێراوە لەلایەن گەلەوە، لەو دەقە تێئەگەن موڵزەمم.

ئەبوتارا:
ئەگەر هەڵبژاردنێکی حیزبەکەی، ڕێکخراوەکە، یان ئەو ناوچەیە، یان ئەو چوار مزگەوتەی لەو شوێنەدایە، هاتن ڕێک کەوتن لەسەر ئەوە کەتەفسیری ئەو ئایەتە بکەن بەحاڵەتی تەنفیز نەکردنی ئەو کوشتارەی کەلەوێدا ئەمری پێکردووە، گروپە ئیسلامییەکەی کەبەیانەکەی دەرکرد بەنەفی هەموو عولەمای دینی ئیسلام، ئەنسار اسلام جوند الاسلام، ئەگەر وایان کرد لەوێدا مەوقیفت ئەوە دەبێ تۆ لەگەڵ نوێگەرییەک دەبی، یان لەگەڵ دەقە ئەسڵیەکە نابی کە ئەیکەیت؟

توفیق:
ئەگەر بەڵگەیەکی ڕۆشنت بۆ بهێنمەوە، هەموومان دەزانین لەدینی ئیسلامدا دز دەستی دەبردرێتەوە، چەند ساڵێک لەسەردەمی عومەردا، عومەر ئەمری کرد، کەئایەتی لەسەرە واتە دەقە، عومەر ئەو دەقەی وەستاند، بەهۆی چییەوە، بەهۆی ئەوەی کەئەو ئایەتە کاتێک تەتبیق ئەکرێت کەزەمینەکەی ساز بێت. ئەمڕۆ کەمن ئەمسیلی حوکم ئەکەم نەمتوانیوە ئەو زەمینەیە بسازێنم، برسێتییەکو هەژارییەکی زۆر هەیە، ئەو خەڵکە یان دەبێت بمرێ لەبرسا یان دەبێت دزی بکات، کامیانباشە لەبەر ئەوە دەقەکەی وەستاند.

چاودێر:
توفیق جەنابت ووتت، ئەگەر ئەو هێزە هەڵبژێریت لەلایەنی گەلەوە من موڵزەمم بەسەپاندنی ئەو قەهمەی، ئەو بیروباوەڕەی خۆت، دەق نەگۆڕت هەیە، موڵزەمی بە سەپاندنی ئەگەر للایەن گەلەوە هەڵبژێردرایت. وایە؟

توفیق:
تێگەیشتنی ئەو پەرلەمانە، ناوی ئەنێی چی، ئەو ئەنجومەنە کە گەل هەڵیبژاردووە چۆن لەو دەقە تێگەیشتبێ، بەڵێ من موڵزەمم بەجێ بەجێ کردنیەوە.

ئازاد جوندیانی:
گەل لەتێگەیشتنی ئێوەوە چییە، ئێستا لەو شوێنانەی دینی ئیسلام حاکمیەتێکی بەدەستە، بۆنموونە سعودیە، کەحاکمیەتێکی هەیە وەک دینی ئیسلام لەقانونو دەستووری سعودیەدا هەموو کەسێک نوێژ دەکات، لەماڵی خۆی نایکات، بەدزییەوە، بەڵام ڕەسمیەن ئەبێ نوێژکەر بێت، نوێژکەر نەبێت عقوبەی لەسەر هەیە، ئەو کاتە دەنگ دەدات لەسەر ئەو مەسەلانە کەئەو سیفەتەی تیادا بێت نوێژ بکات، ئەگەر نوێژ نەکات، غەیرە دین بێت، ئەوە مەوزوعێکی کەیە، بەڵام ئیسلامێکی نوێژ نەکەر ناتوانێت دەنگ بدات، لەمەفهومی دینیەوە کێ بەگەل دەزانیت؟

توفیق:
من لەمەفهومی دینیەوە، من ئاگام لەسعودیە نییە وایە یان وانیە، ئەوە تێگەیشتنی ئەوانە، قەناعەتیشم نییە ئەوە مەوزوعێکی دینی بێت، کۆمەڵێ تەتبیقاتی شەرعی هەیە لەسعودیە بەڵام دەوڵەتی سعودیە نەخۆیانو نەهیچ کەسێکی تر ناڵێت دەوڵەتێکی ئیسلامییە، من بەدەوڵەتێکی کەوا شەریعەتی ئیسلامی تیا تەتبیق ئەکرێ من وای سەیر ناکەم، بەراستی بەتێڕوانینی من گەل بریتییە لەو خەڵکەی، لەئیسلامدا واتەڵێ: هەموو ئینسانێکی بالغی ئاقڵ کەموکەلەف بێت بە مەسائیلی کارە عیبادیەکە ئەویش گەلە.

چاودێر:
ئەوە هەر قسەکەی کاک ئازاد ئەگەیەنێ، موکەلەف بێت بەتەقسە دینیەکە، ئەی ئەگەر هەبێت باوەڕی پێی نەبێت؟

توفیق:
ئەوە عادەتیە، بەنیسبەت ئێمەوە ئەگونجێ،

ئازاد جوندیانی:
کاک توفیق ئیسلامییەکان هەتا بەوانەشەوە کەخۆیان نەرمڕەو تەرح دەکەن، دیارە هەواداری خۆشیان هەیە، لەلایەن خەڵکانێکی زۆرەوە لەدوای (١١ی سێپتەمبەر)ەوە، بەدیاریکراوی تاوانبارن، هەتا ئەوەی کەزۆر پێ داگیری ئەکات لەسەر دیموکراسیەتیش، پێی ئەڵێین نا، ئەوە بۆ ئەوەیە وەکو قسەکەی مامۆستا عەلی باپیر کەهاتە سەر حوکم، ئیتر ئەو کاتە بەئیستیفادە کردن لەمەسائیلی دیموکراتی سەرکوتمان بکات، ئیسلامییەکان لەئاستی دنیاوە نمونە هەیە، لەسەرەتاوە ئیشارەتی پێدرا تالیبانو کێو کێ، لەئاستی خۆشماندا ئێوە لەیەک دوو شوێن حاکمیەتتان هەبوو، ئەبوتارا باسی کرد کەتێزاڵیتان بەخەڵکدا کرد، بمبورە دوای ئەوەی لەهەڵەبجە وەزعەکان گۆڕانو هێزەکانی ئێمە چوونەوە لەبەرامبەری بارەگای بزووتنەوەی ئیسلامیدا زیندانێک هەبوو، تەسویرمان کردووە، ئێستاش هەمانە، خەڵکتان گرتووە لەسەر ئەوەی بوتڵی عارەقی پێبووەلەوێ تەفتیشتان کردووە، حاکمیەتێکتان جێبەجێ کردووە بێ ئەوەی پرس بەو بکەی داخۆ قبوڵیەتی تۆ حاکمی ئەو بیت یان نا، لەکوردستاندا یەک پرس کرابوو بەخەڵک، قبوڵتە ئەو پەرلەمانە هەبێت یان نا، خۆشت لەگەڵیدا بوویت کەچی دوایی ئەقزی هەموو بڕیاری پەرلەمانت ئەکرد، لەبەر ئەوە ئێوە ئەو لایەنەن کە هەموو ڕۆژێک چۆن ئینسان دەڵێ خوایە عەفوم کە، خوایە تۆبە من بەرە بەهەشت، هێزە ئیسلامییەکان موکەلەفن بەوەی ڕۆژ ئاتێوارە بەخەڵک بڵێن، وەڵاهی وەبیلاهی وە تیلاهی ئێمە دیموکراتین، وەڵاهی ئێمە تەحمیلی ئەفکاری خۆمان ناکەین بەشەق، وەڵاهی ئێمە تێزابتان پیا ناکەین.

توفیق:
من بەکورتی ئەڵێم هەرگیز ئەم ووتوە دیموکراسین، من ووتم ئیسلامین، بەڵام کۆمەڵێ مەسائیلی دیموکراسی هەیە، لەسەرەتاوە قسەم کردووە، بۆیە نەئەڵێمەوە، ئەفکاری خۆم ئەشارمەوە، من ئەمریکا گرتمیو زیاتر لە٢٠-٣٠ سەعات موناقەشەیان کردووە لەگەڵمدا، بەراستی ئێستا ئەم قسانە چۆن ئەکەم، تا لەوێ هەروا قسەم کردووە، باوەڕم بەئیسلام هەیە وەکو دین، وەکو ئەوەی ژیانی ئینسان ڕۆژانە دین حاکمی بێت، بەڵام دین بەو چەمکە توگماندەی نا، کەوەکو کۆمەڵێ خەڵک هەیانە بۆی، یاخود بەو فکرە موتەتەریفانە نا کەکۆمەڵێک خەڵک بیروبۆچوونی هەیە، لەبەرئەوە نەئەڵێمەوە، نەئاپارێزمەوە، ئامادەم لەسەرئەوە نەک ساڵێک دەساڵیش لەسجندا بم، هیچ گیروگرفتێکیشم نییەو زۆر ئازادانەش لەمەدا قسە ئەکەم. من ئەم ووتوە دیموکراسیم.

چاودێر:
ئەمە دەسپێکەنیە (انتقائیەت) لەدیموکراسی، ئەوەی بەدڵتە وەرینەگری، ئەوەی بەدڵیشت نییە زۆر مەسەلەی پرنسیپییە ڕەتی ئەکەیتەوە.

کاک توفیق:
جەنابیشتان لەسۆشیالیستیا هەمان ئینتقائیەتتان هەبووە، وانیە هەر ئێمە ئینتقائیەتمان هەبووە، باپرۆینەوە سەر قەزیەی ڵاڵانەوەو پارانەوە، ئێمە ناڵێین لەهەڵەبجە توانیمان تەتبیقی شەریعەت

ئەو قسەیەی جەنابت دووبارە ئەکەمەوە، من ئەمسیلی هەموو تەیاراتی ئیسلامی ناکەم، خالی دووەم باس لەوە ئەکەم ئەوەی لەهەڵەبجەدا بووە تەتبیقی دین نەبووە، ئەگەر ئاواتی تیاکرابێ ئەوە مزو بزووتنەوەی ئیسلامی تیا ئاونبارە، نەک ئیسلام وەکو دین، بەنیسبەت ئەوەی هەڵەبجە کاک ئازاد ئەوە نیە بڵێی هەر بەمەعنای کەلیمە هەر هیچ نەبووە، نا، ئەو ڕەئەم نییە، من قەناعەتم وایە خەڵکێک لەحدودێکدا ئازادی هەبووە، بەدرێژایی ئەو فەترە دوورو درێژە حیزبی شیوعی لەهەڵەبجەدا هەبووە، بەنیسبەت کۆمەڵگاوە دەڵێم کاک ئەبو تارا، ئەو کۆمەڵگایەی هەڵەبجە واتێگەیەنراوە کەشیوعی کافرە، بەڵام چەند شیوعی کوژرا؟ چەند جار مقەرەکەیان داگیرکرا؟ بەعەکسەوە من ئاڵێم زۆر موهیم بووین، بەڵام مقەری شیوعیش هەر لەوێ مایەوە، کۆمەڵێ ئازادی هەبووە لەکۆمەڵێ مەسائیلدا لەگەڵ ئەوەشدا هەڵە بووە.

چاودێر:
جارێ سەبارەت بەسۆشیالیزم، ئێمە وەکو پرنسیپ سۆشیالیزممان قبوڵ بووە، تۆ وەکو پرنسیپ دیموکراسیت قبوڵ نییە، جیاوازییەکەمان زۆرە ڕاستە جیاوازی تێگەیشتنمان بۆ سۆشیالیزم وەچۆنیەتی تەتبیقی لێرە بۆ چین، لێرە بۆ وڵاتێکیتر، وەکو پرنسیپی سۆشیالیزممان قبوڵ بووەو ئێستاش قبوڵمانە، ئەوە یەک دێمەسەر مەسەلەیەکی تر.

توفیق:
قەوسێک، قەناعەتم وایە ئەمڕۆ دیموکراسی لەوڵاتاندا زۆری مەسائیلی پرنسیپی نییە، بریتییەلە ئیجرائات، بریتییەلە مومارەسە.

چاودێر:
ئەوە ڕەئی جەنابتە، بەڵام من بەمەوە سەر باسێکیتر، کەئاخر پرسیارەلەجەنابت، ئەویش ئەوەیە ئەم خوا گەورەیەو پێغەمبەرو خولەفایە، چ پێویستیان بەدروست بوونی حیزبی ئیسلامی هەیە؟ خوا لەکونفەیەکونێکدا بتوانێ دونیا دروست بکات، لەکونفەیەکونێکدا بتوانێت دنیا نەفی بکات، چ پێویستی بەوە هەیە منو تۆ بێین حیزبی بۆ دروست بکەین؟ وەبەزۆری زۆرداری خەڵک بخەینە ناو حیزبەکەمانەوە؟

توفیق:
من قەناعەتم وانیە کەخوا پێویستی بەهیچ هەبێت، چونکە ئێمە قەناعەتێکمان بەخوا هەیە کەبێ پێویستە، بێ دەربەستە بەرامبەر بەهەموو شتێک، نەک بەرامبەر بەمنو تۆو بەهیچ کەسێکیتر، بەڵام قەناعەتمان وایە ئەو خوایە منی موکەلەف کردووە کەهەوڵبدەم ئەوخەڵکە بگەڕێنمەوە بۆچاکە، وەقەناعەتم وایە ئەو حیزبایەتییەی کەمن ئەیکەم گەڕانەوەی ئەو خەڵکەیە بۆ ئەو ڕێگایە.

چاودێر:
وەکو وەعز قبوڵە، بەڵام هێزی چەکدارت بۆچییە؟

توفیق:
هێزی چەکدار بۆ دیفاع لەبەشایەنی خۆمو بەشایەتی ئەو کاتەی کەوا وەکو هێزی چەکداری من دامەزرا بۆ ئەوە بووە.

ئەبوتارا:
سەرەتا لەشارەزاییەوە دەڵێم، نەک بڵێی تفەنگ بەتاریکیەوە بنێم، ئەو کاتەی کەمەشقی عیبادی حەی بۆ چەکدارەکان لەدەشتی شارەزووردا دەکرا، لەو کاتەش کەماڵان ئەڵێن دەکران بە کچان و کوڕان، ئێمە کوڕی خاکێکین، تێکەڵ دەبین، قسەی تۆ لای منەو هی منیش لای تۆیە، ئەوەی کەدەگوترا لەوێدا ئەگەر ڕەمزی ئیسلام بێت، ئەگەر لەوێ بەناوی قورئانەوە، بەناوی خواو بەناوی تەریقەتی ئەحکامی شەرعەوە بەخەڵکەکە وتراوە دەبێ پەیڕەوی بکات ئەگەر بمێنەوە، ئەسجیلەکە لێیدەنەوە، هەر ئەوانەی کە ئێمە هەمانە و بیستوومانە بێێن لێی دەن و ئەوەی کەئەمڕۆ دەیڵێین لەم دانیشتنەدا، بەچ شێوەیەک دەتوانین یەکتر قبوڵ بکەینو بەچ شێوەیەکیش دەتوانین ئەم کۆمەڵە بەرینە پێشەوە؟ تائەو کات لێمان مەعلوم بێت، ئەوە کێیە لەساڵی پەنجاکاندا پێی وابوو هەموو شتێکی خوای تەبارەکو تەعالا بەدەستی ئەوەو یەکەسی تر نییە، ئێستا لەو زەمانەی کەولایەتێک لەکوردستان بۆ ئێمە هەبوو، خۆ خیلاف لەسەر ئەوە نەبوو ئیدارەت نەبێت، خیلاف شکڵی ئیدارەو ڕێکەوتنەکەیە، تۆ پارتیت قبوڵ نییە، یەکێتیشت قبوڵ نییە زۆرشت دەبیتی ناکۆک دەبێت، لەگەڵ ئەو ئەحکامانەی هێزە ئیسلامییەکان لەشوێنەکاندا دەیڵێنەوە، دەکرێن

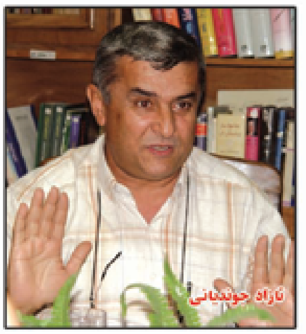
ئازاد جوندیانی

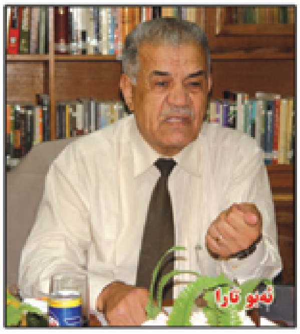
ئەبو تارا

توفیق کەریم:
من ئاگام لەسعودیە نییە وایە یان وانیە، ئەوە تێگەیشتنی ئەوانە، قەناعەتیشم نییە ئەوە مەوزوعێکی دینی بێت، کۆمەڵێ تەتبیقاتی شەرعی هەیە لەسعودیە بەڵام دەوڵەتی سعودیە نەخۆیان و نەهیچ کەسێکی تر ناڵێت دەوڵەتێکی ئیسلامییە..

بڵێین دیسان تەفسیرێکی ئەو ڕەخنەیەو ئەم هەموو کارەساتەشی لەدواوە بووە، ئەی چۆن ئینسان بەلایەنی کەمەوە ڕەخنەیەک لەخۆی بگرێ، گلەییەک لەخۆی بکات، چارەسەرێک بکات.

توفیق:
کاک ئەبوتارا من بەکورتی ئەیڵێم، ئەگەر من ئەو تەتبیقاتەی جەنابت باسی ئەکەیت، ئەگەر منیش بەدڵم بووایە، کاک ئازاد ئاگادارە کۆمەڵێ گیروگرفتی ناوخۆیی، نەک ناوخۆی کوردستان هی ناو حیزب، ئەو گیروگرفتە درێژەی کێشاو گەشتۆتە ڕادەیەک دەرەوەی حیزب پێی بزانێ، ئەگەر من ئەو کارانەی جەنابت ئەیلێ قبوڵم بووایە، بەراستی ئەو هەراو بەزمو شەڕو ئاژاوەم نەئەکرد، تۆ لەدەرەوە نیوەی من بەدۆخەکەوە نەبووی، کاتێک کەهەڵەیەک ئەکرا هەر بەرامبەر لایەنێکیتر، یان هەر کەسێک لەفلانێک ئەدرا لەسەر ئەوەی بۆ ڕیشی نییە بەراستی لەتۆ ئازارداویتر بووم، ئەسلەن چەندەها جار گەیشتۆتە ڕادەی شەڕو چەک لەیەک هەڵگرتن، بۆ ئەوەی ئەو هەڵەو بێشێلکاریانە نەکرێ وەسەرەنجام گەشتە ئەوەی قبوڵی ئەوە بکەین هەزارویەک قسە بێتە سەرمان.

چاودێر:
جەنابت پێشتر ئەعزەی ئیسلامی بووی، ئەعزەی ئیسلامی چەکیشی نەبوو، کەسیش پەلاماری نەدا، بەو پەڕی ئازادیش ئیشی خۆتان کرد، یەکگرتوو ئێستا چەکی نییە، بەو پەڕی ئازادی ئیشی خۆی ئەکات، بەپێی قەول خۆیان ئەوەی دەشبینرێ وایە کەلە هەموو تەیارە ئیسلامییەکانی ئێستا بەهێزتریشن، کۆمەڵی ئیسلامی، کێ لە دامەزراندنییەوە پەلاماری داویت تۆ چەکت هەڵگرتووە؟ بۆچی چەکت هەڵگرت؟ تاقیکردنەوەی ئەعزەی ئیسلامیت بەبێ چەک بردەناو هێزێکی چەکدارو تووشی ئەو گێرەو کێشەیەت کرد کەئێستا خۆت باسی ئەکەیت؟

توفیق:
لەمێژووی بزووتنەوەی چەکداری ئیسلامی لەپاش خۆپیشاندانێک بوو لەهەڵەبجە لە ١٣/٥/١٩٨٧ئەو کاتە، کۆمەڵێک لەزانایانو گەنجەکان کەڕۆشتنە دەرەوە بزووتنەوەی ئیسلامی ئاوا دەرچوو، ئیتر کێ دەستی هەبوو، کێ دەستی نەبوو، بەڵام گرنگ ئەوەیە بەگژدا چوونەوەیەکی بەعس زوڵمێکی زۆری بەعس قبوڵنەکردنی بەعس وایکرد کەئیسلامی چەک هەڵبگرێت، لەپاشانیشدا لەدوای ڕاپەڕین، ئەو کاتە وابزانم هەموو لایەک شایەتن هەرچۆنێک بێت هەر لایەک بەپێی سەنگی خۆی بەپێی کاری خۆی، من سەیری یەکێتی نیشتمانی ئەکەم لەحەفتاکانەوە، سەیری حیزبی شیوعی ئەکەم لەدوای پەنجاکانەوە، من ڕێزوێرخانشدنمبە بۆخەباتی هەر لایەک، بەڵام لەو کاتەوە بزووتنەوەی ئیسلامی ماوەی چوار ساڵە خەباتی خۆی کردووە بەپێی سەنگو قەبارەی خۆی هەوڵی داوە دژی حکومەتی بەعس، ئێینە سەیری دوای ئەوە، دوای ئەوە زروفێکی تایبەت لەکوردستان دروست بوو، بەراستی هەر کەسێک هێزێکی نەبووبێ تەحەمول نەکردووە، ئەو ئازادییەی جەنابت ئەیڵێی پێم خۆشبوو لەخارجی دەسەڵاتدا بووبێتایەو ئەوەت بووتایە، بەعنی مەسەلەن ئەو ئازادییەی بەو ڕەفاییە دەبڵێیت ئایا بەراستی وایە، مەسەلەن کەسێکی تریش واتەڵێ، ڕۆشنبیرێک واتەڵێ؟

ئەبو تارا:
بۆ لەشەرعی مەسیحیەتدا نوێگەری قبوڵ کرا؟ بۆ گەشەکردن قبوڵ کرا؟ بۆ گونجاندنی دینی مەسیحیەت و هەندێ لەئەحکامی لەکەنائیسی دنیادا نوێ کردنەوەی تیاکرا؟ چۆنە ئێمە لەدنیای ئیسلامیدا، ناتوانین بگەینە گفتوگۆیەکی برایانەو مەسئولانە گەشەسەندنی دینی ئیسلامی؟

چاودێر:
یەکگرتوو چین؟

کاک توفیق:
دوو بیروبۆچوون، دووتێگەیشتنی تایبەتین بۆ شێوەی کاری ئیسلامی، سەرەرای ئەوەش ئێوە ئاگادارن یەکگرتوو درێژە پێدەری فکرەیەکی کۆتایی بیستەکانە، تاوەکو ئەمڕۆ کەئیخوان موسلمین وەکو پرنسیپ وەکو بیروبۆچوون

چاودێر:
ئێستا تۆ پێت وایە (یقظة)ی ئیسلامی بەردەوامە، یان لەدوای (١١ی سێپتەمبەر)ەوە خامۆش بۆتەوە؟

توفیق:
من قەناعەتم وانیە خامۆش بۆتەوە، قەناعەتم وایە کەوتۆتە قۆناغێکی دیکەوە، ئەو پەل هاویشتنە خێرایەی کەئەبووە بێگومان زەمینەیەکی تری بۆ سازبووە، ئەو کاتە بەڵام لەدوای (١١ی سێپتەمبەر)ەوە، قەناعەتم وایە ئەو زەمینەیە تەسکتر بۆتەوە لەو مەسەلەیەدا.

چاودێر:
ڕەئت چییە بەرامبەر بەوەی (١١ی سێپتەمبەر)یان ئەنجام دا؟

توفیق:
بەتەواوەتی دژم.

چاودێر:
بەتاوانی دەزانی؟

توفیق:
بەڵێ.

چاودێر:
لەگەڵ شەرعو ئەوانە ناکۆکە؟

توفیق:
بەڵێ بەتەواوی ووشە لەهەردوو ڕووەکەوە، لەڕووی ئەوەوە کەخەڵکێکی بێ تاوان کوژراوە، لەڕووی ئەوەشەوە کەقەزیەیەک بوو هیچ خزمەتێکی بەئاینی ئیسلام نەکرد.

چاودێر:
ئێمە سەر سێ پرسیار لەهەر سێکتان بەکورتی وەڵامم بدەنەوە، ئابتوانن جیێ بکەنەوە، جەنابت وەکو ئیسلامییەکو مەسئولیشیت لەناو هێزی ئیسلامی لەگەورەترین ڕووداو یان بڕیار کە هێزەکەت داویەتی، بەهەڵەت زانیبێ، چییە؟

توفیق:
ئەو هەڵە گەورەیەی کەجەنابت باسی ئەکەیت بەراستی شتێک هەبوو کەبەتەواوی جیاواز بووم لەگەڵ، یەعنی ئاگام لێی نییە کەڕوویدا، بەڵام گەورەترین قەزیە کەمن موخالف بووم، ماوەی خورماڵ بوو کە من قەناعەتم وابوو ئەبێ زەمینەیەکی لەبارتر بسازێ بۆ جیابوونەوە، بەو مەعنایەی کەلەناو جەماوەردا ئێمەو ئەنسار، بەڵام بەداخەوە ئەو جیابوونەوە گشتییە، زروفەکە ئەی ڕەخسان، تاوەکو هەموو لایەنە سیاسییەکانو هەموو جەماوەر حاڵی بکەین کەئێمە هیچ جۆرە ڕەبتێک نییە لەنێوانماندا.

چاودێر:
جەنابت وەکو مەسئول لەحیزبی کۆمۆنیستی کوردستان، پەنجا ساڵ زیاترە لەناو ئەو حیزبەدا تێدەکۆشیت، گەورەترین ئیشکالیەت لەحەیاتی سیاسی خۆتدا کەڕووبەڕووی خۆتو حیزبەکەت هاتبێ چییە؟

ئەبوتارا:
بەنیسبەت خۆمەوە، دواکەوتنی حەرەکەی شیوعیەتم مەحکوم ئەکردو حکومەتی سۆفیەتم بێ مەحکوم ئەکرد، حیزبەکەی خۆم لەپێش ئەواندا، بەوەی کەقەزیەی کوردستانو حیزبی شیوعی کوردستانیمان لەشەست بردە حەفتاو لەحەفتاش گەیاندمانە نەوەدوسێ، ئەمەم بەگەورەترین دواکەوتن دەزانی.

چاودێر:
کاک ئازاد جەنابت وەکو مەسئولێک لە یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا، پێت وایە ڕووداوێک کەلەناخەوە قبوڵت نەکردبووە، دەتوانی قسەی لەسەر بکەیتو نەت کردووە چییە؟

ئازاد جوندیانی:
ئەو کاتە ڕوداوی گەورە شەڕی ناوخۆ بوو، بەڵام من سەرکردایەتی نەبووم ئەو کاتە، کەئەم ویست قسەی لەسەر بکەم لەقیادە نەبووم تاموباشر قسەی لەسەر بکەم.

چاودێر:
بەعنی لەناختدا هەبووە قسەی لەسەر بکەیت؟

ئازاد جوندیانی:
بەڵێ لەناخمدا هەبووە، وەهەندێ قسەشم لەسەر کرد لەڕۆژنامەو گۆڤارەکان.

چاودێر:
زۆر سوپاس بۆ ئەم دانیشتنە هیوادارین کەبەراستی ئەم دانیشتنە ببێتە مایەی ئەوەی کەباشتر لەیەکتر تێ بگەین.

ئاگاداری:
لەژمارەی ئایندەدا، مێزگردێک لەسەر پرۆژەی ڕۆژهەڵاتی گەورەو ئایندەی کوردستانی گەورە، لەهەموو ڕوویەکەوە گفتوگۆیان لەسەر دەکرێ.
تکایە هەرکەسێک پرسیاری لەو بارەیەوە هەیە بۆ چاودێری ڕەوانەبکات..

ستایشکردنی سروشت و دۆڕاندنی سروشت

بەشی دووەم

نیهاد جامی

بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا ئەوکوشتنە تەنیا بۆ شاعیرێکی داهێنەری وەك شێرکۆ بێکەس کوشتنە، شاعیرێك کە مێژوویەکی لەفرە رەهەندی مانادا هەیە، تەنانەت ئەگەرئەو قسەکردنەی ئێمە لەسەر فرە رەهەندی مانا و نووسینەوەی زمان نەوەستابا، دەبوایە لایەنی ئیستاتیکی ناو دەقەکەی فەرامۆش نەکردبایە، هەر لەناونیشانی دەقەوە کەخوێنەر ئامادە دەکات بۆ وەرگرتنی نامەیەك کە بۆنە، بۆن لەودەقەدا دەبێت بەتاکە سیمبولێك بۆناسینەوەی شتەکان. بەلاّم دواجار دیسان ئەوە بۆنە توانا لە زمان وەردەگرێتەوە و دەیداتەوە بە ڕووداو. لەناو ڕووداویشدا ئەو خاوەنی دیدێکی ئایدیۆلۆژییە، دیدێك تەواوی ئەوانەی وەك ئەو نەبن بەرپرسیان دەکات بەرامبەر بە تاوانێك، بە مانای ئەوەی شێرکۆ شاعیرێکە بێدەنگی لەبەرامبەر ڕووداوەکاندا قبووڵ نییە. "هیوادارم خوێنەر ئەوەی بیرنەچێت کە ئێمە لێرەدا مەبەستمان قسەکردن نییە لەڕووداوێك کە ئێمە وەك ڕووداوێکی ئاسایی تەماشای دەکەین، بەڵکو بەپێچەوانەوە ئێمە لەبەردەم خیانەتێکی گەورەدا بووین، بەلاّم پێویستە ئەوەشمان بیرنەچێت ئێمە ئێستا قسەلەسەرشیعردەکەین". دیارەبوونی تێگەیشتنی سیمیۆلۆژی بۆ ئەو دەقە وامان لێدەکات ڕەخنەکانمان لەو شاعیرە، ڕەخنە نەبێت لە دێر و دەستەواژە, بەڵکو ڕەخنەبێت لەپەیوەندیی نێوان "مێژووی سیاسەت و مێژووی کۆمەڵگا" کە کامیان دەسەلاّت بەرهەم دێنن. کە دیارەلای بارت دەسەلاّت لەناو مێژووی کۆمەڵگادایە، ئەوەش بە "دەسەلاّتی زمان" ناودەبات، بەلاّم کاتێ شێرکۆ دەیەوێ لە مێژووی سیاسەتەوە دەسەلاّت بدۆزێتەوە، لە ڕاستیدا ئەو ناتوانێ خولقێنەری زمانی شیعری بێت، بەڵکو دەبێ بەنێرەری گوتاری سیاسی بۆدەسەلاّت.

(٥)

سرووشت لای شێرکۆ بە تەنیا ڕوانینێکی شاعیریانەی نێو دەقێك نییە, بەڵکو تێڕامانێکی شیعریی ئەزەلییە، تێڕامانێك لەشاعیریەتیخود جیانابێتەوە, هەر بۆیە ئەو جیاوازییەی دەکەوێتە نێوان "شێرکۆ وگۆران" لەشوێنێکدا کۆتایی نایە, بەڵکو ئەو لەیەکێك لە پرۆژەکانی دواییدا "پایزەمیوان" ئەو جیاوازییە خەستردەکاتەوە, بۆ ئەوەی ئەو سیما جیاوازانە ببینین, دەپرسین: پایزە میوان تا چەند شێرکۆ لە گۆران نزیك دەکاتەوە؟ ئایا ئەو ئەزموونە توانای ئەوەی هەیە ڕووبەرێکی سەربەخۆبۆخۆی بدۆزێتەوە و لەناو فەزای گۆراندا نەژیێت؟ ئەو ڕەهەندە زمانەوانییانە چین کە ئەو دەقە دەبێ بەهەلگریی؟

ئێمە پێشتر لە ڕێگەی قەسیدەی پایزی گۆرانەوە ئاشنایەتیمان بەو ڕوانینە شاعیرییانەی گۆران هەیە بۆ سروشت, بۆیە ناسینەوەی سیما شیعرییەکانی لەسروشتدا دەکرێ ئاسانتر بێت بەوەی لەشێرکۆ, شێرکۆ شاعیرێکە توانای گۆڕینی مانا گۆرانیەکانیهەبووە، ,وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا, بەلاّم ئەوەی ئێستا بەلامانەوە گرنگە ئەوەیە کە تاچەند ئەو شاعیرە توانای بەجێ هێشتنی سیماکان و خاسیەتەکانی ئەو ئەزموونەی پێش خۆی هەیە لەناو گوتاری تازەگەریی کوردیدا، ئەوەیان بەلای ئێمەوە گرنگە نەوەك ئەو بۆ جارێکی تر بەدوای مێژووی پێش شاعیرانی خۆی دەچێتەوە سەر پایز, بەڵکو ئەوەی بەلامانەوە مەبەستە ئەوەیە ئەو مانایانە چیین دەقی شێرکۆیی لەپایزدا بەرهەم هێنەریەتی, ئێمە سەرەتا هەوڵ دەدەین تێگەیشتنێکیگشتی لەسەر چەمکی پایز لای گۆران بخەینەڕوو, دوای ئەو تێگەیشتنە ئەوسا دێینەسەر هەر هەمان چەمك لای شێرکۆ، تاوەکو تواناێئەوەمان هەبێت ئەوجیاوازیە ببینین.

دیارە لە ئەزموونی گۆراندا ئەوەی لامان شاراوە نییە ئەوەیە کە وەسفی گۆران بۆ سروشت پەیوەندییەکی شاعیرانەی بینراوە, بە مانای ئەوەی ئەو شاعیرێکە دەیەوێ ڕەسمی ئەو وەرزە بکێشێتەوە, کەپایزیش دەچێتەوە ناو سروشت, بۆیە پایز لەناو وەسفی سروشت ڕەسم دەکرێتەوە, بەلاّم ئەوەی لەو دەقەدا گۆران دەیەوێ ئەو پەیوەندییە سادەیە تەنیا لەڕەهەندی وەسفکردنی سروشتدا نەمێنێتەوە, ئەوەیەکە ئەویش شوبهاندنی خۆیەتی بەو وەرزە, بەوەیبەهەردووکیان زەمەنی حەسرەتو نائومێدییدەژین.

"من مات تۆ زیز
هەردووهاودەرد
من فرمێسکم تۆ بارانت
من هەناسەم تۆ بای ساردت
من خەم,تۆ هەورە گریانت
دوای نایە دادم,دادت"
(دەقی پایز/ گۆران)

ئەوەش پەیوەندیی نێوان (خود/سرووشت) دەکات بەپەیوەندیەکیهاوبەش بەوەیخود بەشێکی تەواوکەری سرووشتەو لەبەشداریی‌و چوونە ناوەوەی یەك و ئەو پەیوەندیە دەبێتە ئاڵو گۆڕکردنی یەکتری, بۆیە پایز ئەو وەرزەیە کەخودو سرووشت کۆدەکاتەوە, ئەوەش چێژی مانەوەو گەیشتنە لوتکەی ئەو چێژەیە, بەلاّم چێژێکی ماسۆشی کە ئازار دەبێتە هۆی خۆشنوودبوونی هەردووکیان, چونکەئەوڕەسم کێشانەوەی پایزلای گۆرانو تەواوکردنی ڕووە نادیارەکەی خۆیەتی, مانای کۆبوونەوە یەلەناوخەموجەستەیەکتریی, بۆیە دێری "هەردووکمان جووت" ئاماژەیەکە بۆئەوکۆبوونەوەیە,کەدواتر دەبێ بە بەرهەم هێنەری گوتاری حەسرەتونائومێدیی کەئەویش دەقی پایزە, دەقێکەبۆشاعیرەهەلگریترسێکی خودیە,کەچیلەبەرامبەرئەوەدائێمەلایشێرکۆدەبینین پایزبەتەواوی لەومانایە جیادەبێتەوە, هۆیەکەشی ئەوەیە هەرلەسەرەتاوەئەوترسە دەگۆڕێت, ترسیخودییگۆران لەسرووشت لای شێرکۆ دەبێت بە بەترساندنی ئەوانیتر, چونکەبەلایەوەپایز وەرزێکە بۆئەوەی تۆلّەی بێگوناهی ئێمەی تیابکرێتەوە, پایز لەو دەقەدا سرووشتی خۆی نمایشت ناکاتەوە, ئەوەش وەك پێشترهەلّوەستەمان لەسەری کرد پەیوەندیی بەدۆڕاندنی گەوهەری سرووشتەلەئەزمونی شێرکۆییدا,کەسرووشت لەنێوان ڕەسم کردنوستایشکردن دەبردرێتەدۆخێکیتر,دۆخی ئامادەبوونیزمان لەئێستادا,لەنێوان پایزوزماندا.. ئێستا وەستاوە, بەمانای هاوکێشەی(پایز/ خود)ی گۆران دەگۆڕێت بە(پایز/ئێستا)، دیارە گۆران لەنێوئەو هاوکێشەیەی لەڕێگەی دەقەکەی بۆ سرووشت ڕەسمی کردووە, دەقێکی پێبەخشین هەموو سیستەمودەلالەتەکان داخرابوون, ئەوەش بەومانایەیکەگۆران دەقێکی داخراو بەرهەم دێنێت, تیایدا نوسەرئامادەیەونەوەك زمان توانای خولقاندنەوەوکرانەوەی سەرلەنوێیمانای هەبێت,ئەوەش پەیوەندیی بەوهاوکێشەیەی نێوان شاعیرە بە سرووشتەوە, کەئەوهاوکێشەیەلای شێرکۆ بەتەواوی ڕەتکراوەیە, هۆیەکیشیئەوەیەکەئەوخودی بەزمان گۆڕیووە, ئەوەش ئەگەرخودلای گۆران خودی شاعیرێك بێت هەمووشتێك لای خۆی کۆتاییپێ بێنێت, بەلاّم لای شێرکۆ ئەو خودەبەتەواوی تێك شکێنراوەوزمان سەرلەنوێ دەچێتە پرۆسەی نووسینەوەی ئەو پەیوەندیە, لەڕێگەی ئەو نووسینەوەیەش زمان سیستمێکی ئاماژەکاریی ئاراستەی وەرگر(خوێنەر) کردووە, سیستمێك لەنێوان خۆیو پایزدا ئەوەی دەکەوێتە نێوانیان زەمەنی ئێستایە, بەمانای وەرگرلەکردەی خوێندنەوەدا بەشدارەلەزەمەنی ئێستا, ئێستا لە (پایزەمیوان) بەتەنها ساتەوەختێك نییە خوێنەر بەشداریلەو زەمەنە بکات, بەڵکو ساتەوە ختێکە بۆچوونە نێودۆخی زمانەوە, بەدواندنی زەمەنیئایندەیە,ئەوزەمەنە دواتروەك پایزەتوێنێتەوەو لەناو زمان زەمەنێکی تر دەبێت بەهەلگریی پرسیار, باووردتر لەسەر ئەوخاڵە بوەستین, ئەگەر پایز وەرزێك بێت بۆئەوەیقسەلەنائومێدیی زمان بکەین لەبەرامبەرخەونیمرۆڤیکوردەوە, ئەوا زەمەنیکرنۆلۆژیی نێو دەق هەمان وەزیفەی پایزیی دەبێت, چونکەئەو زەمەنە لەڕێگەی زمانەوەدەخرێتەپەراوێزی دەقەوەو لەشوێنیدازەمەنی ئەنتۆلۆژیی دێتە بوون, زەمەنێك دەبێ بەهەلگریی پرسیار, پرسیاریئەنتۆلۆژیی لەسرووشت دۆڕاندنی جەوهەری سرووشتە, لەسەر دووئاستی جیاوازکە دواترئەو ئاستانەدەچنەوەناویەك, چونکەئەگەر ئاستییەکەم گۆڕانی شێرکۆ بێت لەگوتاریی تازەگەریی شیعریمان, ئەوا ئاستی دووەم کوشتنیسرووشتەلەلایان جەللادەوە.

شێرکۆدێت هەردووئاستەکەبەیەك دەگەیەنێت, چونکەئامادەیی ئەوەی تیانییە ستایشی سرووشت بکاتودڵنەوایی سرووشت بەوە بکاتەوە..کەخودیی ئەویش کوژراوە, بەڵکوئەوەی بەلایەوەمەبەستە پرسیاری زەمەنیە, ئەوەش پرسیارەلەکوشتنیسرووشت, پرسیارکردن لەسرووشت هۆکاری یەکەمی لەپشت ئەو پرسیارە وەستابێت کوشتنیەتی,بۆیە سرووشت لەوئەزموونەدا جارێکیترلەناودۆخی زمانەوە دێتەبوون,بەلاّم بوونێکی برینەدار, برینێك کەبووەبەشوناسی ئەنتۆلۆژیای کوردییئەویش ئەنفالە, ئەوەش گەڕانەوەیەبۆزەمەنێکی نزیك کەسەحراوزیل سرووشت دەکوژن, ئەوکوشتنەنابێتەهۆی ئەوەی شاعیر بێدەنگ بکاتوسنوری پرسیارکردنیدەست نیشان کراو بکات, بەڵکوئەوپرسیارەی لەسرووشتەوە دەست پێدەکات دەیباتەوەبەردەم خودا, کەخودابۆچی بەزەیی بەئێمەنایەتەوە؟ئێمەی بێگوناه لەناو زیلدا کەبەرەو بیابانەکان بردراین.

ئەوپرسیارەش بۆدۆزینەوەیپەیوەندیی نێوان دەقوخوێنەرە,بەوەی"پایزەمیوان"دەبێ بەهەلگریی دەلالەتیسەفەری مەرگ, بەلاّم مەرگێك جیاوازلەسرووشت, مەرگێك چەمکی پایز لەسرووشتەوەدەگوازێتەوەبۆخود, بەوەی پایز دەبێتەوەبەئاماژەبۆقوربانی, پایز دەبێ بەوکارەکتەرەی زیلەکان بەرەو سەحرای دەبەن.

ئەوبردنەش بۆسەحرا دەمانگەڕێنێتەوەبۆئەوپرسیارەی کەئەولەخودای دەکات, چونکەئەوپرسیارەش دەگۆڕێت بەپرسیارێکیتر, ئەوش پرسیارەلەهاتنیخۆی:

"خودایەبۆهاتم؟!
دوای ئێرە هەرتۆیلێی
بچمەکوێ؟!"پایزە میوان/لاپەڕە(٨٢)

ئەوەش پرسیارەلەبوونی زمانی شیعریی لەتەك خودا, بەلاّم خودایەك جیاواز لەو خودایەی لەزهنی مرۆڤەکانیکۆمەلّگاهەیە, ئەوەئەوخودایەنییەکەدواترگەرکرتۆشی بۆنەبەین سزامان دەدات, وەك چۆن ئەگەرگوێ ڕایەلّی بین پاداشتمان دەکات, بەڵکو خودا لەو دەقەدا هەلگریی ئاماژەیەکی زمانەوانییە کەدەلالەتیسرووشت دەدات بەدەستەوە, بەلاّم ئاماژەیەکەڕۆلّی سزاو پاداشت نابینێت, تەنانەت پێویستی بەستایش کردنیش نییە,هۆیەکەشی ئەوەیە ئێمە مێژوویەکمان هەیە لەوستایشودرککردنە بەوجوانییە, بۆیە شێرکۆهەرگیزئەوستایشە بەپێویست نازانێتەوە, لەلایەك چونکە ئەوەتە ئەوهەردەتوانێت:

"پەرداخێك لێوان لێولەبادەی مەراقو
نامۆیی شەوانەی بێکەسو
هەروەها..دووتاڵیش لەقژە زەردەکەی,
بووکەکەی پاییزی گۆرانو
دووهەودای چریکەیش لەدەنگی دیلانو.."ل١٣٢

هەلگرێتەوەو, وەلەلایەکیتریشەوەئەوهەست بەوڕاستیە دەکات ڕاستیەك کە شیعرتوانای وەسفکردنی ئەوهەمووجوانیوئازارەی پایزی نەبێت:

"کەپایز ئەم هەمووژانانەو
ئەم هەموو جوانیانەوئەم هەموو
شیعرانەینارد بێ..
تازە من شیعریی چیوخەمی چیو
گۆمی چی بنووسم بۆ پایز
ببورن من هاتم بۆئێرەو
شیعریشم نەنووسی!"ل١٣٣

ئەوبێدەنگیەلەبەرامبەرپایزتەنها بێدەنگی شاعیری تازەگەرە, شاعیرێك پرۆسەیتازەگەریدانەبڕێت لەنووسینەوەیزمان, بەتایبەت بۆشاعیرێکی وەك شێرکۆ,کەتێڕامانی شیعریی بۆ سرووشت لەبینینەتی بۆڕەنگەکان, بەمانای سرووشت لەبینینی ڕەنگوسەرلەنوێبینینەوەی سرووشت سەیردەکات, ئەوتێڕامانەبۆسرووشت تێڕامانی شاعیرێکەکەتوانای بینینی جیاواز بەرەو ئەوقەسیدە جیاوازەی سرووشتیدەبات, ئەوەش تەنها لەسەرئاستێك نیە بەتایبەت هاوکێشەی نێوان زمانوسرووشت لای ئەوشاعیرەمان بایەخێکی تایبەتی پێدەدرێت, بەلاّم ئەگەر پێشترهاوکێشەی"خود/سرووشت"ی گۆرانی گۆڕیی بە" زمان/ سرووشت" ئەوەلەو قەسیدەیەدا, خود دێت بەلاّم خود شتێك نیە جگەلەنوێنەرێکی ڕاستەقینەی زمان, ڕێك بەو مانا هایدگەریەبۆزمان "کەزمان مالّی بوونە", بۆیەهاوکێشەی "دایك/ ڕەش", "شەو/ خاك", "خودا/ کورد" هاوکێشەی نێوان مرۆڤوسرووشتەکەلەناودەقەکەدا پەیوەستە بەناسینەوە بەبێ ئەوهاوکێشەیە ئێمەتوانای ناسینی شتەکانمان نابێت, ببینینی ئەوپەیوەندیەی نێوان مرۆڤوسرووشتیش مانای دۆنادۆنی ئەو پەیوەندیەیە.

(٦)

ڕەنگدان قەسیدەی نووسینەوەی سرووشتە, دیدێکە بۆڕوانینی شاعیرانەی جیاواز, کوشتنی دەلالەتەکانی سرووشتو خولقاندنەوەی دەلالەتەلەناو زماندا, زمان وەزیفەی ڕەنگ وەك ئاماژەیەکی ئیستاتیکی بارگاوی دەکات, بەفرە ئاماژەی ئەودالە, بەوەیدالێکەبەتەنیابینینی بۆتەرخان ناکرێت, هێندەی وەزیفەی دەنگوبیستنو بۆن وەردەگرێت, بەمانای ئەوەی ڕەنگ بەتەنیا بەشدار نییەلەتاکە هەستێکەوە, بەڵکوئەوئاماژەیەبەشداری دەکات لەهەموو هەستەکانی مرۆڤ, بۆیەئەوتوانایەبۆژەنینیڕەنگ توانایبەخشینی زمانە بەڕەنگ:

"ئەم ئێوارەیە واهاتووم..
لێرەبیم بەشمشالوڕەنگ بژەنم..
ڕەنگ..ڕەنگ..ڕەنگ..ڕەنگ
کێ ئەتوانێ ڕەنگ بژەنێ؟!..من ئەیژەنم!"ڕەنگدان/ل٣

ئەودەسپێکەبۆدەق دەنگی شاعیرنییە, بەڵکو زمانەلەودەسپێکەوەدەیەوێ مانایەکیجیاوازبەسر ووشت ببەخشێت لەڕێگەی ڕەنگەوە, ئەوەش گومانوپرسیاری ساتەوەختێکیزمانە, گومانێکی شاعیریانەی دەپرسێت:

"ڕەنگ ئەژەنرێ؟! بەواتایەکیترڕەنگ ئەکرێ بەدەنگوبەئاواز؟ ئەیبۆلەم بیرۆکەیەوە نەچمەوەناوڕەنگەکانەوە؟"دیدارلەگەل شێرکۆ بێکەس,شیعرستان/ژمارە(٨)ل٤١"

ئەوگومانەبۆنووسینەوەیسرووشت,گومانی شاعیرێکەکەتوانیخولقاندنەوەی زمانی هەبێت,بۆیەگومانی شێرکۆ گومانیشاعیرێکی ڕوانین جیاوازە, ئەوەش پەیوەندیی بەوەوەنیەئەوبێت لەبەشداریی کردنیزمانو ڕەنگوبەیەکداچوونی ئەو دوو بونیادە بمانکات بەخاوەنیدەلالەتیجیاواز, چونکە نەڕەنگ دەلالەتی جیاواز دەدات بەدەستەوە, وەنەزمانیش دەیەوێ لەوڕووبەرەبەدەلالەتی نامۆئاشنامان بکات, بەڵکوفرەڕەهەندی دەلالەت پەیوەندیی بەیەکداچوونو بەریەککەوتنی ئەودووبونیادەوەهەیە, بەدوای تواناوپرسیاریان لەیەکتری سێنتەری دەلالەتی باو هەلّدەوەشێتەوەو زمان سەرلەنوێ دەلالەتەکانی ڕەنگ دەنووسێتەوە.

ئەونووسینەوەیەش بەرهەمی ئەو پەیوەندیە بەریەکەوتنەی نێوان زمانوڕەنگە, بەریەکەوتنێك تارادەیەکی زۆردەتوانین بەبەریەککەوتنی جەستەیدووعاشق بیشوبهێنین, چونکەڕەنگ لەناو قەسیدەکەدا دەبێت بەئاماژە بۆجەستەی دۆست, جەستەیەك کەتوانای دۆزینەوەیچێژی ئیستاتیکی هەیە, زمانیش جەستەی عاشقەکەیەتی, ئەوجەستەیەی توانای ئەوەیهەیەلەگەیشتن بەجەستەیدۆست,بوونێکی نوێ بێنێتە دیی, ئەوەش گۆڕینەوەیگومانە شیعریەکەی شاعیر بەدوای ئەوبەریەکەوتنە دەکاتەیەقینێك لەجەستەیدۆست کەڕەنگە:

"ڕەنگ
گەڕانە بەکێشوەری هێماکانداو,نەڕەنگ لەزاین ئەکەوێو
نەووشەی من"ل١٦

خالّی جیاوازی شێرکۆبۆسرووشت لەشاعیرانی پێش خۆی, پەیوەندییبەگۆڕینی ئەو زمانە وەسفیە هەیە, ئەوشاعیرەمان ئەو زمانە وەسفیە بۆ سرووشت..

بۆل (١٥)

چاودێریکردن لەدیموکراسیدا

ئارام جوانڕۆیی *

هەمومان لەگەڵ دیموکراسیەت داین، هەموومان خۆمان بەدیموکراتیخواز دەزانین، هەموومان جاڕ بۆ ئەم سیستمە دەدەینو زۆربەشمان ڕەخنەی دیموکراسیانە لەنادیموکراتیبوونی ئەوانیتر دەگرین.

وتارەکانمان پڕن لەئیدیعاکردنی ئەم چەمکە، گفتوگۆکانمان لێوانلێون لەپشتگیریکردنی ئەم سیستمە. کارو چالاکیەکانمان، پەیوەندییەکانمان، بەرژەوەندییەکانمان، بیرکردنەوەکانمان، بڕیارەکانمانو بەشدارییبوونەکانمانو گشت شتێکی دیکەمان بەکۆمەلێك نیشانەو ئاماژەی دیموکراسیانەی دەزانین، یان لانی کەم بەکۆمەلێك هەنگاویان دادەنێین بەرەو ئاراستەی ئەم دونیایەو بەرێچکەگرتنی ئەم سەفەرەی ناوزەد دەکەین. وەلێ هێشتا هەموو ئەو خۆ بەدیموکراتیزانینە و هێشتا هەموو ئەو جاڕ بۆ دانو ئیدیعاکردنە بۆ دیموکراتیخوازێتیی خۆمان، هێشتا هەموو ئەم پڕوپاگەندە کردنانە بۆ ئاوێتەبوونی هەوای دیموکراسی بەژیانی کۆمەلاّیەتیو سیاسیو ڕۆشنبیریو فیکری.. هتد، ی ئێمە لەبەردەم پرسیارگەلێکی وەك: کوا دیموکراسی؟ کامەیە دیموکراسی؟ دیموکراسی لەکوێوە؟ دەستپێدەکات؟ .. هتد، بەقورسی بچووك دەبنەوەو دەچنەوەیەك، هەموو ئەم پڕوپاگەندانە لەبەر لێشاوی کۆمەلێك پرسیاری فیکریو جیدیی قووڵدا بێسەنگ دەبنو دەمامکەکانیان هەلّدەدرێنەوە، حەقیقەتیان دەخرێنەڕوو، گەمەکانیان ئاشکرا دەبن.

پرسیارگەلێکی وەك: دیموکراسی چییە؟ لەکوێوە دەستپێدەکات؟.. هتد، ڕەنگە بەزۆری لەوێوە سەرهەلّبدات، کە ئێمە لەگەڵ هەموو ئەو پروپاگەندانەو لەگەڵ هەموو ئەو لافلێدانە بەدیموکراسیەوە، کەچی هێشتا لەسەرەوەی پڕوپاگەندەچییەکانو لەسەرەوەی لاف لێدەرانو بەهێزترو کاراتر لەوان سیستمێکمان نییە، بێوچان کاربکات بەناوی سیستمی چاودێرییەوەو، چاودێریکەرێکی دیموکراتیانە بێت لەپێناو حورمەتگرتنی دیموکراسیو نەشێواندنو یاری پێنەکردنی بەمەبەستی بەرژەوەندی تایبەتیی تەرییبکردنی لەگەڵ ئایدیۆلۆژیاو کارو کردەوەو ڕەفتاریاندا.

ئەوەی زۆر گرنگە کە لەهەموو سیستمێکی دیموکراسیدا وجوودێکی کارایانەو هەمیشە دەستبەکارانەی هەبێت، ئەم چاودێرییەیە کەباسی دەکەین. چونکە بونی ئەمە وا دەکات هەردەم بەر لەهەموو لێشاوێك لە پڕوپاگەندەو ئیدعایەکو بەر لەهەموو شەپۆلێك لەجاڕبۆدانو لافلێدان، بزانین دیموکراسیی چییە.. لەکوێوە دەستپێدەکات، .. سیماو ئادگارەکانی کامانەن، لەوێشەوە گرنگیو بەهای ئەم پرۆسەیە "واتە پرۆسەی چاودێریکردن" لەوەدا زیاتر دەردەکەوێت کە هەرگیز نەهێلێت لەلایەن هیچ نێوەندو گرووپو تاکە کەسو حیزبێکەوە پێشێلی سەروەرێتی دیموکراسیەت بکرێتو ئەم سیستمە بکەوێتە بەر مەترسییەوە.

سەرەتا بۆ ئەوەی دیسان تووشی کێشەی شووناس نەبین، پێویستە بزانین کەسیستمی چاودێریکردن لەنێو ژیانی دیموکراسیدا چییە، چونکە بەلگە نەویستە لە لامان کە سیستمی چاودێریکردن لەنێو زۆربەی فۆرمەکانی دیکەی ژیانی کۆمەلاّیەتیو سیاسی" بۆ نموونە فۆرمەکانی: خێلّەکی، کۆمۆنیزم، دیکتاتۆریو تۆتالیتاری بەهەموو فۆرمەکانیانەوە "ئامادەبوونی هەیەو بەشێوەیەکی ئێجگار ڕەقو بەهێزو تۆکمەش کاردەکاو هیچ یەك لەم سیستمانە بۆ چرکە ساتێکیش جێناهێلێت، لەبەرئەوە زۆر گرنگە بەجدی بەشوێن پرسیارەکەی خۆماندا بچینو جارێکیتر بلێینەوە" سیستمی چاودێریکردن لەژیانی دیموکراسیدا چییە؟".

ڕەنگە بۆ وەلاّمدانەوەی ئەم پرسیارە، ئاسانترین شت ئەوە بێت کە هەلّوبدەینو بزانین سیستمی چاودێریکردن لەنێو شێوە ژیانێکی دیکەی پێچەوانەی ژیانی دیموکراسیدا چییەو چۆنە، بۆ نموونە، ئایا سیستمی چادێریکردن لەنێو دونیای دیکتاتۆرییدا چییەو بەچیدا دەناسرێتەوە؟

لەدیکتاتۆریدا سیستمی چاودێریکردن سروشتێکی دیاریکراوی هەیە، هەمیشە کەمینە چاودێریی زۆرینە دەکات، ئەوانەی چاودێریکەرن هەمیشە کەسانێکی زۆر کەمن لەچاو ئەوانەی چاودێریی دەکرێن، چاودێریکەران تەنها چینێکی سەر بەدەسەلاّتن، بەلاّم چاودێریکراوان سەرجەم چینەکانی کۆمەلّگا دەگرنەوە. هەمیشە کەمینە چاوی بڕیوەتە تێکڕای جووڵەو بزاوتو گۆڕانکاریەکان، ئەوە کەمینەیە دایم بۆچوونەکان لەبێژنگ دەدات، پێی وایە مافی ئیشکردنو ژیانی ئەوانیتر لای ئەوە. ئاگای لە هەموو شتێکە، هیچ شتێك لەپشت چاوانی ئەوەوە ڕوونادات، بەلاّم لەدیموکراسیدا هەرگیز سیستەمی چاودێریکردن ئەم سروشتەی نییە، هەمیشە زۆرینە چاودێریی کەمینە دەکات. کەمینە مادام دەسەلاّتدارەو لێپرسراوە لەبەرامبەر سەرتاپای کۆمەلّگاداو ئیوشکاری خەلّکیان بەدەستە، بۆیە زۆر پێویستە لەلایەن زۆرینەوە چاودێریی بکرێن، گرنگیی ئەمەش لەوەدایە تا بەر بەپێشێلکردنی دیموکراسی بگیردرێت. زۆرینە کە هەموو کۆمەلّگا دەگرێتەوە هەمیشە هەموو جولّەو کردارو هەلّسوکەوتێکی کۆمەلّگا دەپشکنێت، چونکە ئیشی ئەم کەمینەیە پەیوەندیی بەژیانی کۆمەلّگاوە هەیە.

ئاشکرایە سیستمی چاودێریکردن لەنێو ژیانی دیکتاتۆریدا بە "سانسۆر" ناسراوەو سانسۆریش دەزگایەکی چڕ و بەهێزو ئالّۆزو گرنگی پێدراوە لەلایەن ئەم سیستمەوەو بەبێ بوونو بایەخپێدانی هەرگیز ناتوانێت خۆی ڕاگرێتو پایەکانی قایمو قایمتر بکات.

ئەگەر بێتو جیاوازییەکانی ئەم دەزگایە "دەزگای چاودێریکردن" لەنێوان هەر دوو سیستمی دیکتاتۆری و دیموکراسی بخەینەڕوو، ئەوا هەر لەسەرەتاوە ئەو جیاوازییە دەبینین کەمیکانیزمی ئیشکردنی سیستمی چادێریکردن لەدونیای دیکتاتۆریدا بەشێوەیەکی نهێنی کاردەکات، چاودێریکەران دەمامکدارن، ڕویان داپۆشراوە، ئاگادار نین کێ چاودێریمان دەکات، لەکوێو بۆچی چاودێریمان دەکات، وەك چۆن چاودێریکەران بەنهێنی کاردەکەن، بڕیارو فرمانەکانیشیان بەنهێنی دەدرێن، هەتا زۆرجاریش بەنهێنی دەمانگرنو بەنهێنی چاونەترسێنمان دەکەنو بەنهێنی سزاشمان دەدەن.

نهێنیو تەمومژو ئالّۆزی ناڕوونی لەپایە سەرەکییەکانی سیستمی سانسۆرن لەژیانی دیکتاتۆریدا، بەبێ بوونی ئەمانەش ئەم سیستمە بەهیچ جۆرێك نە کاری بۆ دەکرێتو نەدەتوانرێت بژی، بەلاّم سیستمی چاودێریکردن لەجیهانی دیموکراسیدا بەتەواوی جودایە. لەمیاندا سیستمی چاودێریکردن بەنهێنی کارناکات، بەڵکو میکانیزمی ئیشکردنی تەواو ئاشکرایە. لامان ڕوونە کەچاودێریکەران کێن، دەمامکدار نینو ڕوخساریان دەبینین. ئەزانین لەکوێداو بۆچیو لەسەرچی چاودێریمان دەکەن، لەکوێداو لەسەرچی ڕامانـدەگرن، کە ڕاشیانگرتین چیمان پێدەلّێن. هەموومان لامان ئاشکرایە داوای چیمان لێدەکەن. چ بڕیارێکیشمان بەسەردا دەدەنو چۆنیش سزامان دەدەن.

خالّێکی دیکەی جیاوازی سیستمی چاودێریکردن لەنێوان دیکتاتۆریو دیموکراسیدا ئەوەیە کە لەژیانی دیکتاتۆریدا سیستمی چاودێریکردن لەپێناو خەفەکردنی کۆمەلێك دەنگی جیاوازدا ئیش دەکات، لێرەدا سانسۆر دێت تا کۆمەلێك دیدیترو بۆچوونیتر سەرکوت بکات، سانسۆر هەموو ئەو دەنگانە خامۆش دەکات، کە بەکەیفی دیکتاتۆران نین، سیستمی چاودێریکردن ئیش دەکات بۆئەوەی گشت سەرچاوەیەکی مەترسی بۆ دیکتاتۆری کوێر کاتەوە، وەلێ سیستمی چاودێریکردن لەدیموکراسیدا پێچەوانەیە، لەکەشوهەوای دیموکراسیدا سیستمی چاودێریکردن کار بۆ بەدەنگیهانی هەموو شتێك دەکات، دەنگی هەموو کەسێك وەردەگرێت، زمانی ئاخافتن لەهیچیان ناسەنێتەوە، ئەوەی لێناگەڕێت هەرگیز هیچمان لەسەر هیچ شتێك کە پەیوەندی بەژیانی خۆمانو ئەوانی ترەوە هەبێت، بێدەنگ بین سیستمی چاودێری کردنە لەنێو دونیای دیموکراسیدا، هیچ ڕووبەرێکیش بەقسەلێنەکراویی ناهێلێتەوەو هیچ شوێنێك بەحەرامو قەدەغەکراو دانانێتو نایخاتە ئەو دیو سنووری قسەو گفتوگۆوە.

جیاوازییەکان ئێجگار زۆرنو لەزۆر شوێنیشدا تەواو پێچەوانەن، سیستمی چاودێریکردن لەدیکتاتۆریدا لەپێناو فۆرخکردنی دەسەلاّتدا کاردەکات، هێزو توانست و سەربەخۆیی کارکردن لە سەرجەم کایەکانی دیکە دەسەنێتەوە، ناهێلێت دەسەلاّت دابەش بێت بەسەر هەموو پارچەکانی دیکەی کۆمەلّگادا، هەموو نێوەندەکان دەخاتە پەراوێزی دەسەلاّتەوە، ئەم سیتسمە وردە وردە تەواوی دەسەلاّت لە هەموو بەشەکانی ژیانی کۆمەلاّیەتیو سیاسیو ڕۆشنبیری دەسەنێتەوەو هەمووی دەکاتە خەلاّتی کەمینەیەکی زۆر کەمی فەرمانڕەواو لەوێشەوە لە تاکە کەسێکدا کۆیدەکاتەوە کەدەبێتە دیکتاتۆر، دیکتاتۆر دەبێتە خاوەن دەسەلاّتێکی ڕەهاو پیرۆز، وەلێ لەنێو ژیانی دیموکراسیدا بەهیچ شێوەیەك ئەم حالّەتە لەئارادا نییە، سیستمی چاودێریکردن لەنێو دیموکراسیدا لەپێناو دابەشکردنی دەسەلاّتدا کاردەکات. لێناگەڕێت دەسەلاّت بەشێوەیەکی ڕەها لەدەستی کەمینەدا بێت، ناهێلێت نێوەندو دامەزراوەکانی دیکە بکەونە پەراوێزەوە، لێرەوە سیستمی چاودێریکردن سەربەخۆیی بەتەواوی مانا نەك هەر لەهیچ کایەیەکی کۆمەلاّیەتیو ڕۆشنبیریو سیاسیو سەرجەم کایەکانی دیکە ناسەنێتەوە، بەڵکو حورمەتی تەواو لەئازادیی تاکە کەسیش دەگرێتو دەیکاتە بەشێك لەخۆی، واتە دەیکاتە بەشێك لەسیستمی چاودێریکردن تا بەشدارییەکی چالاکانەو کاراکتەرێکی سەربەخۆی هەبێت لەنێو ژیانی دیموکراسیدا و بەشێوەیەك لەشێوەکان جۆرە دەسەلاّتێك پیادە بکات.

ئەشێت ژمارەیەکی زۆر خالّی جیاواز لەسەر ئەم بابەتە ڕیز بکەین، بەلاّم ئەوەی ئێمە لێرەدا ئەنجامماندا تەنها ئەو جیاوازییە گشتییانە بوون کە لەسیستمی چاودێریکردنی نێوان ئەو دوو دونیا ئێجگار جیاوازەدا بەدیدەکرێن، بێگومان ئەم جیاوازییە گشتیانەش، جیاوازیگەلێکی بێشوومار لەدەرئەنجامەکانو دەرکەوتەکاندا دەخەنەوە.

* نووسەرو وەرگێڕ

رۆشنتر لە خامۆشی

عەبدوڵڵا تاهیر بەرزنجی

رەخنەی ناو زانکۆکان جیاوازی زۆری هەبوو. لەگەڵ رەخنەی دەرەوەی زانکۆ، ئەمە راستییەکە نکوڵی لێ ناکرێت، بەتایبەت ئەگەر بێین و بەراوردێك لەنێوان ئەو نووسینە رەخنەییانەدا بکەین کە خۆیان لەتێزی دکتۆراو ماجستێردا دەبیننەوە لەگەڵ ئەو نووسینانەی کە رەخنەگرێکی دەرەوەی زانکۆ دەینووسێت، بگرە زۆرجار دەتوانین جیاوازییەکی زۆر ببینینەوە لەنێوان بەرهەمی مامۆستایەکی زانکۆو بەرهەمی هەمان مامۆستا کە لەدەرەوەی زانکۆ شتەکانی خۆی بڵاودەکاتەوە. بێگومان لەزانکۆدا چوارچێوەیەك دانراوە بۆ نووسین دەبێت سەرپەرشتیارو ئەو خوێندکارەیشی تێزەکە دەنووسێت پابەندیبن.. دیارە رەخنەی ئەکادیمی زیاتر بایەخی بەنووسەرو دەوروبەرو ژیانی کۆمەڵایەتیو سیاسی داوە، بەشێوەیەکی فراوان لەسەر ئەو سەرچاوانە وەستاوە کەبوون بەپێکهێنەری دەق، ئیتر دەقیان وەك بونیادی سەربەستو ئاسۆی کراوە فەرامۆشکردووە. لەمێژووی رەخنەی نوێدا ئەو مشتومڕەی رۆلان بارت لەگەڵ نێوەندی رەخنەی ئەکادیمیا نموونەیەکی دیارە. نابێت ئەوەیش بەشاراوەیی بمێنێتەوە کۆمەڵێك رەخنەگری ئەکادیمی چاك ئەگەر پێیانکرابێت، رەخنەی ناو زانکۆ یان پێشخستووەو هەوڵی ئەوەیشیانداوە کۆتو بەندی نێوەندی رەخنەی ئەکادیمی وەلاوە نێنو نووسینی رەخنەیی بەئاقارێکی نوێدا بەرن، جاریٚ لەنووسینەکانی دەرەوەی زانکۆیاندا گوێیان بەکۆتو بەندو یاساو رێسای رەخنەی ئەکادیمی نەداوە.

دەتوانین لەناو عەرەبدا ناوی زۆر لەوانە ریز بکەین بەلام لێرەدا ئاماژە بەناوی هەندێکیان دەکەین: عبدالملك مرتاض، محمد بنيس، عەبدوڵڵا الغذامی، مالك المطلبي، شجاع مسلم العاني، عەبدوڵڵا ئیبراهیم، حاتم الصگر، مشتومڕی دکتۆر مالیك المطلبي لەکۆتایی هەشتاکاندا لەگەڵ رەخنەگرێکی وەکو فازیل سامیرو داکۆکیکردنی مالیك لەدەقو سوربوونی لەسەر مردنی نووسەر و جاویدانیی دەسەڵاتی دەق جەنگی رۆن بارتو نێوەندی ئەکادیمی وەبیر هێناینەوە.

لەگەڵ جیاوازییەکدا کەفازیل رەخنەگرێکی نوێخوازەو دەقگەرایی تارادەیەك لەکاری پراکتیزەکردنی رەخنەییدا رەنگیداوەتەوە. لەزانکۆکانی خۆیشماندا وردە وردە خەریکن بەو رەوتە نوێیەی رەخنە ئاشنا دەبن.

ئەمانەم هێنایەوە بۆئەوەی بڵێم رەخنەی ئێمە لەسەر ئاستی زانکۆ یا دەرەوەی زانکۆ بێت لەگەڵ رەخنەی رۆژئاوادا ناپێورێت، جا ئیتر رەخنەی ئەکادیمیان بێت یا غەیرە ئەکادیمی. ئێمە لەوانەوە بنەما راستەقینەکانی رەخنەی نوێ وەرئەگرین. ئەوان سەرچاوەیەکی گرنگن بۆ ئێمە، دوو رێگاش هەیە بۆ ئاگاییمان لەم سەرچاوە رۆژئاواییە، یەکەمیان زمانی عەرەبیو فارسییە، دووەمیشیان هەڵسوکەوتی راستەو خۆمانە لەگەڵ خۆیانو زمانەکانی رۆژئاوادا، یەکەمیان لای ئێمە لەگەڵ گەشەسەندنی بزوتنەوەی وەرگێڕانی عەرەبیو فارسیدا گەشەی سەندووە دووەمیشیان راستەوخۆیەو لەرێگای ئەوانەوەیە کەزمان دەزانن یان ئەوانەی کەکۆچیانکردووەو ئێستا لەناو رۆژئاواییەکاندا دەژین، ئەگەرچی دووەمیان زۆر لاوازو بێگیانە، و ئارەزومان دەکرد گەشەدار بوایە.

ئەو تێزە ئەکادیمییانەی کە کوردان لەدەرەوەی وڵات دەینوسن لەو ئاستەدا نین کە لەتێزێکی زانکۆی رۆژئاوا چاوەڕواندەکرێت. کەنامەیەکی دکتۆرا یا ماجستێری لەوجۆرە دەخوێنیتەوە — بەتایبەتی لەبواری ئەدەبدا چاوەڕواندەکەیت پڕکرابێت یا دەوڵەمەند کرا بێت بەزانیاری فراوانو پەیڕەوی نوێ، بەڵام کە لەخوێندنەوەی دەبیتەوە هەستدەکەیت سنوری سەرەتاکانی رەخنەی کوردی تێنەپەڕاندوە..

یەکێك لەو رەخنەگرە عەرەبانەی کەچوونەتە فەرەنساو لەسوربون خوێندویانە بەتازەترین پەیڕەو بەدر شاکیر سەیابی خوێندۆتەوە، یا یەکێکی تریان تاکە شیعرێکی ئەدۆنیسی لەدیدی زمانەوانییەوە شیتەڵکردووە. یا کەسێکی تریان بەپێی تیۆری "وەرگرتن" رۆژمانەکانی غەسان دەخوێنێتەوە.. یاخود کتێبی (بخلاء) ی جاحیز بەپێی بونیادگەری دەخاتە سەر ئاستێکیتر. راستە ئەوانیش ئەدەبی کۆنی خۆیان هەڵئەبژێرن بەلام بەدیدێکی نوێوە دەیخوێننەوە. جا چ سودێکی وای دەبێت من بێم موعەلەقاتی جاهیلی هەر بەدیدی رەخنەگرێکی سەردەمی خۆی یا سەردەمی عەبباسی بخوێنمەوە.. چەندین نامەم بینیوە کورد نوسیویانە بەلام لەناو جەرگەی ئەورووپاوە گەڕاونەتەوە بۆ نووسینەکانی عەلائەدین سەجادیو رەفیق حیلمیو زانیارییە سەرەتاییەکانی ئەوانیان گواستۆتەوە، هەست بەوە ناکەیت سوودیان لەو مەنهەجە رۆژئاواییانە بینیبێت کە دەکرێ هەر وایش بێت نووسینەکانی مامۆستا عەلائەدین یاخود رەفیق حیلمی یا کەسێکی تر لەهەموو کاتێکدا دەکرێت وەك سەرچاوە ئاماژەیان پێبدرێت بەڵام نەك بکرێت بەبنەمایەکی سەرەکیو لەسەرەتای سەدەی بیستو یەکداو لەناو جەرگەی رۆشنبیریو نێوەندی ئەکادیمیی رۆژئاوادا دەقو بابەتی هەشتاو نەوەدەکانی سەدەی رابردوویان پێبخوێنرێتەوە. من لەم سەدەیەدا، نابێت ئەدەبی کۆن بەکەرەستەو دیدی کەسێکی سەردەمی کۆن بخوێنمەوە. پێویستە دیدی نوێ بۆ خوێندنەوەی کۆنێکی بەهێز بەدیبهێنم.

سەیرە لەزانکۆکانی فەرەنساو ئەڵمانیا تێزی دکتۆرا لەسەر گۆران یا حسێن عارف بنوسرێت بێ ئەوەی بەمەبەستی دەوڵەمەندکردن سوود لەو هەموو رۆشنبیریو پەیڕەوە رەخنەییە نوێیانە نەبینرێت. نازانم تەفسیری ئەمانە چۆن دەکەوێتەوە؟ هۆکان چۆن دیاری دەکرێن.

دەمەتەقێیەکی فەلسەفیی لەنێوان سیاسەتمەدارێکی کوردو بیرمەندێکی ئەڵمانی

مەلا بەختیار ـ فرید هیلم مینیکس

سلێمانی ——— وەرگێڕ: هونەرمەند شیروان خان ——— (٢٠٠٤/٩/٢٩)

مەلا بەختیار:

لەکوردستاندا، لەراستیا، باکگراوندێکی فەلسەفی وا بەهێز لەلای ئێمە نیە، تەمەنی باسکردنی فەلسەفە لەکوردستاندا (٥٠) ساڵ دەبێت، لە (٥٠) ساڵی رابوردودا، ئەتوانم بڵێم نەك فەیلەسوف هەڵنەکەوتووە، بەڵکو بیرمەندێکی باشیش هەڵنەکەوتووە لەفەلسەفە تێگەیشتبێت، بەڵام ئێستا لە (١٠ — ١٥) ساڵی رابوردوودا هۆگریەکی زۆرتر بەرەو دونیای فەلسەفە لەناو خوێنەوارانی کوردستاندا هەیە. یانی ئەم پێشەکیەم بۆئەوەیە بڵێم: منی کوردی میللەتێکی بێفەلسەفە, لەگەڵ ئێوەی ئەڵمانی کە ئێستا پێشڕەوی فەلسەفەی دونیایە، قسەدەکەم.

م.ب: پرسیاری یەکەمم ئەوەیە" پێت وایە ئێمە چۆن دەتوانین بەشێوەیەکی زانستی, سودێکی باش لەو فەلسەفانە وەربگرین کە ئەمڕۆ دەتوانێ لەناو کولتوری میللەتێکی دواکەوتوو, باش کارلێك بکات، زوو بێتە ناو کلتوری ئێمە، سیاسەتی ئێمە، فکری ئێمە؟

وەڵام: گرنگترین شت ئەوەیە کە لەپێش هەموو شتێکدا چۆن بتوانن کلتوری خۆتان بپارێزن، زۆر بەپەلە نەچنە ناو ئەو ئەندێشە تازانەوە، ئەو ئەندێشانەی کە بەرەوڕوتان دێت، بۆیە ئەو کلتورانەی کە تازەن، ئەو کلتورانەی گەنجن، فەیلەسوفێکیشیان تیا دەرناکەوێت کە هەر لەناو خۆیاندا دەمێننەوەو باسی خۆیان لەناو کلتوری خۆیان بسوورێنەوە. کۆمەڵ ئەوەندە فەلسەفە وەرئەگرن، کە کۆمەڵ پێویستی پێیبێت. لەبەرئەوە بەمتمانەو بەهێز بن، ئەو کلتورە گەورەیەی، ئەو مێژووە گەورەیەی فەلسەفەی بۆ رزگاربوون لەدین.

وەڵام: بێگومان زۆر هەیە، بەڵام بوەستین پەلەمەکەن، چونکە لێرە هەست دەکەیت، کە میراتیەکی کلتوری ئەوروپی هەیە کە بیریان چۆتەوە لێرە، بەڵام ئێوە ئێستا ئەتوانن ئەوە فێربن کە لە ئەو فەلسەفەو ئەو رۆشنگەرایەتیەوە، کە وڵاتێکی دیموکراتیو ئازادی پێکبهێنن.

م.ب: بەڵێ، بەس من وا بیرئەکەمەوە، وا شتەکان ئەخوێنمەوە، کە بەکارهێنانی فەلسەفە لەئەڵمانیا، لەفەرەنسا، لەئیسپانیا، لەئیتالیا توانی زۆر خزمەتی ئازادی ئەقڵ بکات، بەڵام لەئەمەریکا نەیتوانیوە ئەمە بکات، لەئەمەریکا جاریٚ دین زۆر بەهێزە, بۆ؟

وەڵام: من گومانم هەیە ئەگەر بەتەنها فەلسەفە بتوانێ ئەو گۆڕانکارییە بکات لەکۆمەڵدا، بۆیە ئەوە خەونێکی یۆنانییە کۆنەکان بوو کە هەموو جۆرێکی ترە، لەبەرئەوەی ئەمەریکا نوکتەیان لەسەر هەیە، گاڵتەجاڕیەك بەرامبەر ئەوروپای کۆن هەیە، بۆیە ئەوروپای تازە لەگەڵ ئەمەریکا یەکە، ئەوروپای کۆن دایم لەو روحیەتە تێئەگات، دایم لەو بیرکردنەوانەیە کە ئەڵێت نەء، کە ئەمە شتێکە بەخێرایی ناچێتە ناو ئەو شەڕەو یا ئەو موشکیلانە کە ئەمەریکا دەیانکا.

م.ب: ئێمە ئەزانین کە ئەمریکا شارستانیەتێکی دێرینی نیە، ئەشزانین یونان شارستانیەتێکی دێرینی هەیە، هیندستان شارستانی دێرینی هەیە، ئێران شارستانیەتێکی دێرینی هەیە، بەڵام لەناویاندا ئەقڵی زۆر گەورە هەڵنەکەوتووە وەکو ئەڵمانیا، لەهیندستانو ئێران شارستانیەتێکی زۆر کۆنو گرنگ هەیە، دیسان چەندین فەیلەسوفی گەورە هەڵنەکەوتن، چەند ئەقڵێکی گەورەی وەکو ئەڵمانیا دەرنەکەوت. لەیونان هەم شارستانیەت هەبوو، هەم ئەقڵی گەورە هەبوو، کەچی دیسان دواکەوت، لە فەرەنسا ئەقڵی گەورە هەڵکەوت، منافەسەی ئەڵمانیای کرد، بەڵام دیسان نەیتوانی لەئەڵمانیای بباتەوە، لەفەرەنسا ویستیان فۆکۆ و دریدا هەندێك لەفەیلەسوفەکانی تر، وا پیشیان بدەن کە تازە ئەڵمانیایان بەجێهێشتووە لەفەلسەفە، هەتا کاتی خۆی ویستیان بەدیکارتیش منافەسەی فەرەنسا بکەن، بەڵام یونان، هیند، هۆڵەند، ئیتالیا، ئیسپانیا، ئەوانە هیچیان نەیانتوانی منافەسەی ئەڵمانیا بکەن.

قسەکەم ئەوەیە ئەم نهێنیە چیە؟ ئەڵمانیا ئەتوانێ ئەم هێزەی خۆی لەئەقڵو لەفەلسەفە هەر بپارێزێت، چ نهێنیەك لەدوای ئەم هەڵکەوتنانە هەیە؟

وەڵام: ئەو رەئیانە کە لەسەر ئەڵمانیا هەتانە زۆر پۆزەتیڤە، بەڵام ئێمەش گرفتمان هەیە لەنێوان رۆژانەو سیاسەت، یانی ژیانی رۆژانەو سیاسەت..

م.ب: دەبورن، من پرسیارەکەم ئەوە نیە، پرسیارەکەم ئەوەیە بۆچی ئەڵمانیا ئەتوانێ بەبەردەوامی ئەم هەژمونەی خۆی، ئەم توانایەی خۆی، ئەم ئاستو ئاڕاستەیەی خۆی لەفەلسەفە بپارێزێت، یانی ئەمە نهێنیەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ خوێندن، بۆ زانکۆ، بۆ پێکهاتەی ئەڵمانی، بۆ ئازادی لەئەڵمانیا؟ بۆچی ئەگەڕێتەوە، ئەم نهێنیە؟

وەڵام: بێگومان هۆی زۆرە، بەڵام یەك هۆی سەرەکی ئەبینم، من نامەوێت ئەڵمانیاو کوردستان زۆر دیاریبکەم، بەڵام دوو هێڵی هاوتەریب هەیە، گرفتە گەورەکەی کە لە سەدەی نۆزدە ئەوەبوو ئێمەش ناسیۆنالێکی یەکگرتوو نەبووین، ئەوە بناغەمانە، لەوکاتەوەی کە رۆمەکان ئەڵمانیایان داگیر ئەکرد تا کۆنکرێسی ڤیەنا کرا، یەك مەلیکە بوو لەگەڵ کۆمەڵێك موقاتەعاتی سیاسیا، لەدوای ئەوەی کە ناپلیۆن دێت بەهۆی ئەوەی کە هەموو ئەو یەکگرتنەی لەدەست چوو، جارێکی تر ئەڵمانیا تا (٣٠٠) بەشی جیاو میرنشینی دەسەڵاتی دەرەبەگایەتی، ئەوە خەوێکی گەورەی هەموو ئەڵمانیا بوو کە لێیەوە یەکگرتووی ئەڵمانیایە، کە وڵاتی ئەڵمانیایە دروستکرا. بۆیە ئەو وڵاتانەی کە باسی دەکەم فەرەنسا، ئینگلاند، نەمساو ئەوانە، ترسێکی زۆریان هەبوو لەگەڵ روسیاش کە نەیانئەویست ئەوە دروست بێت، ئەمان ویست کە ئێمەش وڵاتێکی خۆمان، پایتەختێکی خۆمان، عەسکەری خۆمان، هێزی خۆمان هەبێت، بەڵام ئەوە نەهاتەدی، لەدوای ئەوە شتێکی گەورەتر هات، فکرو فەلسەفە هات، بەڵێ ئەوە وایکرد کە ئەو یەکگرتنە یەکگرتنێکی کۆمەڵ نەبێت، بەڵام یەکگرتووی فکری دروست، کرد ئەو کلتوری ئەوەی دروست کرد کە بەتایبەت ئەو فەیلەسوفانەی وا بیریان دەکردەوە وەکو فیختە، هیگل، ئەوانە وایان لێکرد، فکر رەگەزێکی گرنگی لەناسیۆنالیستی ئەڵمانیدا کە ئالەوایە ئیشیان کرد. منافەسەیەکی زۆری نێوان شارە بچکۆلەکانو سەنتەری فەلسەفەیان دروست کرد، مەکتەبیان دروست کرد، شانۆیان دروست کرد، ئەدەبو هونەریان دروست کرد، عەسکەرتاریەتی کلتوریمان دروست کرد.

م.ب: من ئەوەی کە جێگەی سەرنجە بۆ من، دیسانەوە حەزدەکەم باش تێبگەم، ئەویش ئەوەیە" من ئەبینم ئەڵمانیا وڵاتێکی پیشەسازی زۆر گەورە نەبووە لەسەدەی (١٧ و ١٨ و ١٩) بەتایبەتی، بەڵێ، یانی وڵاتێکی پیشەسازی زۆر گەورە نەبووە لەدوای فەرەنسا، لەدوای ئیتالیا، لەدوای بریتانیا دێت، ئەڵمانیا دواکەوت لەمەسەلەی پیشەسازی، کەچی ئەم هەموو ئەقڵە گەورەیە هەڵئەکەوێت.

ئێستاش کە وڵاتێکی پیشەسازی زۆر گەورەیە، ئەو ئەقڵانە هەر بەرهەمدێنێت، هەر بەردەوامەو ئەتوانین بڵێین: پێکهاتەی ناسیۆنالیزمی ئەڵمانی لەگەڵ فەلسەفەدا بووە بەدوو شتی زۆر بەیەکەوەبەستراو، بۆیە ئاوا ئەتوانێ بەردەوام فەلسەفە بەرهەم بهێنێت. بۆئەوەی قسەکەم رونتربکەمەوە، بۆنموونە دەوڵەتی ئەمەریکا ناسیۆنالیزمی دروست کرد، ناسیۆنالیستی عەرەب دین دروستیکرد، ناسیۆنالیزمی هەندێك لەوڵاتانی ئەورووپای رۆژهەڵاتو کۆریاو ئەوانە ئایدیۆلۆجیا دروستیکرد، جولەکە ئایین دروستی کرد. یانی ئەتوانم بڵێم فەلسەفە کاریگەرییەکی زۆری هەبوو بۆ یەکخستنی ناسیۆنالیزمی ئەڵمانیو بۆ پێشکەوتنی ناسیۆنالیزمی ئەڵمانی. دەکرێت بڵێین: فەلسەفە لەئەڵمانیا دەورێکی گەورەی هەبووە بۆ یەکخستنی ناسیۆنالیزمی ئەڵمانیو بۆ بەهێزی ئەڵمانیا، لەکاتێکدا خۆی ئەڵێت ئەڵمانیا (٣٠٠) موقاتەعە بووە.

وەڵام: لای ئێمە بەرزونزمیەك لەفکرو فەلسەفەدا هەیە لەو شوێنانەدا هەیە، کە شوێنێك نیە لەو بەرزتر بێت، کە ناسیۆنالیستێك ئەو شتە گەورەیەی نیە رۆح ئەو شتە گەورەیەی هەیە، ئەو بەرزییەی هەیە، رۆح بەس ئەو رۆحە فەلسەفەیە، ئەو رۆحە فیکریە، ئەوە لای ئێمە گەورەیە دوو شتە، ئەو بێلایەنیەی بیرکردنەوە بەس لەناو بیرکردنەوە خۆیدا بەبێ هیچ شتێك، بەس بیرکردنەوە بێت، ئەوەی تریان ئەو جیاوازیەی کە جیاوازی رۆح لەلایەکی ترەوە، دوو شتە یەکێکیان بیرکردنەوەیە، وەکو خۆی بیربکاتەوە، ئەویتریشیان رۆح لەولاوە.

م.ب: ئەمە بەرەو میتافیزیكو ئایدیالیزم ئەڕوات، بەم دیاریکردنە چۆن ئەکرێت رۆح بخەیتە پێش لۆژیك،

بۆ ل(١٥)

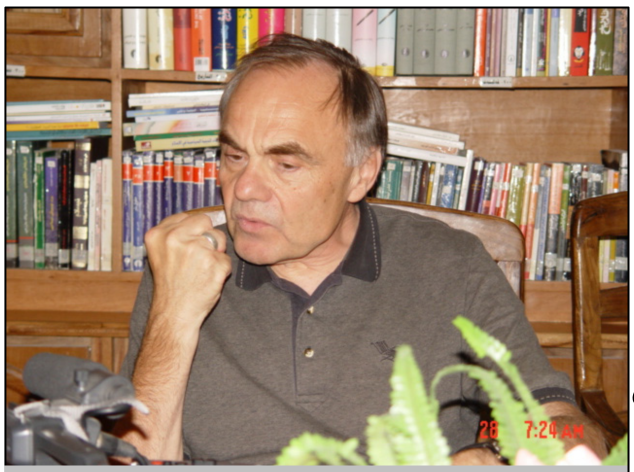

فرید هیلم مینیکس

ـ لەدایك بووی ساڵی ١٩٤٠/ ئەڵمانیا.

ـ لەبواری زانستی رامیاری ئاینو فەلسەفە لەزانکۆی بۆن میونخ — فرانکفۆرت خوێندویەتیو دواتر پلەی دکتۆرای وەرگرتووە.

ـ ساڵی ١٩٩٦ بۆتە پرۆفیسۆری وانەبێژی لەئەکادیمیای هونەرەجوانەکانی بەرلین.

ـ ساڵی ١٩٩ خەڵاتی (Price Corporate are)و ساڵی ٢٠٠٤یش خەڵاتی (stiftang butda) وەرگرتووە کە بەرزترین خەڵاتی ئەکادیمیای هەرێمی بایەرە.

ـ یەکێکە لەهەرە شارەزایەکانی بواری فەلسەفەو هونەر لە ئەڵمانیا چەندین کتێبی لەمبارەیەوە هەیە.

فرید هیلم مینیکس:

فەلسەفەکان نەیانتوانی پێمان بڵێن کارەساتێکی زۆر گەورە چاوەڕێمان دەکات، بەهیچ شێوەیەك لەفەلسەفی ئەڵمانیا راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ ئەو مەترسیانە تێبینی نەکراوە..

مەلا بەختیار:

پۆست مۆدێرنێتە توانی لەحەفتاکاندا لەفەرەنسا بەهێز سەرهەڵبدات. پاشان لەئەمریکا بەئاسانی جێی خۆی کردەوە.. بەڵام دیواری تۆکمەی فەلسەفەی ئەڵمانیای نەبڕی.

ئەڵمان، بۆ نموونە، نەیتوانی ئەو کارەساتە گەورەیەمان پێش وەخت پێ‌رابگەیەنێ، ئەو کارەساتە گەورەیەی کە بەسەر ئەڵمانیادا هات، ئەو هەموو فەلسەفەیە نەیتوانی پێشوەخت پێمان رابگەیەنێت کە شتێکی ئاوا روودەدات.

م.ب: دەمەوێت بڵێم" کە جگە لەکورد، میللەتێکی تر شك دەبات وەکو ئێمە تازە بەرەوپیری فەلسەفە چووبێتو توانیبێتی فەلسەفە باش بەکاریبهێنێت بۆ رزگاری، بۆ دیموکراسی، بۆ رۆشنگەری، بۆ کرانەوەی ئەقڵ، فەیلەسوفەکان ئەیانویست سیاسی بن لە سیاسیەکانیش فەیلەسوف بن. بەڵام ئەو سەردەمە کاتێکی کەم بوو، نەیانتوانی درێژەی بدەنێو سەربکەون.

وەختێك سەرۆکی شارەوانی ڤینیسیا فەیلەسوفێك بوو، ئەمە شتێك بوو پەیوەندی بەئەورووپاوە هەبوو. ئەمەریکاو ئەورووپا زۆر بەرادیکال، زۆر بەجیا، زۆر بەشێوەیەکی راست فەندەمینتالن. لەبەرئەوە بیرو فەلسەفە لەئەمەریکا رەگیخۆی دانەکوتاوە، لەئەورویا

لەبارەی پاکتاوی رەگەزییەوە

عارف قوربانی

(بەکارهێنانی جوتیاری عەرەب لەپرۆسەی بەعەرەب کردن دا)

- ئەوەی گرنگە لەبەڵگەکەدا کەدانی پێداناوەو نەیتوانیووە لێرەش دا نکوڵی لێ بکات کوردستانی بوونی کەرکوکە..

- ئەم حاڵەتە بەڵگەیە لەسەرئەوەی کە بەعەرەب کردنەکە ئەوەندە ئامانجێکی پیرۆز بووە بەلای سەرانی بەعسەوەو ستراتیژێکی هێدە موقەدەس بووە، کەئەو دەسەڵاتەی داوەتە هەموو دام و دەزگاکانی بەعس هەموو ئەو یاساو بڕیارانە شکێنن کە لەخزمەتی تەعریب دا نییە ئەگەر بڕیاری سەرۆك کۆماریش بێت..

بەقەدەر ژمارەی ئەو سەربازانەی بۆ پارێزگاری لەناوچە بەرکەوتووەکانی تەعریب بەکارهێناوە زیاتر لەو ژمارەیە عەشایەری مەڕدارو جوتیاری عەرەبی وەك پشتێنەی (ئەمنی) بەکاربردووە

پرۆسەی خەتەرناکی تەعریب لەگەڵ ئەوەی پانتاییەکی فراوانی ناوچەکانی کوردستانی گرتبووەو لەعەرەبکردنی خاكو شارو بنەماڵەو نەتەوەدا شۆڕی کردبووەوە بۆ ناو دەرونی ئینسانەکانی بەرکەوتووی پرۆسەی تەعریب.. لەبەرامبەریشدا فراوانترین هێزیشی بەکاربردووە لەم عەمەلیە خەتەرناکەدا..

تەنها عەقڵو بودجەو دەزگاکانی بەعس بەشدار نەبوون لەم پرۆسەیەدا بەڵکو ئەمان کۆڵەکەی پرۆسەکە بوونو بەدەوریشیدا بەرفراوانترین چینو توێژو هێزی جەماوەری کردووە بەئامرازی بەعەرەب کردنو وەك وەسائیلی داگیرکاری بەکاری هێناون، هەر لەفەرمانبەری عەرەبەوە تا سەربازو ئەندامانی دامو دەزگاکانی بەعسو دەزگا ئەمنیەکانو عەشایرو جوتیارو کرێکارو هەموو شەریحە کۆمەڵایەتییەکانی بەشدار کردووە لەپرۆسەکەدا.

بەقەدەر ژمارەی ئەو سەربازانەی بۆ پارێزگاری لەناوچە بەرکەوتووەکانی تەعریب بەکارهێناوە زیاتر لەو ژمارەیە عەشایەری مەڕدارو جوتیاری عەرەبی وەك پشتێنەی (ئەمنی) بەکاربردووە. بەقەدەر ژمارەی فرقە سەربازیەکان (موجەمەعی سەکەنی) لەو ناوچانە دروست کردووە.. پشتوێنەیەکی مرۆیی دروست کردووە لەجوتیارو عەشایەری عەرەب بەدەر لەوەی بەکاری بردوون بۆ داگیرکاری زەویو زاری جوتیاری کوردو دەربەدەرکردنی کوردەکان، لەگەڵ ئەوەی ئەو زەویو زارەی کوردی پێ بەخشیوون تا بەدیار زەویو زارەکانەوە نیشتەجێ بنو داهاتیان دەستکەوێ بەقەدەر ئەوە زیاتر ئامانجی بەعس لەوەدا بووە کەوەسائیلی داگیرکارینو وەك پشتوێنیەك بەکاریان دێنێو نیشتەجێکردنەکەشیان بۆ ئامانجێکی دورت بووە بۆ شێواندنی باری دیموگرافیو بەواقیعیو مێژووکردنی ناوچەکە بۆ داهاتوویەکی دوور..

بەدەر لەوەی کە لەواقیع دا ئەم سایسەتە پڕ مەترسییە هەستی پێ دەکراو بە بەرچاوی دونیاوە ئەو سیاسەتەی پەیڕەو دەکردو شاراوە نەبووە لای کەس.. بەڵام پاش روخانی بەعسو لەبەریەك هەڵوەشانەوەی دەوڵەتی عێراق ئەو بەڵگەو دیکۆمێنتانەی کەوتنە بەردەست هەزاران حاڵەتی لەو جۆرانەمان نیشان ئەداتو سەنگ و قورسایی سەرانی بەعس لەگرنگی دان بەتەعریب دەخاتەڕوو.. کە لەمۆڵەت دان بەکردنەوەی دووکانی فڕنی سەمونێکەوە تا ئاستەکانی سەرۆکایەتی کۆمار لێی ئاگادار کراونەتەوەو خوێندنەوەی ئەوەی بۆ کراوە چەند لەخزمەتی پێشخستنی پرۆسەی بەعەرەب کردندایە ئەوکات مۆڵەت دراوە ئەمە لەم ئاستە وە تادەگاتە سەرجەم کاروبارەکانی خەڵكو دامو دەزگا دەوڵەتییەکان.

ئەوەی لەم بەڵگە نامەیەی بەردەست دا خستوومانەتەڕوو بەچەند دیوێك دا هەموو ئەو راستیانەی سەرەوەمان بۆ دەسەلمێنێ لەهێنانی عەرەبو بێ بەخشینی زەویو زاری جوتیاری کوردو لەسەرووی ئەوەشەوە ئیمتیازی نیشتەجێ بوونو پارەو سەرمایەی کارو تەنانەت پێشێل کردنی یاساکانی تری خۆشیان لەپێناوی تەعریب دا. کە جگە لەوەی زۆرترین زەویوزاری کوردیان بەبێ بەرامبەر بەخشیووەتە جوتیارە عەرەبە هاوردەکەو ئیمتیازی کەلوپەلی کشتووکاڵی ئامێرو تەنانەت بیری ئیتیوازیشی بۆ کراوەو لەسەرووی هەموو ئەمانەشەوە (بانقی عەقار)ی دراوەتێ.. لەیەکێ لەخاڵەکانی ئەم بەڵگەیەدا نیشتەجێ بوون لەناوچەکە دروستکردنی خانووبەرە کراوەتە مەرج بۆ تەئمین کردنی پارەی قەرزی عەقاری زراعی تا بەو هۆیەوە زیاتر جوتیارە عەرەبەکە جێنشین بکات بەخاکەکەوە کەئەمە یەکێك بووە لەو سیاسەتانەی بەدرێژایی مێژووی تەعریب لەسەرەتای پێکەوە لکانی کوردستان بەعێراقی عەرەبییەوە تا رووخانی کۆمارەکەی کاری لەسەر کراوەو بەو هۆیەوە سەدان هەزار خێزانی عەرەبیان هێناوەتە ناوچەکانی کوردستانو نیشتەجێیان کردوون.

ئەم بەڵگەیە گەرچی ژمارەی ئەو جوتیارە عەرەبانەی دیاری نەکردووە چەند خێزانن بەڵام ئەوەی گرنگە لەبەڵگەکەدا کەدانی پێداناوەو نەیتوانیووە لێرەش دا نکوڵی لێ بکات کوردستانی بوونی کەرکوکە کە لەم بەڵگەیەدا بەڕوونی نوسراوە ئەو شوێنە نزیکانەی ناوچەی ئۆتۆنۆمی لەپارێزگای کەرکوك هەردوو فەزای مەخمورو شێخان.. سەرباری هەوڵی داگیرکاریانەی شۆڤێنییەکانی عەرەبە بۆ سڕینەوەی سیمای کوردستانی بوونی ناوچەکەو بەعەرەب کردنی ئەوەتانێ لەم نووسراوەش دا هەر بە بەشێك لەناوچەی (ئۆتۆنۆمی) دادەنێت.

هەر لەهەمان نوسراودا وشەی (ئەو جوتیارە عەرەبانەی کەهێنراون) وشەی (هێنراو) بەکارهاتووە کە لەئەرشیفی بەڵگەنامەکان دا گرنگە بەعس خۆی دان بەوەدا ئەنێت کە ئەم جوتیارانە خەڵکی ئەو ناوچانە نین کە خەڵکی ئەوێش نەبوون هیچ مافێکیان بەسەرەوە نییە ئەم دانپێدانانە دەلیلی داگیرکاریەکەیە کە (هێنراون)..

بەپێی ناوەڕۆکی ئەم بەڵگەیە بێت بڕیارێکی پێشوەختی (سەدام) هەبووە کە نابێ پارە بەقەرز بدرێت بەجوتیارەکان چونکە لەبڕگەی (١)ی بەڵگەنامەکەدا هاتووە کە (بڕیاری سەرۆك کۆمار بەسەریان دا مەچەسپێنن کە دەڵێ پارە مەدەن بەقەرز) ئەوەی لێرەدا مایەی هەڵوەستەکردنەو عەقڵیەتی شۆڤێنیانەی بەعس دەخاتەڕوو، جورئەت کردنی شکاندنی بڕیاری سەرۆك کۆمارە کە لەسروشتی سیاسی عێراقو حیزبی بەعس دا هیچ کەس مافی ئەوەی نەبووە نەك بە بەئاگای بەڵکو لەبێ ئاگایش دا مافی ئەوەی نەبووە کارێك بکات پێچەوانەی بڕیاری (سەرۆك) بووبێتو هەزاران عێراقی لەسەر پێشێلکردنی بڕیارە سەیرو سەمەرەکانی (سەدام) ئیعدام کراون.. چ جای ئەوەی کە بڕیارێکی سەرۆك هەبێت کەمەنعی بکات پارەی قەرز بەجوتیار نەدرێت بەڵام جورئەتی ئەوە کرابێت کەئەو بڕیارە پێشێل بکرێت.. ئەم حاڵەتە دەلیلە لەسەرئەوەی کە بەعەرەب کردنەکە ئەوەندە ئامانجێکی پیرۆز بووە بەلای سەرانی بەعسەوەو ستراتیژێکی هێدە موقەدەس بووە کەئەو دەسەڵاتەی داوەتە هەموو دامو دەزگاکانی بەعس هەموو ئەو یاساو بڕیارانە شکێنن کە لەخزمەتی تەعریب دا نییە ئەگەر بڕیاری سەرۆك کۆماریش بێت.. چونکە ئەوەی گرنگ بووە پێشخستنی پرۆسەی تەعریب بووە نەك کارکردن بەیاساو دەستور هەرچەندە زۆرترین بڕ"ەو بەندەکانی دەستورو یاساکانی عێراقیش بەوشێوەیە تەعدیلاتی تیا کرابوو کە لەخزمەتی بەعەرەب کردندا بێتو بۆ هەر هەنگاوێکی پرۆسەکە دەیان بەندو بڕگەی یاسای دروست کردووە تا بەحساب بەشەرعیەتێکی قانوونی بەپرۆسەی تەعریب بداتو زۆرکاریشی بەوشێوەیە کردووە تا لەهەر ئانو زەمانێك دا ئەم رەوتی پرۆسەیەش پەکی کەوت ریشەکێش کردنی ئاسەوارەکانی قورس بێت..

بەڵگەنامەکە نوسراوێکی سەرۆکایەتی کۆمار ئەندامێتی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش، جێگری سەرۆك کۆمار (تەها یاسین رەمەزان) لیژنەی باکور — سکرتاریەت — ژمارە ٢١٩٨/٤١ لەرۆژی ١٩٩٧/١٢/٩ بەنهێنیو تایبەتو خێرا ئاراستەی پارێزگای کەرکوك نوسینگەی پارێزگارو پارێزگای نەینەوا نوسنیگەی پارێزگار کراوە.

تیایدا رەزامەندی لیژنەی کاروباری ئابووری بەنوسراوی ژمارە ل.ص/ ٢٩٩٧ لە ٤ کانونییەك ١٩٩٧ خستۆتەڕوو کە لەمەودوا مەسرەفی زراعی ئەتوانێ پارە بدات بەو جوتیارە عارەبانەی کە هێنراون بۆ ناوچەکانی قەزای مەخمورو شێخانو ناحیەی فایدە.. کە هەریەك لەو ناوچانە گرنگییەکی ستراتیژیان هەبووە بەلای بەعسەوە تا وەك پشتوێنەی ئەمنی بیانکاتە ناوچەیەکی عەرەب نشین.. لەدەیان بەڵگەنامەی تردا تەئکیدی لەسەر جێبەجێکردنی بڕگەو بەندەکانی ئەم بەڵگەیە کراوەتەوەو رۆژانە چاودێری ئەوە کراوە چەند جوتیارو عەشایەری عەرەب نیشتجێ بوونو کۆبوونی خۆراکیان گواستۆتەوە فۆرمەکانیان هێناوەتە ناوچەکە. ئەمانە وەدەیان مەرجی تریش کراونەتە بناغەو مەرجی ئیمتیازی نیشتەجێ بوونەکە.

دەقی بەڵگەنامەکە

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

نهێنی تایبەتو بەپەلە

بۆ پارێزگاری کەرکوك — نوسینگەی پارێزگار

بۆ پارێزگاری نەینەوا — نوسینگەی پارێزگار

بابەت/ تەسلیف/ پارەپێدان.

کۆماری عێراق

سەرۆکایەتی کۆمار

ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش

جێگری سەرۆك کۆمار

تەها یاسین رەمەزان

لیژنەی باکور / سکرتاریەت

ژمارە: ٢١٩٨/٢١

رۆژ: ١٩٩٧/١٢/٩ م.

لیژنەی کاروباری ئابووری رەزامەندی دەربڕی بەنوسراوی لە ص/ ٢٩٩٧ لە ٤ ك١/ ٩٧ کە مەسرەفی کشتوکاڵی هاوبەش بەپارە پێدان بەو جوتیارە عەرەبانەی کە هێنراون بۆ ئەو شوێنە نزیکانەی ناوچەی ئۆتۆنۆمی لەپارێزگای (تأميم) و هەردوو قەزای مەخمورو شێخانو ناحیەی فایدە.. بەگوێرەی یاساو پەیڕەوی مەسرەف ژمارە (١١٠) لەساڵی ١٩٧٤ و بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش ژمارە (٩) لە ١٩٩٦ و بەم مەرجانەی خوارەوە:—

١—بڕیاری سەرۆك کار بەسەریان دا مەچەسپێنن (کە دەڵێ پارە مەدەن بەقەرز)

٢—پارە پێدانیان ئەبەسترێ بەزەمانی زەویو خانوو بەرەیان بۆ تەئمین کردنی وەرگرتنی پارەکە وەك قەرز.

٣—بەهای قازانج نابێ لە ١٥٪ کەمتر بێ.

چونکە ئەم قەرزانە — قەرزی پەرەپێدانە — بۆ تێڕوانینو کاری لەسەر بکەن لەگەڵ رێزدا.

لیوا طارق زیادة سالح

سکرتێری لیژنەی باکور

٨ کانوونی یەکەمی ١٩٩٧

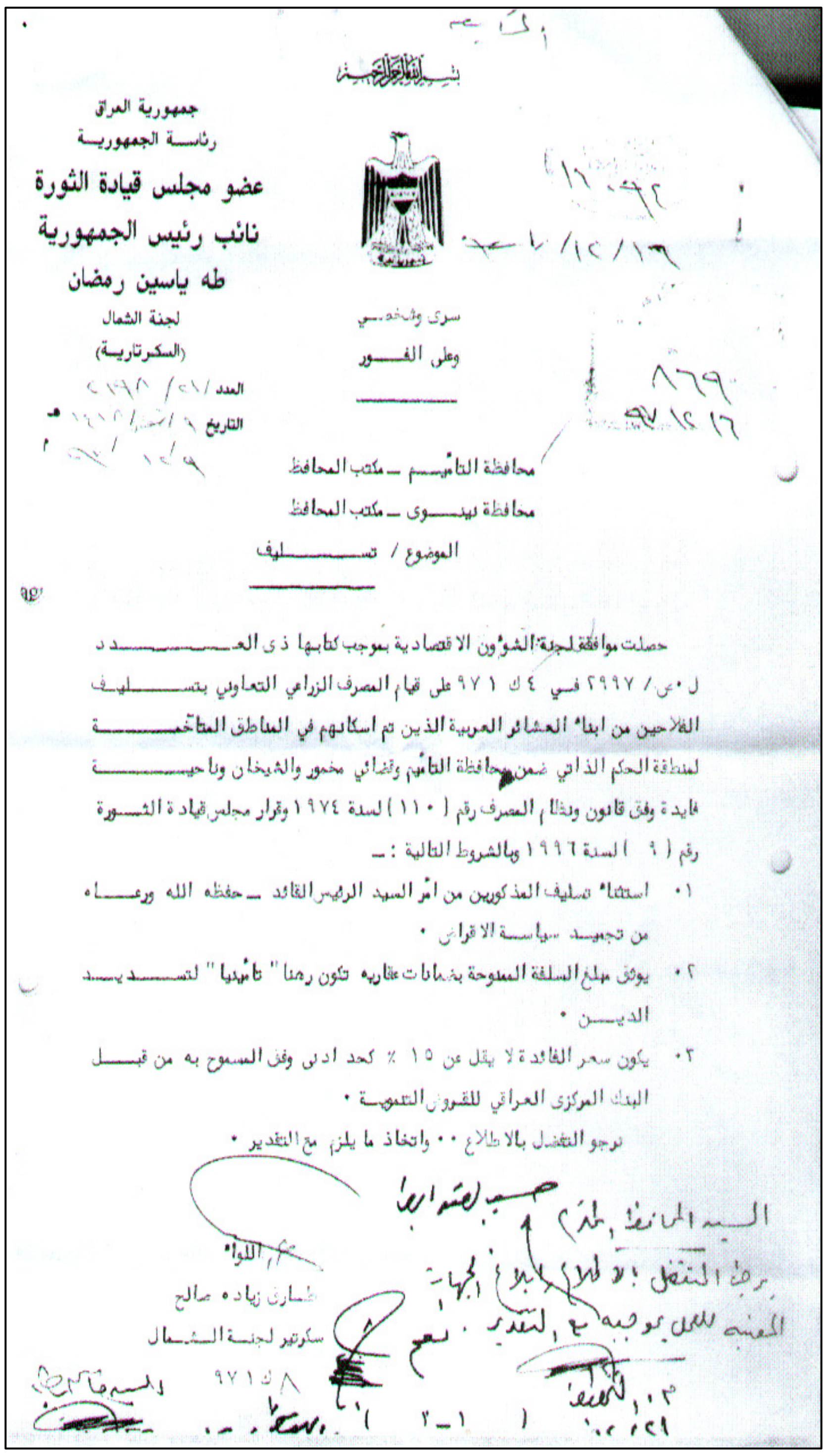

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
رئاسة الجمهورية
عضو مجلس قيادة الثورة
نائب رئيس الجمهورية
طه ياسين رمضان
لجنة الشمال
(السكرتارية)
العدد /
التاريخ

سري وشخصي
وعلى الفور

محافظة التأميم — مكتب المحافظ
محافظة نينوى — مكتب المحافظ

الموضوع / تسليف

حصلت موافقة لجنة الشؤون الاقتصادية بموجب كتابها ذي العدد ل ص/ ٢٩٩٧ في ٤ ك ١ ٩٧ على قيام المصرف الزراعي التعاوني بتسليف الفلاحين من ابناء العشائر العربية الذين تم اسكانهم في المناطق المتاخمة لمنطقة الحكم الذاتي ضمن محافظة التأميم وقضائي مخمور والشيخان وناحية فايدة وفق قانون ونظام المصرف رقم (١١٠) لسنة ١٩٧٤ وقرار مجلس قيادة الثورة رقم (٩) لسنة ١٩٩٦ وبالشروط التالية :ـ

٠١ استثناء تسليف المذكورين من امر السيد الرئيس القائد ـ حفظه الله ورعاه من تجميد سياسة الاقراض ٠

٠٢ يوثق مبلغ السلفة الممنوحة بضمانات عقارية تكون رهنا " تأمينيا " لتسديد الدين ٠

٠٣ يكون سعر الفائدة لا يقل عن ١٥ ٪ كحد ادنى وفق المسموح به من قبل البنك المركزي العراقي للقروض التنموية ٠

نرجو التفضل بالاطلاع ٠٠ واتخاذ ما يلزم مع التقدير ٠

اللواء
طارق زيادة صالح
سكرتير لجنة الشمال

بێ دەنگی ترسناکترین کێشەی ئێمە

جەمال سابیر

وەستان لەبەردەم ئەم دەستەواژەیەدا لەوانەیە نەیتوانیبێت زەمینی هەریەکمان وەك یەك رۆشن بکاتەوە بۆخۆی، بێدەنگی ئێمە لەو کاتەوە خاڵی دەسپێکردنی ئاراستە وەردەگرێت کەجیهانی منداڵیمان تیایدا لێوان لێو کراوە لەپەندو ئامۆژگاری‌یە گەورەکان کەدەیان هێڵی سوور بەچوارچێوەی تاکەکاندا ئەکێشێت، فەرشی سوور لەبەردەمی دەستەمۆبوون‌و ملکەچی‌دا خواستە سەپێنراوەکانی کۆمەڵگە بەهەموو جوانی ناشرینیەکانیەوە رادەخات.

کۆمەڵگەی ئێمە بەجۆرێك سیستماتیك کراوە کەهەرلە ژینگەی چواردیواری ماڵەوە دەسەڵاتی مەزنی باوك دەست پێ‌دەکات‌و لەخوێندنگەدا مامۆستا، لەکۆمەڵگە ئەوانەی لەتۆ بەتەمەنترن یان پۆستی لێپرساوی بەهێزتریان پێدراوە تادەگاتە سەرکردە. ئەمانە دەسەڵات‌وپاوان خوازی‌یەکی هێندەمەزنی لەنێو خۆیدا حەشارداوە کەهەر لەیەکەم ساتەوە گوێ‌رایەڵمان دەکات‌و لەتاکێکی فرە لاوازو پرسیار نەکەرو داماڵراو لەلێکدانەوەی‌بابەتەکان‌و دواتر ناتوانێت چی‌تر بەرهەم بهێنێت. لێرەوە کۆمەڵگە وا(مجەسەم)دەکات کەنەك ئاسان نەبێت بەڵکو فرەگران بێت لەدیوارە ئەستوورەکانی نزیك بینەوە

ئەم بێدەنگیە لەمێژەوە رەگی خۆی بەناخماندا بەجۆرێك شۆڕکردۆتەوە کەهەموو بوارەکانی ژیانمانی داپۆشیوە لەبەرامبەردا هێندە نائومێدی کردووین، تارادەی دەستەوسان بوون بەرامبەر یان روەو رووداوەکان هەنگاوئەنێین، خۆدەربازکردن لەو هەموو گەندەڵیەی رووبەری کۆمەڵگەی ئێمەی داپۆشیووە خەمساردی نواندن لەگەڵ رایەڵەکانیدا بێشك گاریگەری مەزنی هەبووە لەسەربەرین بوونەوەی قەیرانەکان.

نەخوێندنەوەی خواستەکانی کۆمەڵگەو پشتگوێ خستنی ئەو پرنسیپانەی کۆمەڵگە بەرەو گەشەپێدان ئەبەن لەئاراستەکەرانی کۆمەڵگەوە فاکتەرێکی ئێجگار بەهێزی ئەم بێدەنگی‌و نائومێدبوونەن کەرۆژبەرۆژ دواترپەی لێدانی لەبەریەك هەڵئەوەشێنێتەوە.

ئێمە لەوانەیە توانیبێتمان دەنگمان هەبێت بەڵام هەگیز نەمانتوانیوە بەردەوام بین‌و کایەکانی سەرکەوتنمان بەدەستی خۆمان بزانین یان نەزانین رووبەرووی هەڵدیر کردۆتەوە.

لەپێش راپەریندا هەموومان هەستێکی قوڵمان بەنائومێدی ئەکرد لەناخی خۆماندا بەدوای کاوەیەکدا ئەگەراین بمانگەیەنێتەوە ترۆپکی گەشبینی‌و جارێکی‌تر دەرگا کلیل دراوەکان بەروومان‌دا بکاتەوە.

راپەرین تێکشاندنی بێدەنگیەکانی ئێمەبوو کەتیایدا نەك هەر پرووکاو بووین بەڵکو هێواش هێواش قۆناغەکانی مردنی خۆمانمان بەسەرئەبرد، راپارین توانی جوانیەکانمان پێ ببخەشێتەوەو جارێکی‌تر لەسەرکەوتنە ئومێد بەخشەکانماندا سەوزمان بکاتەوە.

ئێمە لەکۆرەودا بەسەرجەم کوچەو کۆڵانەکانی جیهانمان راگەیاند کەبەهەموو نەهامەتیەکان رازی دەبین“ بەرامبەر بەزیندوو هێشتنەوەی ئەو هەموو هیواو سەرکەوتنانەی کەراپەرین لەهەناسەکانی‌دا بۆی هەڵگرتبووین، کەم ئەزموونی ئێمە کورد لەبەرێوەبردنی ئەم هەرێمە سەربەخۆیەی کەلەدوای کۆرەوەوە لەباشوری کوردستان دامەزرا لەژێر چاوی نەتەوە یەکگرتوەکاندا، نەبوونی پلانێکی چڕوپڕی پێش وەخت لەلایەن سەرکردایەتی سیاسی کوردەوە بۆ رێکخستن‌و راپەراندنی کێشەکان‌و نەبوونی وەڵامێکی راستەوخۆوگونجاو ئاراستەکردنیان بەشێوەیەکی تەندروست، خۆخەریك کردنێکی بێ‌تام بەبەرژەوەندی حیزبەکانەوە، جۆرێك لەپاشا گەردانی هێنایەبوونەوە کەرۆژبەرۆژ کێشەکانی بەرەو هەڵاوسان دەبرد، بێ‌دەنگی‌و خەمساردی کۆمەڵانی خەڵك لێرەدا پێدراوێك بوو کەبەرەبەرە کێشەکان تادەهات زەق دەبوونەوەو گەشەیان لەو نێوەندەدا دەسەند تاکار گەیشت ئەوەی لەمنداڵدانیدا کارەساتێکی پڕلەنەهامەتی‌و شەرم ئامێزی وەك شەری ناوخۆی لێ‌بکەوێتەوە.

شەری ناوخۆ بەتەنها شەری نێوان دوو حیزب نەبوو یان حیزبەکان نەبوو، بەڵکو جەنگێکی بێ‌هوودەی ناوبازنەیەکی داخراوبوو، رۆژانە پێدراوە جوانەکانی لێدادەماڵین‌و پەیتاپەیتاو بەلێشاو ناشرینیەکانی بەبەرۆکمانەوە هەڵدەواسی، جومگەبەجومگەی کۆمەڵی ئێمەی تێك‌وپێك شکاند، ئەو ئومێدانەی کەوەڵامی بەسەرکەوتنی ئێمە دەدایەوە لەیەکەم ساتی شەری ناوخۆدا بچوکترین بواری بۆمانەوە نەما.

چی‌دی ئێمەی کورد خۆمان لەبەردەم درندەیی هەموو هەرەشەکاندا رووت‌وقووت بینیەوە“ کەهەوڵەکانی پێکهاتنەوە سەرکەوتوو نەدەبوون دەنگی شەر لەهەموو دەنگە جوانەکان زوڵاڵ‌تر دەبوو لەقوڵایی خۆماندا دەمانبینی چیتر چی‌تر دەرفەتێك بۆقبوڵکردنی بەرامبەر نەمایەوە.

زیاتر لە دە ساڵە پرۆسەی جەنگێك بەرێوە دەچێت کەراستەوخۆو ناراستەخۆ بەبێ هێشتنەوەی بوار هەموومان لێی بەرپرسیارین، دەکرا ئەم شەرە مەوداکانی تەسك بکرایەتەوەو بوار نەدرایە ئەم فراوانیەی لەخۆبگرێت، دەکرا لەهەموو شاروشارۆچکەکاندا گروپی چالاك‌و هەڵسوراو پێك بهاتایە کاری لەسەر بزواندنی رای‌گشتی کورد بکردایەو هەوڵی هەڵنەوەشاندنی ریزە شاشەکانی گەلی کوردی دایەو توندو تۆڵی کردایەتەوە، سەرەرای هەوڵەکانی‌تر“ بەداخەوە نەتوانراو نەکرا وەك پێویست فشار بخرێتە سەر دەسەڵات‌و لایەنە شەرکەرەکان کەهێندەی رەچاوی کارتە دەرەکیەکان دەکرێت، هێندەش رەچاوی بەرژەوەندی‌یەکانی کورد بکەن.

ئێستاشی لەسەر بێت‌و دوای ئەو هەموو گۆرانکاریە گەورانەی کەعێراق‌و ناوچەکە لەدوای دەست پێکردنی جەنگی دژی تیرۆرەوە بەخۆیەوە بینی، هاوکێشە نەگۆرو چەسپاوەکان تیایدا گەرانەوە خاڵی سفر، دەتوانرا ئێمەی گەلی کورد بەو هەموو داخوازیە گەورانەوە خاڵێکی گەورەی وەرچەرخانمان هەبووایەو کاریگەری گەورەمان لەسەر ئەم دۆخە پێشهاتووە هەبووایە، کەبەداخەوە هێشتا ئێمەی گەلی کورد خەم ساردو بێ دەنگین.

گەندەڵی لیستی ڕێزلێنانیشی گرتۆتەوە!!

کاوە حاجی عەزیز

هەرگیز لەگەڵ ئەوەدا نیم کەس نان براو بکرێت یان بەهەر جۆرێك تووشی چورتم‌و نارەحەتی بێت، بەتایبەتی بۆ دەستەی نوسەرو روناکبیر مایەی دڵخۆشی‌و کارێکی باشە وەکو هەموو چینێکی کۆمەڵ خۆشگوزەران بژین‌و لەسایەی قەڵەمەکانیا بحەوێنەوەو دەست لەکەس پان نەکەنەوە! جێگەی ستایشە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لەکۆتایی ساڵی ٢٠٠٢دا بڕیاری رێزلێنانی بۆ دەرکردن، ئەوەتا مانگانە مووچەیەکی رێزلێنان وەردەگرن‌و ئەم بڕیارەش هونەرمەندانی گرتەوە، بەڵام ئەوەی نیگەرانم دەکات لەناو ئەو لیستانەدا کەوا رێزیان لێگیراوە کەسانێکی تیادایە لەژیانیاندا دێڕێکی نییە کەپێوەی بناسرێ!! هەر هیچ نەبێ لەسەر دێڕێك، وشەیەك کەدوژمن حسابی بۆ کردبێ، یا باشتر بڵێم حەرفێکی نەبووە کە خۆی خاوەنی بێت، ئەوەندەی ئاگام لەلیژنەی نوسەران بێت مەبەستم ئەو چەند بەڕێزەیە لەوەزارەتی رۆشنبیرییەوە دانرابوون بۆ دەستنیشان کردنی رێزلێنان لەنوسەران، بەڕاستی لەئاست ئەو بڕیارەی حکومەتی هەرێمی کوردستان زۆر درۆنگ بوون چونکە بارودۆخەکە زۆر ناسك بوو لەگەڵ ئەوەشدا یەشتا رژێمی بەعس نەڕووخا بوو، ئەمە وای کردبوو کە نەتوانن نوسەر لەنوشتە نووس‌و داهێنەر لەڕاوچی‌و شاعیر لەپیاو کوژ جیا بکەنەوە، بۆ نمونە من بەحوکمی پەیوەندیم لەگەڵ کەسانی ناو لیژنەکە واستەم بۆ دوو سێ کەس کرد بە بیانووی ئەوەی دەستیان کورتەو خاوەنی منداڵن نەك شاکارو دەست نووس‌و کتێب!! خۆشبەختانەش کارەکەیان بۆ کردم‌و سوپاسیان دەکەم، ئەمە بەهەرحاڵ لەناو ئەو لیژنەیەدا هەیان بوو بەناو عەشیرەتەکەی خۆیدا دەگەڕا بەڵکو ئەمە خوایە کەسانێك هەبن کە سەرە واوێك لەسکیدا بێت‌و ئیتر ئەم حەرفە بێتە مایەی خێرو دەخرایە ناو لیستی رێزلێنانەوە دیارە ئەمە نەوەستاوەو تاکو ئێستاش بەردەوامە. لەهەمووی ناخۆش‌و ناقۆڵاتر ئەوەیە کەسانێك هەن خەریکی واستەو واستەکارین بۆئەوەی بخرێنە ناو لیستی رێزلێنانەوە، ئەگەر رێز وا بگیرێ‌و دابونەریتی رێزلێنان لەکوردەواریدا بەوجۆرە بێت هەقی خۆیەتی کەنوسەرێکی ئەم دەڤەرە بەسواڵ‌و سەدەقە ناوزەدی بکات نەك رێز! چونکە لەدەرگای چەند کەسێکی داوە!! رەوای هەقە لەپاڵ ناوی شێرکۆ بێ کەسدا خەڵەفاوێکی دەوڵەمەند رێزی لێ بگیرێ‌و پێی بڵێن تۆش نوسەری یان لەپاڵ ناوی (موکری)دا نووشتە نوسێکی عەیارە (١٢) بەناوی نوسەرانەوە رێزی لێ بگیرێ!! یان لەپاڵ لەتیف هەڵمەتی شاعیردا کەسێکی دەمانچە دارو مەخزەندار و ترسدار وەروەر لەسەر کەمەرە بێتە داهێنەرو بڵێ منیش ٢٥ ساڵە دەنووسم‌و وەرن رێزم لێبگرن!! یان کەسێکی تەزویرچی بچێت استنساخی بەرهەمێکی بکات بەتەزویر بڵێت لەساڵی ١٩٧٦ ەوە لەهاوکاری شیعرم بڵاوکردۆتەوەو تکایە بفەرموون بۆ رێزلێنانم! یان لەپاڵ ناوی چەند منەوەرێکی کەمدا کە بەڕاستی دەست مایەی رووناکبیری ئێمەن چەند کەسێکی ئێکسپایەرو راوچی‌و بودەڵەو شتی تریش رێزلێنانی نوسەرانیان پێ نۆش بکرێت، لەوانەشە هونەرمەندانیش هەروا بن کە کاری من نی‌یە!! هەقی خۆیەتی وەك چۆن سەرۆکی پێشووی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەڕێز د. بەرهەم چەند ناوێکی دیارو سیاسەتمەداری بەدەستی خۆی لەناو لیستەکەدا سڕیەوە بەباشی نەزانیبوو ئەوان لەناو ئەو لیستەدا هەبن، جێی بایەخە سەرۆکی ئێستای حکومەتی هەرێمی کوردستان بەڕێز (عومەر فەتاح) ئەو لیستە پاکژ بکاتەوە، هەر هیچ نەبێت بۆ بەرز راگرتنی ناوی نوسەران‌و هونەرمەندان‌و حورمەتەن بۆ کارەکانیان!! ناویان لەو لیستەدا نەبن‌و بخرێتە هەر لیستێکەوە تەنها لیستی نوسەران نەبێت!!.

بۆنا! خۆ ئێستا کات لەبارە ئەی ئەوە نییە با هۆزی چاکسازی‌و پاکسازی هەڵی کردووە؟ تووخوا هیچ شتێك لەم کوردستانەدا هێندەی ئەو لیستی رێزلێنانە پڕ گەندەڵ‌و مشەخۆرترە کە بۆتە مایەی پیسکردنی نوسەرو نوسین‌و تێکەڵکردنی باش بەخراپ‌و داهێنەر بەتۆقێنەرو شاعیر بەماعیر.. هتد.

بێدەنگییەکی سەیر لە هەمبەر هەڕەشەکەی سەرکۆماری کاتیدا

گۆران قەرەداغی

لە مێژە بیرۆکەی ئەنجامدانی رێفراندۆمێك لەمەڕ چارەنووسی باشووری کوردستان، لە نێو رووناکبیرانی کورددا هاتۆتە گۆڕێ. سەرەتای پەیدابوونی ئەم بیرۆکەیە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی دوای راپەڕینە مەزنەکەی کوردستان و ئازادکردنی زۆرینەی ناوچە کوردستانییەکان. ئیدی لەو دەمەوە کوردستان لە ئالی پراکتیك و گەڵ رووی دییەوە، لە ئێراقی عەرەبی دابڕاوە و بە ئاراستەیەکی تایبەتدا گەشەدەکات، رۆژ بە رۆژ لە بوارە جیاجیاکانی وەك ئابووری، سیاسی، رۆشنبیری و کۆمەڵایەتیدا، پتر و پتر لە سیستەمی باوی ئێراق دووردەکەوێتەوە و زیاتر مۆرکی تایبەتمەندیی خۆی وەردەگرێت.

دوای لێدانی رژێمی بەعس و تەفروتووناکردنی لە لایەن ئەمەریکا و هاوپەیمانەکانییەوە، بیرۆکەی رێفراندۆم گەشەی کرد و بزووتنەوەیەکی سەربەخۆی جەماوەری لێکەوتەوە. بزووتنەوەکە بە گەرمی و جۆش و خرۆشێکی بێوێنەوە، لە لایەن رووناکبیران و جەماوەری میللەتەکەمانەوە، هەم لە وڵات و هەم لە هەندەران، پێشوازی لێکرا. گرنگترین خواستی ئەم بزووتنەوەیە، ئەنجامدانی راپرسییەکە لە کوردستاندا، تا بە سەرپەرشتی و چاودێریی نەتەوە یەکگرتووەکان و یەکێتیی ئەورووپایی و ئاگاداریی هەموو جیهان، کوردیش قسەی خۆی لەمەڕ دیاریکردنی چارەنووسی خۆی بکات. تا ئەمجارەش وەك سەردەمی کۆتاییهاتنی جەنگی جیهانیی یەکەم، ئێراقێکی کۆت و زنجیر، لە دژی خواستی کورد و بێ هیچ پرسێك بە کورد، نەئالێننەوە لە لاقی کوردەوە و بۆ هەتاهەتایە تێیدا هاووڵاتیی پلە دوو بین. کورد لە ئاوەها ئێراقێکدا لە کوێرەوەری و کوشتن و بڕین بەولاوە چی وەگیرکەوتوە و دەکەوێ.

بزووتنەوی رێفراندۆم، سەرەرای کۆمەڵێك گیروگرفتی ئابووری و تەکنیکی، توانی لە بەهاری ٢٠٠٤ دا، لە کوردستان و هەندەران، ٢ ملیۆن ئیمزا کۆبکاتەوە، کە بریتییە لە پشتگیرییەکی بێوێنەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان، بۆ ئەنجامدانی رێفراندۆمێك لە کوردستاندا.

ئەنجومەنی کاتیی حوکمی عێراق، هەرگیز مەسەلەی رێفراندۆمی نەکردە خاڵێکی پرۆگرامی کۆبوونەوەیەك، ئەمە بەو مانایە دێت بچووکترین رێزی بۆ ٢ ملیۆن ئیمزای میللەتێکی خۆبەخش و قارەمان دانەنا، کە بڕبڕەی پشتی ئەو تێکۆشانە بوو، سیستەمی سەددامی رامالی و زەمینەی هاتنی ئەمی خۆشکرد. کۆمیتەی بالای بزووتنەوەی رێفراندۆمیش لە کوردستاندا، نقەی لێوە نەهات.

رۆژی ٢ ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠٤، بزووتنەوەی رێفراندۆم، لە کوردستان و تەواوی دونیادا مانیفێستێکی ئاشتییانە و شکۆمەندانەی لە شێوازی رێپێوانێکدا ئەنجام دا، کە پەیامەکەی تەنیا ئاراستەکردن و بەرزکردنەوەی خواستی ئەنجامدانی رێفراندۆم بوو لە کوردستاندا، بۆ رێکخراو و لایەنە پەیوەندیدارەکان.

لە ٥ ی ئۆکتۆبەدا، واتە ٣ رۆژ دوای مانیفێستەکە، (غازی یاوەر) ی سەرکۆماری کاتیی ئێراق، لە تەلەڤزیۆنی ئەلعەرەبیەوە، دەڵێت: "باسکردنی جیابوونەوە قەبوڵناکەین، رێفراندۆم لە کوردستاندا خەیانەتی نیشتمانییە

بەرامبەر بە ئێراق، راستە ئێمە بڕوامان بە دیموکراسی و مافی ئازادی دەربڕین و فیدرالی هەیە، بەڵام هەرگیز بە جیابوونەوە قایلنابین و بە هەموو هێزمانەوە شەڕی جوداخوازان دەکەین". ئەم قسەیە ئەوە دەسەلمێنێ کە خاوەنەکەی نە بڕوای بە دیموکراسی و پلۆرالیزمە، نە دەشزانێ مافی چارەنووسی میللەتان بەری بەکوێوەیە.

دوابەدوای ئەو قسەیەی یاوەر، کۆمیتە بالاکانی رێفراندۆمی دەرەوەی وڵات و گەلێ کۆمیتەی دی و کۆمەڵێك لە رووناکبیرانی دڵسۆزی میللەتەکەمان، لە کۆمەڵێك بەیاننامە و وتاردا، بە توندی بەگژ ئەو راگەیاندنە شۆڤێنیستانەیەی (یاوەر)دا چوونەتەوە و بەرگرییان لە خواستی ئاسایی و رەوا و دیموکراتییانەی رێفراندۆم، بۆ دیاریکردنی چارەنووسی کورد، لە لایەن کورد خۆیەوە، کردووە. کەچی وا دوو هەفتە بەسەر هەڕەشە شۆڤێنیست و شەڕەنگێزانەکەی سەرکۆماری کاتیی ئێراقی نوێ، پلۆرالیست، دیموکرات و پەرلەمانیدا تێدەپەڕێ، کەچی هێشتا لایەنێکی رەسمیی کورد بەدەنگ نەهاتووە، هێشتا کۆمیتەی بالای رێفراندۆمی کوردستان کڕ و بێدەنگە. کۆمیتەی کوردستان دەبوو پێشەنگی وەڵامدانەوە بایە، هەر نەبێ لەبەر ئەوەی ئەم بوو پێشەنگی بزووتنەوەکەی دەکرد، زۆربەی ئیمزاکان بۆ ئەم کران و لەگەورەترین رێپێوانیشدا ئاپۆڕەی جەماوەر لە دووی ئەم کۆمیتەیەوە رێیان دەکرد. بە مانایەکی دی، بێدەنگیی کۆمیتەی بالا، قایلبوونە بە هەڕەشەی شۆڤێنزمی عەرەبی و ئەو سووکایەتییەی کە شۆڤێنیستانی عەرەب، لە زاری غازی یاوەری تازە نوێنەریانەوە، بە هەمان بیانووی سەردەمی سەددامەوە، واتە "پیرۆزیی یەکێتیی خاکی ئێراق" ەوە، لەژێر ناوی دیموکراسی و پلۆرالیزم و فیدرالیزمدا، ئاراستەی سادەترین مافی نەتەوەکەمانی دەکەن.

١٦ ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠٤

سەرنوسەری (دیدی نوێ) دووەمین جارە لەهەولێر دەگیرێ

بەشی رووناکبیری

رۆژنامەی (دیدی نوێ) رۆژنامەیەکی نوێی بێلایەنی دونیای رۆژنامەگەری کوردی‌یە، گەرچی کەمکوڕی تیایە، بەڵام رۆژنامەیەکەو ئەویش رەوتی گرتۆتە بەر.

ئەم رۆژنامە ئەهلییە، وەکو رۆژنامە ئەهلیەکانی دیکە، کەمتر خۆی لەقەرەی سیاسەتی رەسمی دەدا. زۆرتر دیدێکی رەخنەگرانەی لەسەر دەسەڵات‌و دیاردەکان هەیە، خۆشیان دەڵێن: وەکو عەقڵیەت‌و توانستی تازەو گەنجانە هاتینە مەیدانەکە .. تاد.

> **دیدی نوێ.. سەراپا مافی خۆیانە دیدی پێشکەوتنی خۆیان بڵاوبکەنەوە. تەنانەت نەك لەسەر پێگەی ژن لەئیسلام دا، بەڵکو پێچەوانەی ئیسلامیش. چونکە یاسای کاتی بەڕێوەبردنی عێراق چەسپاندویەتی کە (ئازادی ویژدان) کە ئازادی هەڵبژاردن‌و هەڵنەبژاردنی ئایین‌و مەزهەب دەگرێتەوە، دەستەبەرە**

(دیدی نوێ) لەدیدی گەنجانەی ئازادانەی خۆیەوە، گوتارێکی لەسەر (پێگەی ئافرەت لەئاینی ئیسلام)دا بڵاو کردۆتەوە. ئەم گوتارە، بۆیە مایەی کاردانەوەی توندی مامۆستا (مەلا جەمیل) و لەگوتاری هەینیدا، هێرشێکی بەرامبەر شکێنی بەرامبەر رۆژنامەکەو نوسەرانی کردووەو داوای لەحکومەت‌و پەرلەمان کردووە کە ئەم کەسانە وەکو (ئیرهابی ئەخلاق‌و تیرۆری ئوممەتێك) سزا بدرێت. ئەمە جگە لەوەی رووی پاڕانەوەو نزای کردۆتە خوا کە ئەم خەڵکانە (کوێر بکا) و رونیشی کردۆتەوە کە هەر کەسێك باوەڕ بەو جۆرە قسانە بکا (کافرە).

هەتا ئێرە، هەواڵەکە ئاسایی‌یە، بۆ؟ لەبەرئەوەی مەلایەکی ئاوا کە نە لەئازادی‌و نە لەدیموکراسی‌و نە لە مەدەنیەت‌و نە لەمافی ژنان تێدەگا، ئاسایی بەوشێوە ناڕەوایە هێرش بکاتە سەر بیروڕای رەوا.

سەیرەکە لەوەدایە، لەسەر داوای ئاوای ناڕەوا، حکومەتی ئیدارەی هەولێریش، سەرنوسەری دیدی نوێ (خەلیل زێوەی)ی، رۆژی (٢٠٠٤/١٠/١٢) بەپێی بڕیاری (٤٤٣) سزای یاساکان، لەبەندیخانەی مەحەتە بۆ چەند رۆژێك دەهاوێن.

دیدی نوێ، لەبەیاننامەیەکیاندا، داوا لەرای گشتی دەکەن، بەرامبەر ئەم گرتنەو فەتوایانە بێدەنگ نەبن. ئۆباڵەکەشی لەئەستۆی (یەکگرتووی ئیسلامی دەئاڵێنن) ئەم داوایە، داوایەکی هەقەو هەقیشە، هەموو رۆژنامەو میدیاکان، بەرامبەر ئەم جۆرە خوتبانەی ئەو مەلایانەی ناتوانن لەئازادی تێبگەن، هەڵوێستیان هەبێ. ناکرێ چارەنوسی ئازادی‌و ژیانی مەدەنی، جارێکی‌تر بخرێتە گرەوی ئەو جۆرە مەلایانە کە ناتوانن ببنە مەلای متەنەور، متەنەورێکی سەدەو نیوێك لەمەوبەریش کە (حاجی قادری کۆیی) و دوای ئەوەش، (مەلای گەورە)و ، پاشان (قانع)یش، ئاڵا هەڵگری بوون.

مەعقولە لەناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەم دا، حاجی قادری کۆیی، بەدیدێکی زۆر رۆشنتر لایەنگری مافی ژن بی‌و دژی ئەو شێخ‌و مەلایانەش بێ کە ئەو مافە قبوڵ ناکەن. کەچی ئێستا لەهەزارەی سێهەم‌و جیهانگیریدا (مەلا جەمیل) لە هەولێردا، لەپایتەختی کوردستان‌و لەپەنای پەرلەماندا، ئاوا کۆنەپەرستانە مامەڵە لەگەڵ نوسین‌و بڵاوکردنەوەی وتارێك بکاو سڵێش لەوە نەکاتەوە فەتوای کوشتن‌و گرتنیان بدا.

دیدی نوێ.. سەراپا مافی خۆیانە دیدی پێشکەوتنی خۆیان بڵاوبکەنەوە. تەنانەت نەك لەسەر پێگەی ژن لەئیسلام دا، بەڵکو پێچەوانەی ئیسلامیش. چونکە یاسای کاتی بەڕێوەبردنی عێراق چەسپاندویەتی کە (ئازادی ویژدان) کە ئازادی هەڵبژاردن‌و هەڵنەبژاردنی ئایین‌و مەزهەب دەگرێتەوە، دەستەبەرە. کە ئازادی ویژدانیش لەیاسای وڵاتێکی دیموکراسیدا دەستەبەر بوو، ئیتر (مەلا)کانی ناتوانن وەکو جاران بەئارەزووی ئیجتهادی خۆیان، فەتوا بدەن‌و کوشتن حەڵاڵ بکەن.

گرتنی سەرنوسەری (دیدی نوێ)یش، خزمەتی ئەو جۆرە سیاسەتە هەژمونگەرەی مەلا دواکەوتوەکانی کوردستانە کە لەدوا ئەنجامیش دا، هێزە سەلەفییەکان سوودی لێوەردەگرن.

شایەنی باسیشە، وا باوە لەناوخێزانی (دیدی نوێ)دا، کە ئەمە یەکەمین جار نییە سەرنوسەرەکەیان دەگیرێ‌و بەکەفالەت بەردەدرێ، بەڵکو مانگێك لەمەوبەر، لەسەر هەواڵێکی تر لەسەر دەست بەسەراگرتنی موڵك‌و ماڵی خەڵك، لەلایەن دەوڵەمەندێکی تازە هەڵکەوتوەوە، لەئاسایشی هەولێر گیراوەو لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کراوە.

پەیامی لاپەڕە

حەمە بچکۆڵ

لەیاری نێوان هەردوو تیپی فتبۆڵی یانەی سلێمانی و یانەی سیروانی نوێ لەخولی دۆستانەی (فیدراڵ)دا، پێك هەڵپژانێك لەنێوان هاندەرانی هەردوو یانەکەدا لەناو یاریگای سلێمانی رووی‌دا، لەم جۆرە پێك هەڵپژانانەش لەزۆربەی یاریگاکانی دنیادا روو ئەدات، بەتایبەتی لەنێوان جەماوەری ئەو دوو یانانەی لەووڵاتێکدا پێشبرکێی مێژوویی‌و دوورو درێژ لەنێوانیاندا هەیە، لەمیسر هەردوو یانەی (الاهلي و الزمالك)، لەئیسپانیا (ریاڵ مەدریدو بەرشلۆنە)، لەبەغدا (الزوراء و القوة الجوية)، لەسلێمانیش هەردوو یانەی (سلێمانی‌و سیروانی نوێ)، نمونەی تریش لەجیهاندا زۆرن، هەندێك جاریش شەرو ئاژاوەو پێکدا هەڵپژان لەیاریکەرانەوە بەرەو بەرێوەبەران‌و کادیرانی راهێنان‌و ئەمجا جەماوەریش‌و لەوێشەوە بەرەو شەقامەکانیش پەرە ئەسێنێ‌و ئەتەنێتەوە، بەڵام جێگەی دڵخۆشی‌یە کەلەیاری هەردوو یانەی (سیروانی نوێ‌و سلێمانی)دا، نەیاریکەر، نەراهێنەر، نەبەرێوەبەران لەگوڵ کەمتریان بەیەکتری نەوتووەو ئاژاوە تەنیا لەنێوان هەندێ جەماوەری گێرەشێوێندا بووە، کەلەمانای پیرۆزی وەرزش نەگەیشتوون. بەرای ئێمە هۆی سەرەکی ئەم جۆرە کێشانە، کەم یاریکردنە لەسەر ئاستی تیپی پێگەیشتوانی فەتبۆڵی نێوان ئەم دوو یانەیە، ئەوەندەی ئێمە ئاگاداربین، ماوەیەکی زۆر دوورو درێژە، لەسەر ئاستی تیپی پێگەیشتوانی فوتبۆڵ یاریان لەگەڵ یەکتری‌دا نەکردووە، چارەسەری ئەمەش بەوە ئەکرێ کەلەلایەن یەکێتی فوتبۆڵی کوردستانەوە، لەچەند بۆنەیەکدا چەند یاری‌یەك رێك بخرێ لەنێوان ئەم دوو یانەیەدا ئیتر ئەو هەستیاریە (الحساسيه)و نێوان جەماوەری ئەم دوو یانەیە، وردەوردە، ئەرەوێتەوەو ئەو کاتەش بردنەوەو دۆراندن زۆر زۆر ئاسایی دەبێت بەلای هەموو وەرزشکاران‌و هاندەرانی هەردوو یانەکەوە..

تیپی فتبۆڵی نەتەوەیی عێراق بێ هیوا بوو

شەوی ٤ شەممە ١٣/١٤–١٠–٢٠٠٤ لەیاریگای (عەممان)ی ئەردەن هەردوو هەڵبژاردەی نەتەوەیی عێراق‌و ئۆزبەکستان لەیاری‌یەکی چارەنووس سازدا بەیەك گەیشتن‌و لەئەنجامدا تیپی ئۆزبەکستان یاری‌یەکەی بەدوو گۆڵ بەرامبەر بەگۆڵێك بردەوە، بەم ئەنجامەش تیپی ئۆزبەکستان بەتەواوەتی نزیك بووەوە لەقۆناغی داهاتووی پاڵاوتنی مۆندیالی ٢٠٠٦ کەلەئەڵمانیا ئەنجام دەدرێ، چونکە ١٣ خاڵی کۆکردۆتەوەو عێراقیش بە٨ خاڵی خۆیەوە مایەوە...

تیپی عێراق هەر لەسەرەتای یاری‌یەکەوە لەبەرئەوەی پێویستی بەبردنەوە بوو، پەلەپەل کردن‌و کەفوکوڵی حەزی بردنەوەی زووبەزوو، ئارەزووی بەدەستهێنانی گۆڵێکی خێرا چوونە پێشەوەو فشاری بێ پلان‌و بە باشی توند نەکردو چاودێری کردن لەهێڵی بەرگریدا، بوو بەهۆی ئەوەی دوو گۆڵی لێ بکرێ‌و بەخراپی سەریدا بشکێتەوە، بەڵام هەرچی تیپی ئۆزبەکستان بوو، بەپێچەوانەی بۆچوونی راهێنەری عێراقەوە هەر لەسەرەتاوەو بەزوویی دەستی خۆی وەشاندو بەهێمنی‌و ساردی‌و لەسەر خۆیی یاری ئەکرد، تۆپی ئەگواستەوە، پەلەی نەئەکرد، یاری‌یەکەی ئەمراند، یاری‌یەکەی ئەخستە تەنیشتەکانەوە، بەتەواوەتی ئەزموونی تیپی کارامەو لێزانیان پێوە دیار بوو، تیپێك کەبزانێت چۆن حوکم بەئەنجامی یاری‌یەکەوە ئەکات، شایەنی باسە زیاتر لە (٥٠٠٠) پێنج هەزار هاندەری عێراقی لەهەموو شارەکانی عێراقەوە چوون بۆ هاندانی تیپی هەڵبژاردەی عێراق کەلەناویاندا خەڵکێکی زۆری کوردی کوردستانی عێراقی تیادا بوو.

تیشکێك بۆسەر خولی فوتبۆڵی فیدراڵ

(قوە جەویە) یەکەم‌و (سیروانی نوێ) دووەم، بوو.. (دڵشاد عومەر) یەکەمین گۆڵکەری خولەکە بوو..

بۆخۆ ئامادەکردن بۆ خولی فوتبۆڵی یانە پلەنایابەکانی عێراق، یەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی کوردستان، لەسەر بودجەی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان، هەستا بەکردنەوەی خولێکی فوتبۆڵ لەیاریگای سلێمانی لەنێوان رۆژانی ١١–٢٠٠٤/١٠/١٤ بەبەشداری چوارتیپ، خولەکە بەشێوەی دەوری بەیەك قۆناغ بوو، رۆژی دووشەممە ٢٠٠٤/١٠/١١ لەیەکەمین یاری خولەکەدا هەردوو یانەی (سیروانی نوێ)و (قوە جەویە)ی بەغدا، بەیەك گەیشتن‌و لەئەنجامدا تیپی (قوە جەویە) یاری‌یەکەی بەدوو گۆڵ بەرامبەر بەیەك گۆڵ بردەوە، هەر لەهەمان رۆژداو لەیاری دووەمدا، هەردوو تیپی یانەی (سلێمانی)و (کەرخ)ی بەغدا، بەرامبەر وەستان بەگۆڵێك. رۆژی سێ شەممە ٢٠٠٤/١٠/١٢ تیپی (قوە جەویە)و (کەرخ) یاریان کردو لەئەنجامدا (قوە جەویە) بەگۆڵێکی بێ بەرامبەر یاری‌یەکەی بردەوە، هەر دوای ئەم یاری‌یە، لەهەمان رۆژدا تیپی یانەی (سلێمانی)و (سیروانی نوێ) بەگۆڵێك بەرامبەر بوون، بەمەش هەرسێ تیپی (سیروانی نوێ، سلێمانی، کەرخ)، یەکەمیان بەجێ‌هێشت بۆ تیپی یانەی (قوە جەویە)و کەوتنە پێشبرکێ بۆ بەدەست هێنانی پلەی دووەم، پاش نیوەرۆی رۆژی پێنج شەممە ٢٠٠٤/١٠/١٤ دوارۆژی خولەکە بوو، کەبەئامادبوونی بەرێز (ئاسۆ عەلی) لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی سلێمانی دواین دوو یاری خولەکە بەرێوەچوو، لەیاری یەکەمدا یانەی (سیروانی نوێ) بەدوو گۆڵی بێ بەرامبەر لەیانەی (کەرخ) بردەوە، لەیاری دووەمدا هەردوو یانەی (سلێمانی)و یانەی (قوەجەویە) بەیەك گۆڵ یەکسان بوون، بەم ئەنجامەش یانەی (قوە جەویە) بووە خاوەنی ٧ خاڵ‌و یەکەمی خولەکە بوو، یانەی سیروانی نوێ بە ٤خاڵ بووە دووەمی خولەکە، یانەی (سلێمانی) بە ٣ خاڵ سێ‌یەمی خولەکە بوو، یانەی (کەرخ) کەتەنها ١ خاڵی کۆکردەوە بووە چوارەمی خولەکە.

لەکۆتایشدا بەرێزان (ئاسۆ عەلی) لێپرسراوی مەڵبەندی رێکخستنی سلێمانی، (عمر محمد کریم) جێگری سەرۆکر لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان‌و (ئیبراهیم قاسم) ئەندامی یەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی عێراق خەڵاتیان پێشکەش بەتیپەکان کرد..

دڵشاد عومەر یەکەمین گۆڵکەری خولەکە بوو..

(دڵشاد عومەر)، کەیاریزانی تیپی یانەی وەرزشی (سیروانی نوێ)یە، لاوێکی بەهرەمەندو تەکنیکێکی بڵندی هەیە، لەدایك بووی ساڵی ١٩٨٠ یە، لەهەر سێ یاری یانەکەیدا توانی سەرو بلیت بۆ گۆڵچی‌یەکانی هەر سێ تیپی یانەکانی (سلێمانی، قوە جەویە، کەرخ) بە سێ شووتی پەنارتی زۆر جوان ببرێت، بەمەش بوو یەکەمین گۆڵکەری خولەکە بەسێ گۆڵ‌و خەڵاتی یەکەمین گۆڵکەری خولەکەی وەرگرت..

لەراستی‌دا سودێکی زۆری بەیانەکان بەگشتی‌و هەردوو یانەی (سیروانی نوێ‌و سلێمانی)ی بەتایبەتی گەیاند، لەو بروایە داین کەراهێنەرانی هەردوو یانەکە خاڵە لاوازەکانی تیپەکەیان دەست نیشان کردووەو بەو هیوایەی لەخولی فوتبۆڵی پلە نایابەکانی عێراقدا ئەنجامی باش‌و دڵخۆشکەر بەدەست بهێنن..

شایەنی باسە بەدرێژایی رۆژانی خولەکە جەماوەرێکی زۆر ئامادەبوون بۆ هاندانی تیپەکان.

تیپی باسکەی پێشکەوتوانی کورانی کەمال سەلیم، یەکەم بوو

بەسەرپەرشتی یەکێتی ناوەندی باسکەی کوردستان‌و بەبەشداری یانەکانی (سلێمانی، سیروانی نوێ، کەمال سەلیم، دەربەندیخان)، خولی باسکەی پێشکەوتوانی کورانی یانەکانی کوردستان، لەرۆژانی ٩–٢٠٠٤/٩/١٥ بەرێوەچوو، خولەکە بەشێوەی دەوری بەدوو قۆناغ بەرێوەچوو، لەیاریگای سەنتەری گەنجان ئەنجامدرا، دوا یاری خولەکەش بەئامادەبوونی بەرێزان (سەرکەوت حەسەن) سەرۆکی یانەی سلێمانی‌و (ئازاد محمد ابراهیم) سەرۆکی یانەی کەمال سەلیم، لەنێوان هەردوو یانەی کەمال سەلیم‌و یانەی سیروانی نوێ‌دا کراو لەئەنجامدا یانەی کەمال سەلیم بە ٥٧ خاڵ بەرامبەر ٥٦ خاڵ یاری‌یەکی بردەوە، بەمەش یانەی کەمال سەلیم یەکەم‌و یانەی سیروانی نوێ دووەم بوو.

لەکۆتاییشدا بەرێزان، هەردوو سەرۆکی یانەی سلێمانی‌و کەمال سەلیم خەڵاتیان بەسەر سەرکەوتواندا دابەش کرد.

تازەپێگەیشتوانی باڵەی کچانی سلێمانی یەکەم

بەسەرپەرشتی یەکێتی باڵەی کوردستان، رۆژانی ١٠–٢٠٠٤/١٠/١٤ خولێکی باڵەی تازەپێگەیشتوانی کچانی یانەکانی سلێمانی کرایەوە، کەهەر سێ یانەی (سلێمانی، کەمال سەلیم، پێشمەرگە)، بەشداری تیادا کرد. خولەکەش بەشێوەی دەوری بوو بەیەك قۆناغ، ئەنجامی یاری‌یەکانیش بەم شێوەیە بوو:

سلێمانی * کەمال سەلیم	٣گێم بەرامبەر سفر
پێشمەرگە* سلێمانی	٣گێم بەرامبەر ٢گێم
کەمال سەلیم* پێشمەرگە	٣ گێم بەرامبەر ٢گێم

بەم ئەنجامە ناکۆکانەو بەجیاوازی گێم، یانەی سلێمانی یەکەم‌و یانەی پێشمەرگە دووەم‌و یانەی کەمال سەلیم سێ‌یەم بوو، لەدوا یاریش دا کەلەیاریگای سەنتەری گەنجان بەرێوەچوو بەرێز (شێخ جەعفەر شێخ مستەفا)، خەڵاتی پێشکەش بەتیپەکان کرد..

شێروانەو رانیە“ سەرکەوتن بۆ ریزی پلە یەکەکانی باڵەی کوردستان

بەسەرپەرشتی یەکێتی ناوەندی باڵەی کوردستان، بەدوو کۆمەڵە، خولی باڵەی یانە پلە دووەکانی کوردستان، بەشێوەی دووجار دۆراندن (تسقیگ زوجی) بەرێوەچوو، کۆمەڵەی یەکەم کەبریتی بوون لەتیپی یانەکانی (شێروانە، قەرەداغ، شارەزوور، ئاشتی، عەربەت، سیروانی شارەزوو، پیرەمەگروون)، ئەم کۆمەڵەیە یاری‌یەکانیان لەرۆژانی ٢٠–٢٠٠٤/٩/٢٤ لەسلێمانی ئەنجام دراو لەکۆتایی‌دا تیپی باڵەی یانەی شێروانە یەکەمی کۆمەڵەکە بوو، سەرکەوت بۆ ریزی پلەیەکەکانی کوردستان..

کۆمەڵەی دووەمیش کەبریتی بوون لەتیپی یانەکانی (رانیە، قەڵادزێ، دوکان، چوارقورنە، خەلەکان)، ئەم کۆمەڵەیە یاری‌یەکانیان لەیاریگای رانیە، لەرۆژانی ١٢–٢٠٠٤/٩/١٧ ئەنجام دراو لەکۆتایی‌دا، تیپی باڵەی یانەی رانیە سەرکەوت بۆریزی تیپە پلەیەکەکانی کوردستان، بەناوی لاپەرەی وەرزشەوە پیرۆزبایی لەهەردوو یانەی سەرکەوتوو دەکەین.

مایکرۆسکۆبی لاپەرەی وەرزشی چاودێر

* ئەگەر بەتیپەکانی کچانماندا نەچینەوە، ئەوا ماوەیەکی تر تیپی کچانمان نامێنێت!!
* ناردنی راهێنەرەکانمان بۆ خولی راهێنان لەووڵاتە پێشکەوتووەکانی دنیای وەرزش کارێکی گران نی‌یە.
* پێداگرتنی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان بۆ پێکهێنانی تیپی منداڵان‌و تازە پێگەیشتوان‌و لاوان لەیانەکاندا بەشێوەو پلانێکی زانستیانەو پەروەردەییانە لەهەموو جۆرە وەرزشەکاندا، ئەرکێکی وەرزشی مەزن‌و پێویستە بۆ پێشخستنی وەرزش‌و مسۆگەر کردنی ئاییندەیەکی گەشی وەرزشی لەکوردستان.
* پەلەکردن لەدروست کردنی یاریگای چیمەن‌و تەواوکردنی هۆڵەداخراوەکان، پەلەکردنە لەپێشخستنی پرۆسەی وەرزشی کوردستان.
* هەموو کەسێك ئەتوانێ هانی تیپەکەی خۆی بدات، بێ ئەوەی کاری نارەوا بکاتە سەر هاندەرانی تیپی بەرامبەر.
* گرنگی‌دان بەیاری‌یە تاکە کەسی‌یەکان (الفردي)، ئایندەی وەرزشمان سەرکەوتوو دەکات.

رۆناڵدۆ لەکاتی تۆمارکردنی گۆڵ بۆ نوسینی ناوی خۆی بەپیتی زێرین

پاڵەوانێتی جامی جیهانی لەمۆتۆرسکیلدا لەسەر زەوی قەتەر

بەرازیلیەکان شکست دێنن لەبەرامبەر هێڵی بەرگری کۆلۆمبیەکاندا

پاشماوەی ستایشکردنی سروشت

هەڵدەوەشێنێتنەوە, پرۆسەی ئەو هەڵوەشاندنەوە وەسفیە نووسینەوەی زمانە, نووسینێك ڕەنگ تیایدابەشداری دەکات, بۆئەوەی مانایەکی تر بەسرووشت ببەخشێت, مانایەك کەئەوەسرووشت نەبێت لەناودەق خۆی بەرهەم بێنێتەوە, بەڵکوئەوەزمان بێت بچێتەناو سرووشتەوە, بۆیەپەیوەندیی ڕەنگ بەشوێنەوە, پەیوەندیی سرووشتەبەتراژیدیا, تراژیدیایەك نووسینەوەی زمانە, کەدیارەتراژیدیا لەئەزمونی شیعریی شێرکۆ زۆربەخەستی دەردەکەوێت بەتایبەت لەودەساڵەی دوایی, بەڵام تراژیدیایەك بەتەنها بەرهەمی یۆتۆپیای زمان نییە بەڵکو ئەوە تراژیدیای ئەنفالە, کەلای شاعیربووەبەکێشەیەکی ئەخلاقی, کێشەیەك هاتۆتەناو زمانەوە, لەهەر شوێنێك ئەوکێشەیە لەدەرگایەکدا بکرێتە دەرەوە ئەوە شێرکۆکونجێك یادەلاقەیەك دەدۆزێتەوە بۆ ئەوەی ئەوتراژیدیایەی تیا بکاتە ژووری، ئیدی شیعریی شێرکۆوئەوتراژیدیایە بۆهەتاهەتایی دەست لەملانی یەکترن, بەمانای ئەوکاتەی زمان دێت تراژیدیا هەیە, یادەتوانین بڵێین بەرلەوەی زمانی شیعریی هەبێت تراژیدیا هەبوو, ڕەنگەئەوەیان قسەی زیاترهەڵبگرێت, قسەکردنێکی جیاوازلەبارەی تراژیدیاوزمان, کەلەهەریەك لەدەقەکانی "دەربەندی پەپوولە, ماروخاچ ورۆژمێری شاعیرێك, ڕەنگدان, گۆڕستانی چراکان" زمان دێت بۆئەوەی بەشداری لەنووسینەوەی تراژیدیادا بکات.

ڕەنگ ئەوئاماژەییەکەبوونەکانی سرووشت دەگۆڕێتەسەرخۆی, لەوئاماژەیەوەش ڕەنگ دەبێتەوە ڕەمز, بەڵام ڕەمزێك مانای سرووشتی دۆڕاندووەومانای نەدۆزراوەی گرتۆتەخۆی, دیارە هەردوو ڕەنگی(زەرد)و(ڕەش)ئەگەر ڕەمز بن بۆنائومێدیی و مەرگ, بەڵام زمان دەیگۆڕێتە سەریەکەیەکی شیعریی جیاواز, بەوەی یەکەمیان ئاماژەیەکە دەبێتە ڕەمزبۆئومێدیی نەتەوە, ئەویتریش هیوای ژیانەوەی شاعیرەلەناو زماندا, وەك چۆن لەناو زمان منداڵ کائینێك نییە بەتەنها لەگۆشت وخوێنەوە وەك لەژیاندا دەیبینین, بەڵکولەناو زماندا ڕەنگێکەلەڕەنگەکان, ڕەنگێك ڕەشەباکان لەناو زیلێکدا لەدەستیان دەکەوێتە خوارەوە, بەڵام شاعیرداوای لێ دەکات بەهۆی ئەوکەوتنەی نەگرییێت, چونکەئەو"ڕەنگی ئاڵی ناو بەیانیە"ڕەنگێکە بەرائەتی تەمەن وای لێدەکات توانای ئەوەی هەبێت بچێتە سەر ڕەنگەکانی تر و ببێت بە(شەمامەی خاڵ خاڵ)و (ڕەنگی هەنگ)و ڕەنگی (زەنگیانەو کزەباوشنە), گریانی منداڵ دەبێتەوەگریانی سرووشت بۆیە شێرکۆ داوای لێدەکات کەنەگریێ, چونکە دواتر ئەو گریانەدەبێتەهۆی ئەوەی (بنەدەوەن, پەپولە, بەرد, با,..)بگرین, ئەوەش جیاوازی پەیوەندیی سرووشتەلەنێوان شێرکۆو گۆران, ئەگەرپرسیاری گۆران لەسرووشت دڵدانەوەی شاعیرێك بێت بەوەی ئەویش وەك سرووشت خەمبارە, ئەوالای شێرکۆسرووشت دێت بەشداری لەگریانی شاعیردەکات, گریانێك شێرکۆداواڵەو منداڵەی کەبووەبەڕەنگ دەکات کەنەگرییێت, بۆئەوەی سرووشتیش بەگریانەکەی نەزانێت و ئەویش بیداتەگریان.

(٧)

بەدوای قەسیدەی ڕەنگدان دەتوانین هەموو ئەو خاسیەت وتایبەتمەندیەی کە لە ئەزموونی شێرکۆییدا بەرچاودەکەوێت لەنێوان زمان وتازەگەری و بەکارهێنانەوەی چەمکی سرووشت بەڕۆشنی ببینین نەك تەنها ئەوجیاوازیەی دەکەوێتەنێوان تازەگەری گۆران وتازەگەریی شێرکۆیی, چونکەگۆران بەشێکی دیار لەتازەگەری شیعریی ئێمە پێکدێنێت, بەڵام تازەگەریەك پێویستی بەڕەخنەیە, ڕەخنەبەمانانوێیەکەی کەتوانای هەڵوەشاندنەوەی سیستم ودەلالەتەکانی ناودەقی هەبێت, وەك چۆن دەبینین شێرکۆلەتێرامانی شاعیریانەوە سرووشت لەومانا گۆرانیە دەردەکات وبەتەنها مەودایەك بۆدووقۆناغی تازەگەریی شیعریمان دەست نیشان ناکات هێندەی ئەومەودایەی دەکەوێتەنێوان ئەو دووقۆناغە بەهەموودەنگەکانەوە ووریادەکاتەوە, ئەوەش پرۆژەی ساتەوەختێکی هەنووکەیی شیعریی نییە بەڵکوبەرهەمی دۆخ وگەشەیەکی هەمیشەیی شیعرییەو لەقەسیدەی (کۆچ)ەوە دەست پێدەکات وبەدوای قەسیدەی (ڕەنگدان) دەتوانین سیماکانی ئەو تازەگەریتی و ئەودابڕانە لەئاستی ماناو دواتر لەڕووی تێکشکاندنی ئەو زمانە وەسفیە بەڕوونی هەستی پێبکەین, کەلە ووتارەدا مەبەستمان بوو ئەو تێگەیشتنە بخەینە روو کەسیماکانی ئەو ئەزموونە چین لەوانی تری جیادەکاتەوە, بەتایبەت ئەو لە دوو ئەزموونی تریشدا قسەی ترمان ڕووبەرو دەکاتەوە کەئەویش (دەربەندی پەپوولە)ودواتر لەڕێگەی قەسیدەی(ئافات)دا دەیەوێ بمانخاتەناو ئەزموونێکی ترەوە, ئەگەرچی ئەو ئەزموونەی لە ئافات وپەریزادەوگوڵەکەی دوژمنی دەردەکەوێت ئەزمونێکی تری ناوئەوگوتارە شیعرییە ئەگەرچی ئەوگوتارە لەدوای ئەودووئەزمونەدەسبەرداری ئەوگۆڕانەدەبێت, ئەوەشیان هەوڵ دەدەین لەووتارێکی تردا تیشکی بخەینەسەری ولەسەریدا بووەستین.

پۆزش

لەژمارەی پێشوودا بەبێ راوێژ لەگەڵ رنووسەردا دەستکاری ناونیشانی ئەم بابەتەکە کراوە، داوای لێبووردنی لێدەکەین..

پاشماوەی بەبیانوی کیانەوە

واتە ئەم گوتارانە لەسەر مۆدێلی میتافیزیکیاوە بونیادنراون هەموو جیاوازی‌یەکی سروشتی کەمرۆڤ لەناخی‌دا هەڵگریەتی ئەوان تێکی‌دەشکێنن واتە حەقیقەتێك هەیە کەئەوان باوەریان پێ‌یەتی هەر مرۆڤێك لەدەرەوەی ئەم حەقیقەتەدا بێت، بەلادەر (ئیرتیداد) لەقەڵەمی دەدەن. بەدرێژایی مێژووی کورد گووتەیەك هەیە کەئەمە تەواوی رۆژهەڵاتیشی گرتۆتەوەو کاری لەسەر دەکرێت (بۆ ئەوەی من هەبم پێویستە تۆ نەبیت، وەبۆ ئەوەی تۆ نەبیت پێویستە من هەبم).

تێفکرە لەم گوتارە نالۆژیکی‌و نازانستی‌و نائاکاری‌یە کەکۆمەڵگای کوردی‌و رۆژهەڵاتی تێ‌ی کەوتووە. واتە ئێمە هەمومان فێندەمەنتالین جا فێندەمەنتال عەلمانی، فێندەمەنتاڵی ئایینی، فێندە مەنتالی نەتەوەیی. هەرچەندە جیاوازی هەیە لەپارتێکەوە بۆ پارتێکی تر لەگروپێکەوە بۆ گروپێکی‌تر، وەلەناو گروپەکان‌و پارتەکانیش لەسەر ئاستی خودی جیاوازی هەیە، بۆنمونە مام جەلال، بەرێژەیەکی بەرچاو هەڵگری هەزم کردنی گوتاری جیاوازە، رەنگە لەناو پارتەکەشی‌دا هەبێت هەڵگری کەمترین هەزم کردنی جیاوازی سروشتی نەبێت. واتە ئەوەی لێرەدا بۆتە گرفت بۆکۆمەڵگای کوردی‌و رۆژهەڵاتی بەگشتی ئەم پاساوە نالۆژیکیانەن وەك پاساوی ئایینی، مەزهەبی‌و نەتەوەیی‌و بەناو هێزە عەلمانی‌یەکان.

ئێستا زۆربەی وڵاتە عەرەبیەکان لەژێر پاساوی کۆلۆنیالیزم‌و داگیرکردن‌و کۆمەڵێك پاساوی‌تر لەژێر پرۆژەیەکی فراوانی چەپاندندا دەناڵێنن، تاکە شەرعیەتیش بۆ رژێمە تۆتالیتاریەکانی ئێستا، ئەمریکاو ئیسرائیلە وە شەرعیەتی مانەوەی هێزە سیاسی‌یەکانی ئێمەش فارس، تورك، عەرەب‌و کۆمەڵێك تەفسیری ئیفلیج.

لێرەدا ئەوەی رێگرە لەبەردەم مرۆڤی کوردی لەفەزیلەتدا بژی، ئەم پرۆسەی یەکێتی‌و نەتەوەپەرستی‌و ئاین پەرستی‌یەیە کەنایەڵێت مرۆڤ وەك مرۆڤ بەئاراستەی خواستەخودیەکان‌و کرانەوەو لێگاڵ بوونەوە هەنگاو بنێت.

گلەییەك لەبڕیارێکی حکومەت

رەهێڵ عەلی

بڕیاری جێبەجێکردنی پرۆژەی گوندی هاوچەرخ لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە بڕیارێکی دڵسۆزانەو گرنگە بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکانی کوردستان لەسەر بنەمایەکی هاوچەرخ‌و مۆدێرن، ئێمە لێرەدا قسەمان لەسەر خودی بڕیارەکە نییە بەڵکو قسەمان لەسەر ئەوەیە ئایا بۆچی حکومەت تەنها گوندەکانی ناوچەی شارباژێری هەڵبژاردووە بۆ جێبەجێکردنی ئەو پرۆژانە وەکو سەرەتایەك، کە دەکرا لەهەر ناوچەیەکی تری کوردستان گوندێك هەڵبژێردرایە بۆئەوەی هاوڵاتیان بەکردەوە هەست بەیەکسانی بکەن لەخزمەتکردنی حکومەتەکەیان. چونکە رژێمی بەعس بەبێ یەکسانی گوندەکانی کوردستانی وێران کردوە، سەرجەم گوندەکانی کوردستانیش بەبێ جیاوازی خزمەتی بزوتنەوەی کوردایەتیان کردووە. بۆیە دەکرا حکومەت وردتر بوایە لەهەڵبژاردنی ئەو ناوچانەی ئەم پرۆژانەی تێدا جێبەجێ دەکات، یان سەرەتا لەو گوندانە جێبەجێ بکردایە کە کیمیاباران کرابوون.

بەداخەوە، هەر لەدوای راپەڕینەوە بەرنامەو پرۆژەیەکی ئەندازەیی شارستانی سەردەمانە نەبوو بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان. بۆیە دەبینین بەسەدان گوند، ئێستاش لەسەر شێوەی سەدەیەك لەمەوبەر ئاوەدان کراونەتەوە. تەنها مەگەر خوێندنگا، یان نەخۆشخانە (ئەگەر دروست کرابن) لەهەندێ گوندا، پێشکەوتنیان لەناو گوندە سەرلەنوێ بەدواکەوتویی دروستکراوەکاندا دیارە. هەر ئەو بینایانە گوڵن‌و لەشوێنێکی ناشریندا رووان.

هەلێکی گرنگ بوو، حکومەتی هەرێمی کوردستان، جوانتر دروستکردنەوەی گوندەکان‌و بوارە خزمەتگوزاریەکانیان (باخچە، یاریگای منداڵان، جادەوبان، خزمەتگوزاری.. هتد) بکاتە هۆیەك بۆ پێشخستنی جوتیاران‌و گوندەکان، لەم رێگەیەشەوە پەیوەندی نێوان شارو گوند، باشتربکا.

پاشماوەی دەمەتەقێیەکی فەلسەفی

بخرێتە پێش ئەقڵ، ئەگەر تەکنەلۆژی خۆی بەهێز نەبێت؟ کۆمەڵ پێش نەکەوتبێ؟

وەڵام: رۆح لەناو ئەو دوو شتەدا ئیش دەکەن، ئەوە نیە یەکێکیان بخەمە پێش ئەوەیان، وا نییە لای من.

م.ب: کامیان کامیان ئەجوڵێنێت؟

وەڵام: ئەو رۆحە، چونکە ئەو روحە بەئەڵمانی لەوانەیە رۆحی ئیشکردن بێ، بۆیە ئەڵێت ئەو رۆحەی ئێمە جیابۆوە، رۆح لەناو زانکۆکان‌و فەلسەفەو ئیشکردنی روح لەروحی تریشا بۆنموونە کارێکی هونەری روحی تیایە، ئەها ئەڵێ ئەو هەستە، لەوەدەچێت دەوری هەست ببینێت یان بڵێین هەستێکی ئەو تابلۆیە جۆرە روحێکی تیایە، روحەکە میتافیزیك نیە.

م.ب: ئەحاسیس ئەتوانین پێی‌بڵێین، من دێمە سەر قسەیەکی خۆی کە گرنگ بوو بەلامەوە، ئەوە نووسیم بۆئەوەی دوایی بێمەوەسەری، ئەویش ئەوەیە" فەلسەفەکان نەیانتوانی پێمان بڵێن کارەساتێکی زۆر گەورە چاوەڕێمان دەکات، یانی بەهیچ شێوەیەك لەفەلسەفەی ئەڵمانیا راستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ ئەو مەترسیانە تێبینی نەکراوە، هەرگیز.

وەڵام: ئەبێت کە کۆمەڵێك وشە وترابێت، بەڵام شتی گشتی، شتە گشتیەکە ئەوەی پێڕانەئەگەیاند.

م.ب: نیتشە پێشبینی نەکردووە داڕزانی شارستانی بەرێوەیە، ئەگەر سۆپەرمان دروست نەبێت هێزی بەهێز دروست نەبێت؟

وەڵام: ئەو ماوەیە بوو کە کارەساتی پیشەسازی زۆر هات، ئەوەندە ئەو چاوەڕوانیە ترسناکە نەدەکرا، ئەوەندە ترسناکە، ئەو پێشبینیە سامناکە. بۆیە هایدگەر لەزۆربەی کاتدا بەبێ‌دەنگ مایەوەو ئەو ترسەی پیشان نەدا کە شتێکی وا هەیە.

پرسیار: قوتابخانەی فرانکفۆرت پێشبینی جەنگی جیهانی دووەمی خراپتر نەکرد لەدوای جەنگی جیهانی یەکەم؟

وەڵام: قوتابخانەی فرانکفۆرت زۆربەیان جوولەکە بوون، بۆیە ئەڵمانیەکان ترسی ئەو راکردنەیان هەبوو نەك ئەوەی ئەو کارەساتە ترسناکە ببینن.

پرسیار: بەڵام چەپ بوون، بیری ناسیۆنالیستیان نەبوو، چەپ بوون؟

وەڵام: دوای ئەوە هاتنەوە لەو مێژووە کۆنەی خۆیان ئیشیان کرد, وایە چەپ بوون، بەڵام ئەوەبوو کە سیاسەت وایلێکردن کەزانکۆکە داخەن، بەڵام دەوڵەت وایلێکردن کە بێدەنگ بن کە ئەو بیری زانکۆییان پێ بکاتەوەو بێدەنگیان بکات.

پرسیار: با، بەڵام بەشێوەیەکی کاتی ئەڵمانیایان جێ‌هێشت‌و چوونە ئەمریکا، لەئۆروپا ئیشی خۆیان کردو هەتا ئێستاش پاشماوەی قوتابخانەی فرانکفۆرت ماوە.

وەڵام: بۆیە روح، ئەمانەوێت روح بێدەنگ بکەین، بەڵام ئەوە بۆ کەس سەرناگرێت.

پرسیار: روح یاخیە، بەڵام من دێمە سەر شتی تر، کە زۆر لام گرنگە، ئەویش ئەوەیە خۆت وتت نیتشە لەسەرەتای پەیدابوون‌و بەهێزبوونی پیشەسازیەوە، مەترسیەکانی زانی، باشە، نیتشە هەستی‌کرد پیشەسازی مەترسیەکە لەسەر فکر، لەسەر روح، لەسەر ئەقڵ، لەسەر شتەکان، دوایی هایدگەر هات ئەو بیرەی نیتشەی بەجۆرێکی تر لەزەمانێکی ترا قوڵترکرد بەرامبەر بەپیشەسازی، بەرامبەر بەسەرمایەداری، بەرمبەر بەئامێرکردنی ئەقڵ، دوای ئەم ئەندێشەیە، هەتا هەندێك لەفەیلەسوفەکانی قوتابخانەی فرانکفۆرت یاخی بوون بوو لەمۆدێرنێتەیە، بەبیانووی ئەوەی کە ئەقڵ داگیرکراوە. ئەقڵ بووە بەئامێر، لەدواسەرەنجامدا، هەر ئەم فکرەیە چووە ناو پۆست مۆدێرنێتەو کرایە رێبازێکی بەهێز دژی مۆدێرنێتە، بەڵام هابرماس هەر لەئەڵمانیاوە دەرکەوت، مۆدێرنێتەی دیسان رزگارکرد لەو رەخنانەی کە دەیانگوت حیکایەتە گەورەکان نەمان، ئێستا ئەم هەموو ئەزمونە چۆن ئەخوێنێتەوە، یان ئەم بۆچونە هەڵانە لەفەلسەفە چۆن ئەخوێنێتەوە بەرامبەر بەمۆدێرنێتە، بەرامبەر بە تەکنەلۆجیا؟

وەڵام: ئەمەوێت دووشت جیا بکەمەوە لەپێشدا" فکرێکی دیتراو، لەگەڵ فکرێکی ئەقڵانی، بۆنموونە نیتشە ئەو فکرە ئەقڵانیەتەی لەگەڵ فکری (پویزی شاعیریانە) دا کۆکردەوە، بۆیە وایلێهات کە ئەو ئاراستەی بیرکردنەوەیە وایلێکرد کەوتە ناو مەجازێکەوە کە بەرەو ئەو مرۆڤی باڵایە رۆشت. دژی ئەو ئەقڵانیەتەی مۆدێرنێتە، ئەو دژە لای ئەدۆرنۆ بەهێزتر بوو، نەك لای هۆکهایمەر، دوای ئەو تێشکانەی کە پۆست مۆدێرنە کردی دژی مۆدێرنێتە، هابرماس ویستی هەمدیسان چاکیان بکاتەوەو بەیەکیان بگەیەنێت.

پرسیار: چۆن چۆن توخوا با شتر رۆشنی بکاتەوە؟

وەڵام: پۆست مۆدێرن لەنێوان ئەو دوو فەلسەفەی شیکردنەوە، بوو لەکوردیا قوتابخانەی فرانکفۆرت شیکردنەوە پێئەڵێن لەنێوان ئەو شیکاریەدا کە هەمووشتێك شی‌ئەکرێتەوە، هەموو شتێك لەگەڵ ئەو درکە هینایە ناوی چی‌یە؟ ئەو دیدگایەی شیکاری لەگەڵ ئەو دیدە، ئەو دوو فکرەی پۆست مۆدێرنە، کە ئەو ویستی ئەو دووانە لەشوێنێکی تۆ بیاتەوەلەیەك‌و پێکەوەببەستێتەوە، بۆیە ئەوە یەکێکە لەوانەی کە بازێك بەسەر ئەو شیکردنەوانە ئەداو ئەچێتەوە ناو رۆشنبیریەکەوە کە ئەژی، ئەچێتە ناو کلتورێکی ترەوە، بەس خۆی یەکێکە لەوانەی کە بەهەردووکی ئیش دەکات، بەو ئەقڵانیەتە و بەو بیرکردنەوە بازهەڵدانێکە بەسەر ئەقڵیەتێکی تەواو.

پرسیار: با لەم بابەتە وازنەهێنین لە (٣٠) ساڵی رابوردوودا جەدەلێکی گەورە لەنێوان مۆدێرنێتەو پۆست مۆدێرنێتە پەیدابوو. لە (١٠) ساڵی رابوردووەوە کپ ئەبێتەوە، پێت وایە ئێستا پۆست مۆدێرنێتە لەئۆروپادا یان لەیەك وڵاتی ئۆروپا کاریگەریەکی قوڵیان مابێت؟ یا لەئەمەریکادا؟

وەڵام: پۆست مۆدێرنە خۆی لەشوێنێکدا چەسپاند، کە وایکرد هەموو را جیاوازەکان بهێنێتەوە ناو شوێنێك‌و ئیشیان پێبکات، لەفکردا.. بەڵێ.

پرسیر: کوێیە لەفکرەکەیدا؟

وەڵام: وایلێهات کە فەلسەفەی پۆست مۆدێرنێتە ماوەیەك بوو بەشتێکی زۆر پراکتیك، بوو بە شتێکی ئیشپێکردوو، چووە ناو ژیان‌و پراکتیك، رۆحە فەلسەفەو ئەندێشە فەلسەفییەکانی لاوازکرد. ئەگەر بمەوێت بەئازایەتی‌یەوە بڵێم: ئەڵێم ئێستا هابرماس دەیەوێت چارێك بۆ رۆحمان بدۆزێتەوە. ئەیەوێ بەناو هەموو ئەو شتانەدا، بەرەو شوێنێکی کەمان بەرێت, بۆیە کەسێکی وەکو هابرماس، یەکێکە لە پیاوە هەرە بەرزەکان، ئێستاش یەکێکە لە پیاوە بەرزەکانی ئەڵمان.

پرسیار: ئێستا لەکوێن پۆست مۆدێرنێتەکان، یانی ئەتوانن بڵێن فکری پۆست مۆدێرنێتە یا تیۆری پۆست مۆدێرنێتە، لەکوێی فەلسەفەدا ببینین؟

وەڵام: بەرای من ئێستا زۆری لەلای فەیلەسوفەکانی فەرەنسان.

پرسیار: لەئەڵمانیا کاریگەریان چی‌بوو کاتی‌خۆی‌و ئێستا لەکوێن لەئەڵمانیا؟

وەڵام: بەگاڵتەوە ئەیڵێم لەوە ئەچێن لەکاتی ملاکەمەدا قورسایی هەیە، دوو قورسایی جیاواز هەیە، دوو مەتنی جیاواز لەئەڵمانیا خوێندرایەوە، بەڵام ئەو سەنگە گەورەیان نەدرایە، ئێستا ئەوەندەی لەرۆژنامەو کۆڕی لاوەکیدا ئەبیسترێت، لەزانکۆکاندا نابیسترێت.

پرسیار: ئەم مەسەلەیەم تۆزێك لا گرنگە، پۆست مۆدێرنێتە توانی لەحەفتاکاندا بەهێز لەفەرەنسا سەرهەڵبدات، پاشان بەئاسانی لەئەمەریکا جێی‌خۆی کردەوە، بەڵام دیواری فەلسەفەی ئەڵمانیای نەبری. وەکو لەفەرەنساو لەئەمەریکا کردی.

وەڵام: پرسیارێکی زۆر سەرنج راکێشە، لەبەرئەوەی ئۆرگانیزمی فکری ئەڵمانی ئەڵێت" ئەگەر بتوانم بڵێم زۆر مەخافزکارە، ئا زۆر، بۆیە فکرو فەلسەفەی ئەڵمانیا رێنادات، کە ئاوا ئەندێشەیەکی سادەو زۆر ئاسان بنەمای گەورەی فەلسەفەیان ببڕێ.

پرسیار: وای ئەبینێت یان خود حەقیقەتەکەی وایە؟

وەڵام: ئەگەر من بتوانم وا بڵێم، چونکە ئەو پرسیارە مایەی سەرسوڕمانە، چونکە ئەوە شتێکی ئاسان نی‌یە.

پرسیار: باشە من بەجۆرێکی تر شتەکە ئەخوێنمەوە، ئەیبەستمەوە بەگفت‌و گۆکانی پێشووشمان، ئەویش ئەوەیە: ئەوەی من وتم فەلسەفەی ئەڵمانیا زۆر بەهێزو بنکەیەکی زۆر تۆکمەی هەیە، ئەمەریکا نیەتی، لەفەرەنسا فەلسەفە ئەو بەهێزیەی نیە، بەپێچەوانەوە، توندرەوی فکری لەفەرەنسا بەهێزە، ئایە هۆیەکەی ئەوە نیە بەهۆی ئەم توندرەوییە فکریەوە پۆست مۆدێرنێتە لەفەرەنسا ئەتوانێت سەرهەڵبدات؟ نەبوونی بنەمایەکی فەلسەفی لەئەمەریکا جێی‌ئەکاتەوە؟ بەهێزی فەلسەفە لەئەڵمانیاش بەرپەرچی ئەداتەوە؟

وەڵام: ئەبێت بەئاگاداریەوە قسەبکەم" فکری فەرەنسی لەفکرەی شاعیرێك ئەکات، ئەدەبی بووە، فکرێکی ئاسانتر بووە، کە لەئەدەب‌و لەووشەیا یاری‌ئەکات، ئەمەریکا هیچ لەو گرفتەی نی‌یە" ئەمەریکا پرسیارەکان لەناو هێزی دەسەڵاتدا کۆمەڵێك پرسیاری بچوکی هەیە، هەموو شتەکان ئەباتەوە بۆ دەسەڵات، بەپێچەوانەوە ئەڵمانیا، هۆڵەنداش بڵێین هەمان شتە، ئەتوانین بڵێین: کە ئەو فەلسەفە لەوێدا، یا ئەو ئەندێشەیە لەوێدا، قورسترە.

پرسیار: ئێستا گرنگی باسەکان چۆن ئەبینێت لەرۆژئاوا؟ ئەزانن سەدەی هەژدە چۆن بوو، نۆزدە چۆن بوو، سەدەی بیستیش چۆن بوو، یانی هەتا (٣٠) ساڵ لەمەوبەر (٢٥) ساڵ لەمەوبەریش ئەزانین چۆن بوو، بەڵام ئێستا گرنگی فەلسەفە چۆن ئەبینن؟ کاریگەری فەلسەفە چەندە؟

وەڵام: کە هاتم بۆ ئێرە تەنها کتێبێکم لەسەر کوردستان نەهێنا، لەسەر کلتورەکان، بەڵکو کتێبێکیشم لەسەر هایدگەر هێنا، بیرکردنەوە، بیر چی‌یە؟ ئەو کتێبە کە بەئەڵمانی لەسەر کوردستان نوسراوە لە سنوری تورکیا شڵەژان، تێشنەگەیشتن کتێبەکە چی‌یە، دۆخەکە چی‌یە؟ بەڵام ئەو کتێبەی هایدگەر کە لەسەر بیر نوسرابوو، نەیانزانی بەخەیاڵیاندا نەهات لەتورکیا، ئەمەش سەنگی فەلسەفە دەردەخا بەڵێ بۆیە پرسیارەکانی فەلسەفە ئەوەبێت، کە فەلسەفە خۆی چی‌یەو بیرکردنەوەو ئینسان چی‌یە؟ نەك قسە. ئەو پرسیارە میتافیزکەکانە کە بکرێتە بکەری بیرکردنەوەی مرۆڤایەتی دابراو. ئەمەش هەڵەیە.

پرسیار: با تۆزێك لەفەلسەفە بچین بۆ سەر شێکی تر، من وای دەبینم کە لەسەدەی هەژدەو نۆزدەدا، ئۆروپا نەك هەر فەلسەفە بەڵکو مەسەلەی مۆسیقا، سەمفۆنیا، تابلۆ، هونەرمەندی گەورەگەورە شاکارو داهێنانی دانسقەیان خولقاند. ئەوکاتە لەسەدەی هەژەو نۆزدەدا، کەچی لە سەدەی بیست ئەو بەهرەمەندو هونەرمەندو مۆسیقازانە هەرەگەورانە نابینێت، لەمۆسیقا، لەتابلۆ، لەهونەردا، یانی هەتا لەکۆتایی سەدەی نۆزدە بەهرەمەندی هەڵکەوتوو دەرکەوتوون، کەچی لەدوای ئەوە، لەناوەراستی سەدەی بیستەوە بەهرەمەندی گەورەتر لەسەدەی نۆزدەو سەدەی هەژدە نابینین.

وەڵام: مۆسیقاو تەشکیلی وەکو فەلسەفە پێویستی بە کاتە.

پرسیار: لەسەردەمی رێنسانس بەدواوە بزانە چی مۆزیکسیۆنی گەورە، چی وێنەکێشی گەورە گەورە هەڵکەوتن، کەچی لەسەدەی (٢٠) تاك تاك ئەبینین زۆر گرنگ بێت.

وەڵام: بەرای من، لەهەموو کاتێکدا مۆسیقا شوێنی گرنگی خۆی هەیە. ئێستاش مۆزیکسیۆنی چاك زۆرن، بەڵام ئاوا گەورە هەبێت، لەوانەیە لە (٥٠) ساڵی داهاتودا واگەورە بن.

پرسیار: بەڵام بتهۆڤن، مۆزارت، شتراوس، ئەمانە کاتی خۆیان زۆر زوو دەرکەوتن، گەورەن، شەڕیان لەسەر بوو لەناو ئەمیرکاندا، لەناو ئیمبراتۆرەکان کە کێ بیانبات بۆ کۆشکەکەی خۆی.

وەڵام: ئێستاش مۆزیکسیۆن‌و هونەرمەندی زۆر زۆر بەناوبانگ هەیە.

پرسیار: ئەو چێژەی لەوانی ئەبینی لەمانی ئەبینی؟ ئەو سیمفۆنیایانەی ئەوان وەك خۆی ئەڵێ: مایکل جاکسن لەهەمو مۆسیقازانەکانی ئێستا بەناوبانگ ترە، مادۆنا لەمایکل جاکسنیش خۆشەویسترە، ئەگەر بەناوبانگی بێت، من گرنگی کارەکەو بەهای داهێنانی شاکارە مۆزیکیەکان دەڵێم نەك ناوبانگی.

وەڵام: لەئەڵمانیا جیا کردنەوە لەنێوان مۆسیقای جدی‌و مۆسیقای سادەدا هەیە، ئەگەر ئەو مۆسیقا باشانەی ئێستا هەن، تەزەوقی بکەم وەکو بتهۆڤن کە زۆر تەزەوقی ئەکەم, ئێستا زۆر گرفتە، گرفتەکەش لەمێشکی مندایە، ئێستا شتێك هەیە کە فێرت دەکەن یان باوەڕت پێ دێنن، کە ئەو هونەرمەندە زۆر گەورەیە، دەیخەنە مێشکت کەبتهۆڤن زۆر گەورەیە، مۆزارت زۆر گەورەیە، کە ئەخرێتە مێشکتەوە ئەڵێت خۆشم دەوێن، بۆ هونەرمەندی ئێستا ش هەروایە. بەڵام ئەبێت ئەقڵ بگۆڕین. ئەتوانین بڵێین ئەوە بۆ پێویستیەك زۆر جوانە، بەڵام شتی جوانتریش هەیە. پەروەردەی هونەری دەبێت، تەزەوقی پەروەردە بکەین، بۆئەوەی باشی بدۆزینەوە، شتی باش بدۆزینەوە لەپێشدا، تەزەوقی پەروەردەی هونەری ورد.

پرسیار: من ئەم پرسیارانەم هەموو بۆئەوە بوو بڵێم: تۆ بڵێی تەکنەلۆژیا کاریگەریەکی نێگەتیڤی هەبێت بۆ داهێنانی گەورە، لەکاتێکدا لەسەدەی هەژدەو نۆزدەو حەڤدەدا یانی لەرێنسانسەوە تەکنەلۆژیا وەکو کاری سەرەتایی هەر بووە، ئەم داهێنانە گەورانەش هەبووە، ئایە تەکنەلۆژیا ئێستا ئەو کاریگەریە نێگەتیڤەی هەیە؟

وەڵام: باوەڕناکەم ئەوە دوو بەشی جیان بۆ من، حەقیقەت ئەوەیە، بەڵام ئەوەی کە لە کۆمەڵ لەو جۆرە باوەرو بیرکردنەوەیە بەرامبەر هونەر هەیە. هەموومان وەکویەك هاوشێوەی ئەو کۆمەڵە کلتورەی خوارەوە لەبیرکردنەوەدان، بەڵام تەکنەلۆژیا بۆ فەیلەسوفێك شتێکی زۆر گەورەو شتێکی زۆر کاریگەرە، بەڵام ئەبێت روحی فەیلەسوف لەگەڵ تەکنەلۆژیا بەردەوام لەشەرا بێت، بەڵام ئەوەیە تەکنەلۆژیا نابێت بەسەر ئەقڵا زاڵبێت.

پرسیار: خەریکە ئەگەمە کۆتایی، لەوەزیاتر هیلاکی ناکەم، ئێستا زیاتر چ فەیلەسوفێك ئەخوێنێتەوە.

وەڵام: کتێبێکی (سلۆتۆدایس)م بەدەستە، زۆر مۆدێلە لەئەڵمانیا، لەگەڵ ئەو کتێبەی هایدگەر.

پرسیار: گوێ لە کام لەمۆسیقا ئەگریت هی ئێستا؟

وەڵام: ئێستا کار لەسەر ئۆرگی تازە دەکرێ، تازەترین ئۆرگە لەجیهاندا، کە دروستی‌ئەکات نەك لەئەڵمانیا لەهەموو جیهاندا تازەترین ئۆرگە کە لەجیهاندا، کێ مۆزیکسیۆنی تازەبێت لەوێدا ئیشی خۆی دەکات، یانی مۆسیقیە تازەکان لە مۆسیقای زۆر گەورەدا ئیش بکات باشترە.

ئەگەر ئەو پرسیارە زۆر ورد وەڵام بدەمەوە، ئەوەی کە پێش دوو هەفتە کە لەسەرم نووسیوەو بێگومان ئەبێت گوێی لێبووبێت، لەپێشدا من زۆر بەلێنم نەداوە، سەرسورمانم هەیە بەرامبەر ئەو پرسیارانەی لێم دەکەن، ئەو پرسیارە راستەوخۆ و رەوان لێیان کردم، ئێوە منتان توشی سەرسامی کرد.

پرسیار: سوپاس. بەم پیاهەڵدانە با رێگەم لێنەگرێت، چونکە پرسیاری تریشم ماوە. پرسیاریشم ئەوەیە باشترین رۆمان نووس کێیە هەتا ئێستا.

وەڵام: بەداخەوە لەنووسین ئەڵێت لەبواری نووسین‌و ئەدەبیاتدا ئەوا تۆزێك محافز کارم، بەڵام بەبەردەوامی شتی تازە ئەخوێنمەوە. بەڵام هەتا ئێستا لە (سێلان) پرنەبووم، ئەڵمانیایەو (٣٠) ساڵ ئەبێت مردوە.

پرسیار: تێبینیم کرد لەفەلسەفەو فەیلەسوف هاتەوە بۆ ئەڵمانیا" لە مۆسیقادا هاتەوە بۆ ئەڵمانیا" لەئەدەبدا هاتەوە بۆ ئەڵمانیا، ئەمەش هەر کاریگەری هەستی بەهێزی ناسیۆنالیزمی ئەڵمانی نیە؟ شانازیەکی گەورە نیە بەئەڵمانیا" لەلای؟

وەڵام: ئەگەر دەزانی چەند لەگەڵ سیاسەتی ئەڵمانیاو لەگەڵ حکومەتی ئەڵمانیادا ناکۆکم.

پرسیار: باسی سیاسەتم نەکرد.

وەڵام: ئاخر بۆیە ئەڵێم کە لەوێدا دەژیم، زۆر دژم، بەڵام هەست دەکەم هەمیشە لەناو کلتوری ئەڵمانیادا ئەژیم.

پرسیار: باشە من دوو پرسیاری بچوکم ماوە یەکەم: باسی خۆشەویستی فەلسەفەو ئەدەب‌و ئەوانەمان کرد، پرسیارەکەم ئەوەیە: رقت لەچی سیاسی‌یەکە لەدونیا، لە چ سیاسی‌یەکە نەك سیاسەت.

وەڵام: باسی ئەو گروپە تازانەی ئەڵمانیا دەکەم کە زۆر رەگەز پەرستن، بیر لەکلتوری سیاسەت خۆی ناکەنەوە، هەموو شتەکانیان دەبەنەوە بۆ ناو ئەو بیرە نازی‌یە.

پرسیار: ناوت نەبرد.

وەڵام: (دوای مات بونێك) عەرەفات.

پرسیار: ئاخر قسەم ئەوەیە" ماوەیەکی کەمە هەندێك لەروناکبیرانی کورد دەپرسن: گوناح نیە کورد دەوڵەتی نەبێت؟

وەڵام: نەبوونی دەوڵەتی کوردستان، زۆر خەفەتاوی‌و بێ‌حەقانەیەکی مێژووە کە کوردستان بەیەکەوە بێت‌و دەوڵەتی نەبێت، بەڵام ئەشزام لەمێژووی کوردەوە، ئەتوانین بژین‌و لەمێژووی وڵاتەکەی خۆم ئەزانم کە کلتوری نەتەوایەتی، دوو شتمان فێرئەکات، کە قەت بێئومێد نەبین، کە دەوڵەت نەبێ، ئەبێت بەردەوام بن هەتا دوا ئامانج.

پرسیار: مۆڵتەکە ئەناسیێ، جەنەراڵی گەورەی ئەڵمانی کە لەسەردەمی عوسمانی‌یەکاندا یەکێك بوو لە عەسکەریە عەبقەریەکانی ناوتان بیستووە لەمێژوودا، ئەزانێت لەدامرکانەوەی راپەرینەکانی کوردستاندا لەسەدەی هەژدە، دەورێکی زۆر خراپی هەبووە، لەتورکیاو لەکوردستانی تورکیا قائیدی دامرکانەوەی راپەرینەکان بووە.

وەڵام: ئەوانەعەسکەری گەورەی سیاسەتی زەمانی خۆیان بوون. زۆریش ئاگام لەو بەشداری‌یەی نی‌یە لای عوسمانی‌یەکان.

پرسیار: بەس مەبەستم ئەوەبوو بڵێم: لەزەمانی خۆی مۆڵتکە هات شۆڕشەکانی دامرکانین، ئێستا دونیا وا پێشکەوت بیرمەندێکی ئەڵمانیا دێتە کوردستان‌و پێی خۆشە ببین بەدەوڵەت، ئەمە گۆرانێکە خۆشە. جێگەی ئومێدە.

وەڵام: هەموو سەرسامیەك خۆشە، راچڵەکێنە. بەراستی سەرسامم بەو هەموو جوانی‌و رێزو زانیاری‌یەی وەکو سیاسیەك هەتانە بەرامبەر کلتوری ئەڵمانی‌و فەلسەفەی ئەڵمانی، بێگومان ئەوەش وام لێدەکات منیش بەکلتوری کوردی‌یەوە زیاتر خەریك بم.

پرسیار: زۆر سوپاست ئەکەین, بێگومان من لەخوێنەوارە ئاسایی‌یەکانی کوردم، لەمن زۆر شارەزاتریش هەیە لەمبارەیەوە، زۆر سوپاست دەکەم.

وەڵام: سوپاس.

ناونیشان
سلێمانی - شەقامی سالم
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن: ٣١٢٧١٢٠ - ٣١٤٠٤١٦
E-mail
info_chawder@yahoo.com
info_obsever@yahoo.com
نرخی (٢٥٠) دینارە

چاودێر
THE OBSERVER

Aweekly Political, Educational & Social Press - Kurdistan - Iraq
No. : (3) -18-10-2004

خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس
مەلا بەختیار
ستافی کارا
سامی هادی، جەمال حوسێن
نەخشەسازی: جەلیل حسێن ـ ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵڵا
پیتچنین: سۆران بورهان، تەها حەمە نوری، ئیبراهیم حسێن

قەڵای کەرکوك

خوێندنەوەی حەمە هاشم

لەتاریکیدا تاقگەیەك لەدرەوشانەوە دەکاتە دیدەنیمان، باوەشێك ڕەنگی ڕوناك، لەدوورەوە تارمایی قەڵایەك دروست دەبێت، قەڵایەکی پەرتەوازەی داڕوخاو، قەڵایەك لەڕەنگی سوور، ڕەنگی هەڵبزرکاوی زەرد، قەڵایەك لەکەرکوك.
ئەم تابلۆیە یەکێکە لەتابلۆ هونەرییە نایابەکانی هونەرمەند (گارا ڕەسوڵ) کە تەکنیکەکەی بۆیەی زەیتی لەسەر قوماش بەکارهێناوەو قەوارەی تابلۆکە (40 X 60سم)ە...
(گارا) لەم تابلۆیەدا بەهۆی هێڵە تێکشاوەکان و ڕەنگە پەزموردەکان سیمایەکی ترسناکی بۆ قەڵا دروست کردووە، کە خۆی نزیك دەکاتەوە لە (ئەبستراکت) ئەم تابلۆیە لەدوامەمین ساتەکانی ئەنفالو کیمیابارانا هاتۆتە وجود، کاریگەری بەهێزی ئەو کارەساتانە هەر لەیەکەم نیگادا هەست پێدەکرێت، لەسەر پانتاییەکی ڕەش، کە ئاسەواری شەڕو دوژمنکاری دروستی کردووە، چەند پەڵە ڕەنگێکی کریستالی دەبنە سیمبوڵ بۆ ئومێدەکان، هیوای دوایۆژێك کە تێیدا ڕەشێتی باکگراوندەکەش بگۆڕێ بۆ (ئازادی).
لەبارێکی دەروونی تاڕێکدا، دەروونێکی خەفەکراو دەروێنێك کە هەمیشە لەبەردەم زاکیرە تاڵەکاندا چۆکی پێدادراوە، گارای هونەرمەند ئەم کارەی کردووە. لەدوورەوە دوور لەکارەساتەکان و لەڕووداوە تاڵەکان، ئەو هەستی بەو تەنگەتاویە کردووە، بەقڵچەوەشاندنێکی خێرا، کوتلەو فیگەرەکان ڕووەو ئاسۆ سەریان هەڵبڕیوەو بەشێوەیەکی ستونی ئامادە بەزیندەگی دەکەن.

خۆشبەختی تێو نەخۆشخانەیەك.!

خەونی نوێی شۆڤێنیەت.!

(ڤان هلسینج)ی مەزن؛
بۆ شەر کردن لەگەڵ کونت دراکولا دەگەڕێتەوە..

لەسەدەی نۆزدەهەمداو لەساڵی (١٨٨٤) لەشاری (ترانسلڤانیا) چوار سەد ساڵ بەر لەئێستا ناسراوە بە شاری (کونت دراکولا)، ڕووداوەکانی فیلمی ئەفسانەیی ڤان هلسینج، ئیچیرەوانی درندەکانی تیا دەگوزەرێ، لەدیمەنەکاندا خێزانی (ئانا)و براکەی (هیکتۆر) دەردەکەون کەپەیمانیان لەگەڵ خۆیان بەستووە، کەتۆڵەی باوکیان لە (دراکولا) بسەننەوە، کەلە ڕووداوێکدا وون دەبێتو دواتر دەکوژرێت. کەنیسەی ڤاتیکان (ڤان هلسینج) دەنێرێ تا (دراکولا)و (فرانکنشتین)و ئاوانکـــارو خوێنخۆرەکان تەفروتونا بکاو پارێزگاریش لە (ئانا) بکات، کە تاکە کەسی بنەماڵەی دەسەڵاتداری شاری (ترانسلڤانیا)یە کەبەر شاڵاوی ئەوان نەکەوتووە. (ڤان هلسینج) هـــەوڵ دەدات بەچەند شێوەیەك بەسەر دراکولادا زاڵ بێت. بەڵام ژنەکانی دراکولا بەتوندی بەرپەرچی دەدەنەوەو هەوڵەکانی دەکەنە کارێکی مەحاڵ بۆ گەیشتن بەدراکولاو تۆڵە سەندنەوە لێی. زمانی بەکار هێنراو لە سیناریۆکەیدا، لەپلەی یەکەمدایە چونکە ڕاستییەکی زیاتر دەداتە ڕووداوەکانی فیلمەکە. دەرهێنانی دیمەنەکانیشی کارێکی ئەفرێنەرانەی دەرهێنەر (ستیڤان سومەرس)ە، کەکاری دەرهێنانی بۆ فیلمی (مۆمیا) کرد، پێش دوو ساڵ لەمەوبەر، هەروەها کـاری دەرهێنانی بۆ فیلمی (پاشای دووپشك)یش، کرد لەساڵی (٢٠٠٢)دا، کەپاڵەوانەکەی ئەکتەری بەناوبانگ (زارۆك) بوو، ئەوەی کە کارێکی ئاسایی بوو بۆ دەرهێنانی فیلمی (ڤان هلسینج). ئەو ئەزموونە گەورەو جۆراوجۆرانەی پێشتری خودی دەرهێنەر بوو.

تایەر / لەئینتەر نێتەوە

ئەلفریدیلینیك

خەڵاتی نۆبڵی ئەمساڵ، بەخشرا بەئەدیبو مۆزیکسیۆن ئەلفریدیلینیك، ئەلفرید کە لەخێزانێکی جولەکەو چیکی لە ٢٠ی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٤٦لەشاری موزوشیلاقی باشووری نەمسا لەدایك بووە. هەر لەمنالیەوە ئارەزووی مۆزیکی هەبووەو چۆتە بەر خوێندنو دانانی مۆزیك. لەپەیمانگای ڤیەننا. لەساڵی ١٩٧١مۆڵەتی زەنینی ئۆرگانی لە پەیمانگاکەی پێدراوە. ئێستاش لەڤیەناو میونشنی ئەلمانیا دەژیت، داتراوە گرنگەکانی لە بواری مۆزیکــــادا، (دیلیبابیرینین) ١٩٧٥ (دلداران)، هەروەها (وسفسیرێن) ١٩٨٠ دوورخراوەکـان، (کلاڤیرسبیلرن) ١٩٨٣ پیانۆژەن، ساڵی ٢٠٠١ڕۆمانێکی کراوەتە سیناریۆی فیلم.

ئا/ زەتوێر

ساتی

فینودراجا، مامۆستای مێژوو لەزانکۆی دەلهی، ســەبارەت بەوشەی (ساتی) دەڵێت: ڕەگی ئەم وشەیە، واتا، ژنی پاك، یاخود پیرۆز، یان ئەو ژنانەی لەپێناوی مێردەکانیان خۆیان دەسووتێنن، یان بەپێی ڕێو شوێنی فەلسەفی خێڵی راجبورن، (ساتی) ئەو ژنە بەخشندەیەیە، ئامادەیە گیانی خۆی وەك کلپەیەك ببەخشێ لەپێناو کۆتایی هێنان لەو خەمە بێهودەیەی، خێزانەکەی گرتۆتەوە، ئەویش بۆ بەرجەستەبوونی یاخوود گواستنەوەی ڕۆحی مردو بۆ ئاژەڵ یان باڵندە. بەپێی بیروباوەڕی هیندۆسەکان، دیسان فینودراجا دەڵێت: ئاگردانەکە ئێڵەی دێتو بەر لەهاتنی جەستەی مردووەکە پێویستە خێزانەکەش لەبەردەم جەنازەی مێردەکەی دابنیشێ، دوای سوتاندنی مێردەکەی هێندێ لەپیاوانی خێڵ، پەل ژنە دەگرنو دەیخەنە نێو خۆڵەمێشی هاوسەرەکەی بۆ ئەوەیش شلەیەکی زۆر زوو ئاگر گرتووی پیا دەرێژن، ئینجا ئاگر لەجەستەکەی بەردەدەن، تاکو هەردوو جەستە دەبن بەخۆڵەمێشێکی تێکەڵ. ئەو ژنانەش، کە بیانەوێت، لەم جۆرە سووتاندنە، رابکەن، دووبارە، دەیانخەنەوە نێو ئاگرەکە، چونکە بەپێی نەریتی ئەم خێڵە جۆرێکە لەشەرمەزاری خێڵەکەیان.

ئا/ رامۆ

ئەرێ وەڵڵا شکانی

یەکەمین ئیحتیمال بۆ لێکدانەوەی ئەم (ئەرێ وەڵڵا شکانی)یە وای بۆ ئەچێت کە هاواری کۆمەڵە منالێکی هارو هاج بێتو بیانەوێت بە چەپڵەڕێزان حەیای ڕەفیقێکی دەستبەزەرەری خۆیانی پێ بەرن کە بە حوکمی تەنریخ یان قەزاو قەدەرو بە ڕێکەوتی فیلمی میسری، شتێکی شکاندوە. وەختێکیش کە مەسئولەکان و پیاوە گەورەکان لە پێناوی مەسەلەیەکی تایبەتا پێچ بە قانون و تەعلیمات ئەکەنەوە، جەماعەتی تابوری پێنج هەر وا ئەڵێن، ئەڵێن ئەرێ وەڵڵا شکانی ڕاکەن بۆ پارچەکانی. بەڵام کوێ عەنان ڕەنێکی تری هەیەو ئەڵێ ئەخێر ئەوە ناونیشانی شیعرێکی خۆمەو پێشکەشی ئەکەم بەو ئەمریکایەی کە شەرعیەتی نێو دەوڵەتی کرد بە هەزار پارچەوە. لەوانەشە تەفسیر کردنی خەوێکی ناخۆش بێت لەو خەوە ناخۆشانەی کە میللەتی کورد بەدەست کـــاربەدەستە تـــازەکانی عێراقەوە ئەیانبینێ لەعانی دەستکاری کردنی قەولو بەڵێنەکانی جارانیاندا. یاخود ڕاپۆرتە هەواڵێك بێت لەسەر ئەو قومە ئاوەی کە لە زێرە مەلەیەکی ئەنقەستا ئەپەرێنە قورگی برایەکی موسوڵمانەوەو شلپە لە ڕۆژووەکەی هەڵئەستێنێ. زۆر ڕێشی تێئەچێت گلەیی حزبێك بێت لەو حزبە هاوپەیمانەی کە بە دارلاسیکی هەڵبژاردن شووشە بە پەنجەرەکانی عیلاقاتەوە ناهێڵێت. بە دووریشی مەزانن ناڵەی دەستنوێژی دوکاندارێکی ناو بازاڕ بێت کە ژنە مشتەرییەکی عەیارو مەکرباز کردبێتی بەساقەی دەستگوشینێك. لەوانەشە شایەتییەکی ناهەق بێتو بیەوێ نۆباڵی قاسەیەکی شکاو بخــاتە ئەستۆی دەرنەخێزێکی فەحسی نـوك باریك. ئیحتیمالیشە زمانحالی ملی بـــرادەرێك بێت کە لەگەرمەی سیقـــەو متمانە پێکردنا، برادەرەکانی شکاندبێتیان.
ئەمانە هەموویان ئیحتیمالن. بەڵام ناخۆشترین ئیحتیمال ئەوەیە کە میللەت تەلاق بخواتو بڵێ ئەمە هاوارنامەی پشتی ئێمەیە لەدەست گەندەڵیو لەدەست تەکتول.

دانیشن بەخێر

وێنەی هەفتە

خاوێنی لەناو ئاوی خاوێندا.!

بەکامێرای عەدنان